

การสื่อความหมายเนื้อหาแหล่งมรดกโลก นครประวัติศาสตร์อยุธยา

โดย

นางสาวพรลภัส อุณาพรหม

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการบริหารงานวัฒนธรรม

วิทยาลัยนวัตกรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปีการศึกษา 2560

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

การสื่อความหมายเนื้อหาแหล่งมรดกโลก นครประวัติศาสตร์อยุธยา

โดย

นางสาวพรลภัส อุณาพรหม

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการบริหารงานวัฒนธรรม

วิทยาลัยนวัตกรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปีการศึกษา 2560

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

AN INTERPRETATION OF THE WORLD HERITAGE SITE:
CASE STUDY OF HISTORIC CITY OF AYUTTHAYA

BY

MISS POHNLAPAT UNAPOHM

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF MASTER DEGREE OF ARTS
CULTURAL MANAGEMENT
COLLEGE OF INNOVATION
THAMMASAT UNIVERSITY
ACADEMIC YEAR 2017
COPYRIGHT OF THAMMASAT UNIVERSITY

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

วิทยาลัยนวัตกรรม

วิทยานิพนธ์

ของ

นางสาวพรภัส อุนาพรหม

เรื่อง

การสื่อความหมายเนื้อหาแหล่งมรดกโลก นครประวัติศาสตร์อยุธยา

ได้รับการตรวจสอบและอนุมัติ ให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

เมื่อ วันที่ 26 กรกฎาคม พ.ศ. 2561

ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

(ดร. เวฬุรีย์ เมธาวิวินิจ)

กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. รัชนิกร แก้ววัง)

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

(ดร. ประเมษฐ์ บุญนำศิริกิจ)

คณบดี

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประวิทย์ เขมะสุนันท์)

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การสื่อความหมายเนื้อหาแหล่งมรดกโลก
ชื่อผู้เขียน	นางสาว พรภัส อุดาพรหม
ชื่อปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา/คณะ/มหาวิทยาลัย	การบริหารงานวัฒนธรรม วิทยาลัยนวัตกรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. รัชนิกร แสงวัง
ปีการศึกษา	2560

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องการสื่อความหมายเนื้อหาแหล่งมรดกโลก นครประวัติศาสตร์อยุธยา มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษารูปแบบและกลวิธีการสื่อความหมายเนื้อหา และ 2) เพื่อเสนอแนะแนวทางการสื่อความหมายเนื้อหาที่เหมาะสม ผู้วิจัยเลือกศึกษาเนื้อหาจากสื่อประเภทต่าง ๆ เน้นสื่อสิ่งพิมพ์เป็นหลัก จาก 3 ประเภทองค์กร ได้แก่ แหล่งมรดกทางวัฒนธรรม สถาบันการศึกษา และพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ ภายในเขตพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาและบริเวณโดยรอบ อันเป็นเขตสำคัญเพื่อการอนุรักษ์ พร้อมทั้งเลือกใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ผ่านการสังเกตการณ์ และการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างจากกลุ่มตัวอย่างเป็นเหตุผลสนับสนุน

ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการสื่อความหมายในแง่การส่งสารไม่ประสบผลสำเร็จ ปัญหาเนื้อหาข้อมูลที่ใช้ในการสื่อความหมายไม่มีความชัดเจน และครอบคลุม เนื้อหาการเผยแพร่ภายในพื้นที่ขาดการนำเสนอข้อมูลคุณค่าโดดเด่นสากลในความเป็นแหล่งมรดกโลก ทั้งด้านกลวิธีการสื่อความหมายขาดความหลากหลายในวิธีการนำเสนอ และความน่าสนใจในเนื้อหาผ่านสื่อ มีก่อให้เกิดการรับรู้และความเข้าใจ นำไปสู่ข้อเสนอแนะเรื่องการสื่อความหมายด้านเนื้อหาที่ควรมีความเชื่อมโยงและต่อเนื่องระหว่างเนื้อหาแต่ละบริบทที่เกี่ยวข้อง เพื่อสามารถสื่อความสำคัญและความหมายที่แท้จริง และปรับเป็นแผนการสื่อความหมายให้เป็นในทิศทางที่เหมาะสมโอกาสต่อไป

คำสำคัญ: การสื่อความหมาย, แหล่งมรดกโลก, อยุธยา, นครประวัติศาสตร์

Thesis Title	An Interpretation of the World Heritage Site: Case Study of Historic City of Ayutthaya
Author	Miss Pohnlapat Unapohm
Degree	Master of Arts
Major Field/Faculty/University	Cultural Management College of Innovation Thammasat University
Thesis Advisor	Associate Professor Ratchaneekorn Sae-Wang, Ph.D.
Academic Years	2017

ABSTRACT

This paper aims to study forms and techniques of interpreting content and to suggest optional guidelines of an interpretation within Historic City of Ayutthaya, the World Heritage Site. Print media are mainly focused on studying and interpreting content in 3 main groups which are; 1) cultural heritage sites, 2) educational institutes, and 3) museums and learning centers. The qualitative data in the study were collected from observing and unstructured interviewing.

The results demonstrate that the process of interpretation from a communicator is unsuccessful – the content of interpretation is neither clear nor comprehensive, and lacks of presentation of Outstanding Universal Value (OUV) as the World Heritage Site. Also, invariable and uninteresting interpreting techniques lead misconceptions and limited knowledge among the audience. Hence, connectivity and continuity should be employed in an interpretation in order to convey importance and accuracy of the content, and to improve optional guidelines in the future.

Keywords: Interpretation, World Heritage Site, Ayutthaya, Historic City

กิตติกรรมประกาศ

แล้ววิทยานิพนธ์ฉบับนี้ถึงเวลาปิดเล่มในขั้นตอนสุดท้าย ทว่า จะไม่สามารถลุล่วงไปได้ด้วยดี หากขาดกลุ่มบุคคลผู้มีอุปการคุณ ดังต่อไปนี้

ขอบคุณ..คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ดร.เวฬุรีย์ เมธาวิวินิจ ดร.ปรเมษฐ์ บุญนำศิริ กิจ และอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผศ.ดร.รัชนิกร แซ่วัง ที่ให้ข้อเสนอแนะในการปรับเนื้อหาในเล่มฯ ให้เห็นภาพขึ้นกว่าเดิม แม้จะเป็นในช่วงเวลาที่ค่อนข้างสั้น นับเป็นความรู้สึกประทับใจที่ได้ความกรุณาด้วยข้อติชมแบบใจจริง ทำให้ได้บททบทวนตัวเองได้ว่า “*ไม่มีคำว่าสมบูรณ์แบบบนโลกวิชาการ*”

ขอบคุณ..คณบดีวิทยาลัยนวัตกรรมการผลิตบัณฑิต ผศ.ดร.ประวิทย์ เขมะสุนันท์ คณาจารย์หลักสูตรการบริหารงานวัฒนธรรม คุณกนิษฐา อุ่นอบ เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป คุณวาโยธิพล อัสววงศ์สกุล อดีตเจ้าหน้าที่ฯ ประจำหลักสูตร และเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริการการศึกษาผู้เกี่ยวข้องทุกท่าน ที่แสดงความปรารถนาดีทุกอย่างก้าวของชีวิตนักศึกษามหบัณฑิตตลอดเจ็ดปี

ขอบคุณ..กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญระหว่างการลงเก็บข้อมูลภาคสนามทุกท่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาจารย์กิตติ ภู่งศ์วัฒนา หมวดสังคมศึกษา โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย คุณภัทรพงศ์ เก่าเงิน อดีตหัวหน้าฝ่ายวิชาการ อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา คุณพัทธ์ แดงพันธ์ นักวิชาการสถาบันอยุธยา และคุณวันสิย์ กระจ่างวี ภัณฑารักษ์ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเจ้าสามพระยา บุคคลเหล่านี้ทำให้รู้สึกปลื้มใจในฐานะผู้เยี่ยมชมเยือนตลอดช่วงเก็บข้อมูลว่า “อยุธยาไม่สิ้นคนดี”

ขอบคุณ..ชาวคณะ ‘วิทยานิพนธ์’ ต้นกับพี่เฟิร์น สามคนแรกสู่สามคนสุดท้ายร่วมหัวจมท้ายด้วยกันตลอดหลายปี เพื่อน-พี่-น้อง MCT ทุกคนที่ได้พบและรู้จักกัน และเพื่อน-พี่-น้อง ‘อักษรฯ ศิลปกร’ ที่คอยแะเวียนถามข่าวคราวเรื่อยๆ ทำให้เราไม่รู้สึกละเลยใครๆ

และท้ายสุดครอบครัว..พ่อลักษณะ แม่ตุ๊ก ลิตเติ้ล และเพื่อนร่วมงานแผนก ‘Owner’s Engineering Service’ ทั้งต่างชาติและชาวไทยผู้เปี่ยมไปด้วย “ความเข้าใจ” แม้จะเจอหลากหลายปัญหา ขอบคุณ..ที่รับรู้ “เรากำลังทำอะไร” และให้กำลังใจเราเสมอมา

หากการศึกษานี้มีข้อบกพร่องประการใด ขอน้อมรับเพื่อปรับปรุงแก้ไขโอกาสต่อไป

นางสาว พรลภัส อุณาพรหม

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(1)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(2)
กิตติกรรมประกาศ	(3)
สารบัญตาราง	(8)
สารบัญภาพ	(9)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	4
1.3 ขอบเขตการศึกษา	4
1.3.1 ขอบเขตด้านพื้นที่	4
1.3.2 ขอบเขตเนื้อหาการศึกษา	4
1.4 นิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้อง	6
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
2.1 การสื่อความหมาย	7
2.1.1 ความหมายของการสื่อความหมาย	8
2.1.2 วัตถุประสงค์ของการสื่อความหมาย	11
2.1.2.1 เพื่อการศึกษา	12
2.1.2.2 เพื่อความบันเทิง	13

2.1.2.3 เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างยั่งยืน	14
2.1.3 หลักการและกระบวนการสื่อความหมาย	17
2.2 มรดกโลก (World Heritage)	20
2.2.1 ความหมายและภาพลักษณ์ “มรดกโลก”	20
2.2.2 “มรดกโลก” สัญลักษณ์แห่งการสงวนรักษา	21
2.2.3 ทะเบียนมรดกโลกและสถานการณ์ปัจจุบัน	24
2.2.3.1 สถานการณ์ในระดับนานาชาติ	26
2.2.3.2 สถานการณ์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้	27
2.2.3.3 สถานการณ์ในประเทศไทย	31
2.2.4 มรดกโลก ‘นครประวัติศาสตร์อยุธยา’ และการสื่อความหมาย	33
2.2.4.1 ลักษณะทั่วไป	33
2.2.4.2 การสื่อความหมายแหล่งมรดกโลกอยุธยาและปัญหา	36
2.3 การจัดการมรดกทางวัฒนธรรม	44
2.3.1 ความหมายของมรดกทางวัฒนธรรม	44
2.3.2 ประเภทของมรดกทางวัฒนธรรม	45
2.3.2.1 มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้	45
2.3.2.2 มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้	46
2.3.3 กระบวนการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม	46
2.3.4 การจัดการกับแหล่งมรดกโลก	48
2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	49
2.4.1 งานวิจัยกลุ่มที่ศึกษามรดกโลกในเชิงการสื่อความหมาย	49
2.4.2 งานวิจัยกลุ่มที่ศึกษามรดกโลกในเชิงการจัดการองค์ความรู้	50
2.4.3 งานวิจัยกลุ่มที่ศึกษามรดกโลกในเชิงบริหารจัดการ	51
2.4.4 งานวิจัยกลุ่มที่ศึกษามรดกโลกในบริบทเชิงเศรษฐกิจ	52
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	53
3.1 วิธีดำเนินการวิจัย	54
3.2 กลุ่มข้อมูลหลักในการวิจัย	55
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	57

3.4 ขอบเขตและพื้นที่ในการทำการศึกษ	57
บทที่ 4 ผลการศึกษาและการวิเคราะห์	59
4.1 ประเภทของสื่อที่นำเสนอโดยจำแนกตามองค์กร	59
4.1.1 ประเภทของสื่อที่นำเสนอภายในแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม	60
4.1.2 ประเภทของสื่อที่นำเสนอภายในสถาบันการศึกษา	62
4.1.3 ประเภทของสื่อที่นำเสนอภายในพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้	64
4.2 วิเคราะห์เนื้อหาการสื่อความหมายโดยจำแนกตามองค์กร	66
4.2.1 วิเคราะห์เนื้อหาการสื่อความหมายในแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม	67
4.2.2 วิเคราะห์เนื้อหาการสื่อความหมายในสถาบันการศึกษา	72
4.2.3 วิเคราะห์เนื้อหาการสื่อความหมายในพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้	76
4.3 การประเมินเนื้อหาการสื่อความหมายเปรียบเทียบกับเกณฑ์จากองค์กรทางวัฒนธรรมระดับนานาชาติ	84
4.3.1 การประเมินเนื้อหาของสื่อเกี่ยวกับแนวปฏิบัติ 7 ประการ กฎบัตรการสื่อความหมายและการนำเสนอ โอโคโมส	84
4.3.2 การประเมินเนื้อหาของสื่อเกี่ยวกับเสาหลักคุณค่าโดดเด่นอันสากล	87
บทที่ 5 อภิปรายผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	89
5.1 การสื่อความหมายในกลุ่มองค์กรที่ศึกษา	89
5.2 การเสนอแนะแนวทางการสื่อความหมาย	96
5.2.1 ป้ายการสื่อความหมาย	96
5.2.2 บัตรเข้าชม	97
5.2.3 แผ่นพับ	98
5.2.4 วัสดุทัศนแนะนำ	98
5.2.5 เว็บไซต์	99
5.2.6 มัคคุเทศก์	100
5.2.6 เครื่องเล่นเสียงแบบพกพา	100
5.2.7 กิจกรรมทางวัฒนธรรม	101

5.3 ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย	101
5.4 ข้อเสนอแนะในงานวิจัยครั้งถัดไป	103
รายการอ้างอิง	104
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก หลักเกณฑ์ประเมินคุณค่าความโดดเด่นสากล	121
ภาคผนวก ข แนวคำถามถึงโครงสร้างผู้ให้ข้อมูล	123
ภาคผนวก ค ตัวอย่างตารางประเมินเนื้อหาการสื่อความหมาย	124
ประวัติผู้เขียน	125

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1.1 ขอบเขตประเด็นการศึกษาโดยจำแนกประเภทมรดกทางวัฒนธรรม องค์การยูเนสโก	5
2.1 นิยามการสื่อความหมายจากองค์กรด้านวัฒนธรรมนานาชาติ	9
4.1 การวิเคราะห์เนื้อหาการสื่อความหมายในแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม	71
4.2 การวิเคราะห์เนื้อหาการสื่อความหมายในสถาบันการศึกษา	73
4.3 การวิเคราะห์เนื้อหาการสื่อความหมายในพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้	83
4.4 การประเมินเนื้อหาของสื่อตามแนวปฏิบัติ 7 ประการ กฎบัตรการสื่อ ความหมายฯ อีโคโมส	86
4.5 การประเมินเนื้อหาของสื่อกับเสาหลักแห่งคุณค่าความโดดเด่นสากล องค์การยูเนสโก	88

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 ความสำคัญของผู้สื่อความหมาย	12
2.2 การสื่อความหมายของแหล่งมรดกเพื่อการศึกษาและความบันเทิง	13
2.3 ชุมชนกับบทบาทการสื่อความหมายมรดกทางวัฒนธรรม	16
2.4 แผนภาพการสื่อความหมายในอุดมคติโดยอาศัยบทบาทสำคัญจากการสาธิตและการมีส่วนร่วม	17
2.5 การเผยแพร่งานวิจัยเรื่องราวอันเกี่ยวข้องกับแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม	19
2.6 แผนภาพกระบวนการขึ้นทะเบียนแหล่งมรดกโลก	22
2.7 ตราสัญลักษณ์ “มรดกโลก”	23
2.8 แผนภูมิบัญชีรายการแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม มรดกโลกทางธรรมชาติและมรดกแบบผสมผสาน คำนวณแบบค่าเฉลี่ยร้อยละ	26
2.9 แผนภูมิบัญชีรายการแหล่งมรดกโลกแต่ละประเภทตามเกณฑ์ภูมิศาสตร์ทางวัฒนธรรม องค์การยูเนสโก	27
2.10 แผนภูมิบัญชีรายการแหล่งมรดกโลกทั้งหมด แยกแต่ละประเทศสมาชิก ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยคิดแบบค่าเฉลี่ยร้อยละ	28
2.11 แผนภูมิเปรียบเทียบบัญชีรายการแหล่งมรดกโลกแต่ละประเภท คำนวณสัดส่วนเป็นค่าเฉลี่ยร้อยละ เฉพาะภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้	29
2.12 แผนภูมิบัญชีรายการแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม เฉพาะภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้ คำนวณเป็นค่าเฉลี่ยแบบร้อยละ	29
2.13 แผนภูมิบัญชีรายการเบื้องต้น คำนวณสัดส่วนเป็นค่าเฉลี่ยร้อยละ เฉพาะภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้	30
2.14 ตัวอย่างป้ายการสื่อความหมายภายในแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย	32
2.15 แผนที่แสดงเขตพื้นที่สำคัญแหล่งมรดกโลก นครประวัติศาสตร์อยุธยา	34
2.16 แผนผังแสดงการแบ่งพื้นที่ในการจัดทำแผนแม่บทโครงการอนุรักษ์และพัฒนา นครประวัติศาสตร์อยุธยา	35
2.17 ช่องจำหน่ายบัตรเข้าชมและสื่อเพื่อจัดจำหน่าย วัดราชบูรณะ	37
2.18 สื่อสิ่งพิมพ์ที่จัดจำหน่าย วัดพระศรีสรรเพชญ์และพระราชวังโบราณ	38

ภาพที่ (ต่อ)	หน้า
2.19 ความเสียหายของป้ายการสื่อความหมายหลังเหตุการณ์น้ำท่วม ปี พ.ศ. 2554	38
2.20 ป้ายข้อมูลจากหลากหลายหน่วยงาน วัดราชบูรณะ	39
2.21 ตำแหน่งการจัดวางกับป้ายการสื่อความหมาย วัดพระราม	39
2.22 การเรียนรู้ประวัติศาสตร์นอกชั้นเรียน วัดราชบูรณะ	40
2.23 เยาวชนกับเรื่องเล่าในแหล่งเรียนรู้ ศูนย์ประวัติศาสตร์อยุธยา	41
2.24 การจัดแสดงสมุดข่อย และคัมภีร์ใบลานฉบับจริง สถาบันอยุธยาศึกษา	42
2.25 เงินตราสมัยกรุงศรีอยุธยา พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเจ้าสามพระยา	42
2.26 ภาพและหุ่นจำลองประเพณีแข่งเรือ ภาคกลาง ศูนย์ข้อมูลนักท่องเที่ยว จ.พระนครศรีอยุธยา	43
2.27 ความสัมพันธ์ระหว่างอยุธยากับนานาชาติ ศูนย์ประวัติศาสตร์อยุธยา	43
2.28 แผนภาพความสัมพันธ์ตามแนวนโยบายกระบวนการจัดการมรดกทาง วัฒนธรรม	47
3.1 ระเบียบวิธีวิจัยการสื่อความหมายเนื้อหาแหล่งมรดกโลก นครประวัติศาสตร์ อยุธยา	54
3.2 กลุ่มองค์กรที่ให้ข้อมูลหลัก	56
3.3 พื้นที่หลักในการศึกษาของผู้วิจัย เขตพื้นที่สำคัญที่ 1	58
4.1 แผนภูมิสัดส่วนประเภทของสื่อที่นำเสนอภายในแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม	60
4.2 แผนภูมิสัดส่วนของสื่อสิ่งพิมพ์ที่นำเสนอภายในแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม	61
4.3 ตัวอย่างหนังสือนำชมอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา	61
4.4 แผนภูมิสัดส่วนประเภทของสื่อที่นำเสนอภายในสถาบันการศึกษา	62
4.5 แผนภูมิสัดส่วนของสื่อสิ่งพิมพ์ที่นำเสนอภายในแหล่งสถาบันการศึกษา	63
4.6 การเรียนผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ของนักเรียนชั้นม.2 โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย	63
4.7 แผนภูมิสัดส่วนประเภทของสื่อที่นำเสนอภายในพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้	64
4.8 แผนภูมิสัดส่วนของสื่อสิ่งพิมพ์ที่นำเสนอภายในพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้	65
4.9 เทคโนโลยีกับแหล่งเรียนรู้ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเจ้าสามพระยา	65
4.10 ป้ายสื่อความหมายภายในแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม	67
4.11 แผนผังวัดมหาธาตุ กับคติความเชื่อเชิงจักรวาลวิทยา	68
4.12 ป้ายสันนิษฐานเชิงสถาปัตยกรรม วัดมหาธาตุ	68
4.13 การสื่อความหมายความรู้ฝีมือเชิงช่างศิลปกรรม วัดพระราม	69

ภาพที่ (ต่อ)	หน้า
4.14 การสื่อความหมายสถาปัตยกรรมผ่านโครงสร้างจำลอง วัดพระราม	69
4.15 การสื่อความหมายเนื้อหาทางประวัติศาสตร์อยุธยาบนแผ่นพับนำชม อุทยานประวัติศาสตร์ฯ ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ	70
4.16 ชั้นเรียนประวัติศาสตร์ด้วยการเล่าเรื่องในโบราณสถาน วัดราชบูรณะ	72
4.17 เนื้อหาใบงานวิชาประวัติศาสตร์ แบบทดสอบก่อนและหลังเรียน	74
4.18 เนื้อหาสื่อความหมายบริบททางสังคมอยุธยาในอดีต	74
4.19 เนื้อหาสื่อความหมายศิลปกรรมของอยุธยาในอดีต	75
4.20 ภูมิปัญญาของผู้คนอยุธยาในอดีตกับคุณค่าโดดเด่นสากล	75
4.21 วัตถุจัดแสดงในการสื่อความหมาย พิพิธภัณฑ์เจ้าสามพระยา	76
4.22 เครื่องกรุทองกับพระมหากษัตริย์ พิพิธภัณฑ์เจ้าสามพระยา	77
4.23 ศูนย์ประวัติศาสตร์อยุธยา ต้นแบบการเรียนรู้ของประวัติศาสตร์สมัยใหม่	78
4.24 อยุธยากับการเป็นเมืองหลวงและศูนย์กลางการค้าทางเรือ	79
4.25 อยุธยาศูนย์กลางการปกครองและวิถีชีวิตผู้คน	80
4.26 “โจน” ศิลปะการแสดงชั้นสูงของอยุธยา	81
4.27 อยุธยาในบริบทเพื่อการท่องเที่ยว	82
5.1 ป้ายสื่อความหมายคุณค่ามรดกโลก ‘นครประวัติศาสตร์วิเศษ’	90
5.2 การสื่อความหมายผ่านการเรียนจากสถานที่จริง วัดมหาธาตุ	91
5.3 ความหลากหลายในการจัดแสดงของพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ แหล่งมรดกโลก นครประวัติศาสตร์อยุธยา	93
5.4 ‘พระมาลัย’ วรรณคดีไทยกำลังจะถูกกลืนเลือน สถาบันอยุธยาศึกษา	93
5.5 ผังจำลองโครงสร้างพระราชวังโบราณ ศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยา	94
5.6 ป้ายการสื่อความหมายในแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม วัดมหาธาตุ	96
5.7 บัตรเข้าชมที่ใช้ในแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม	97
5.8 ข้อเสนอแนะตัวอย่างบัตรเข้าชม	97
5.9 ตัวอย่างแผ่นพับที่แสดงข้อมูลท่องเที่ยว	98
5.10 ข้อเสนอแนะสถานที่ติดตั้งวิทัศน์แนะนำ แหล่งโบราณสถาน	98
5.11 การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวมรดกโลก สาธารณรัฐเกาหลีใต้	99
5.12 มัคคุเทศก์รุ่นเยาว์กับการเล่าเรื่อง	100
5.13 ตัวอย่างการให้บริการนำชมโดยเครื่องพกพา	100

5.14 กิจกรรมความสัมพันธ์กับนานาชาติกับอยุธยา	101
5.15 แผนภาพข้อเสนอแนะกระบวนการสื่อความหมายแหล่งมรดกโลก	102

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แนวคิดที่ว่าด้วยมรดกทางวัฒนธรรมในฐานะมรดกสากลร่วมหรือ “มรดกโลก” (World Heritage) เกิดขึ้นหลังการเล็งเห็นความสำคัญในการอนุรักษ์สมบัติอันทรงคุณค่าของประชาคมโลกให้รอดพ้นจากความเสี่ยงภัยของภัยพิบัติ โดยมีองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติหรือยูเนสโก (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization หรือ UNESCO) เป็นองค์กรระหว่างประเทศที่ทำหน้าที่เป็นตัวกลางสำคัญในการประสานงานด้วยวัตถุประสงค์หลักเพื่อการส่งเสริมสันติภาพและความร่วมมือทางด้านการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมในระดับนานาชาติ (พินิจ พันธุสาสน์, 2553, น.11-12)

มรดกโลกถือเป็นพื้นฐานแห่งความทรงจำและความเป็นเอกลักษณ์ที่มนุษย์ได้รังสรรค์ขึ้น โดยมีความหมายที่สามารถอธิบายให้เข้าใจได้ว่า เป็นมรดกของกลุ่มสังคมหนึ่งซึ่งมีคุณค่าและความสำคัญสะท้อนอัตลักษณ์สากลอันได้รับการสืบทอด เก็บรักษา และส่งผ่านจากรุ่นสู่รุ่น หากว่าผลงานชิ้นเอก วิทยาการความรู้ แหล่งทางธรรมชาติ รวมทั้งสายพันธุ์พืชและสัตว์ที่ประกอบรวมกันเป็นมรดกเหล่านั้นจะต้องสูญหายไป ย่อมเปรียบเสมือนความทรงจำของมนุษยชาติกำลังเลือนหายไป อาจส่งผลให้ไร้ความต่อเนื่องในการสร้างลักษณะหรือรูปแบบเฉพาะในการณ์ต่อไป การสงวนรักษา “มรดกโลก” จึงเป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับสิ่งล้ำค่าเหล่านั้นและนำไปสู่มาตรการความร่วมมือระหว่างประเทศภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองและปกป้องมรดกโลกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ (Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage) ในปี ค.ศ. 1972 ซึ่งได้ระบุขอบเขตระหว่างองค์การยูเนสโกและประเทศที่ลงนามร่วมในการประสานความร่วมมือแก่การคุ้มครองมรดกของมนุษยชาติ

ผลจากมาตรการความร่วมมือในระดับนานาชาติดังกล่าวได้ผลักดันให้เกิดกระบวนการขึ้นทะเบียนรายชื่อแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติที่เหล่าประเทศภาคีเห็นควรมีคุณค่าความโดดเด่นเป็นสากล (Outstanding Universal Value) บูรณภาพ (Integrity) ครบถ้วนแห่งองค์ประกอบทั้งหมดของมรดกวัฒนธรรม และคงความเป็นดั้งเดิม (Authenticity) (Operational Guideline for the Implementation of World Heritage Convention, 2015, pp. 19-20, 25-29) สมควรแก่การให้คุ้มครองและสงวนรักษาในฐานะมรดกอันล้ำค่าของมวลมนุษยชาติภายใต้การรับรองด้วยตราสัญลักษณ์ “มรดกโลก” (World Heritage Emblem)

นอกเหนือจากการได้รับการคุ้มครองและสงวนรักษาแหล่งมรดกที่เกิดขึ้นเป็นอันดับแรก ภายหลังจากการขึ้นทะเบียนมรดกแล้ว ตราสัญลักษณ์มรดกโลกยังสะท้อนให้เห็นคุณค่าเชิงเศรษฐกิจ (Economic Value) ในการสร้างรายได้เข้าประเทศจากการเป็นแหล่งท่องเที่ยว คุณค่าเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Value) ที่เป็นการรับประกันความสำคัญของแหล่งมรดกนั้น ๆ เสมือนสัญลักษณ์ที่สะท้อนความเป็นอดีตและปัจจุบัน (ธนิช เลิศชาญฤทธ์, 2554, น.34) และบริบทเชิงการสื่อความหมายที่ประเทศเหล่านั้นต้องการจะนำเสนอภาพลักษณ์ของประเทศตนสู่สายตาประชาคมโลก ซึ่งการสื่อความหมายนั้นถือเป็นกระบวนการที่ประกอบไปด้วยกิจกรรมและแผนงานที่มีวัตถุประสงค์และเทคนิคหรือวิธีการประกอบรวมกันเพื่อให้ผู้ชมเกิดความเข้าใจ (ธนิช เลิศชาญฤทธ์, 2554, น. 102) และภายใต้เนื้อหาของการสื่อความหมายดังกล่าวควรแสดงความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อความหมายและการสื่อสารว่ามีความเชื่อมโยงต่อกันและกัน เพราะการสื่อความหมายจะประสบผลสำเร็จต้องเกิดจากการสื่อสารที่ตีระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร

อย่างไรก็ตาม กระบวนการสื่อความหมายที่จะบรรลุเป้าหมายได้นั้น ต้องเกิดขึ้นจากความร่วมมือทั้งสองฝ่ายในการสร้างความเข้าใจให้ตรงกัน ดังปรากฏในวัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์ 5Cs (Strategic Objectives) จากปฏิญญาบูดาเปสต์ในการประชุมคณะกรรมการมรดกโลกสมัยสามัญครั้งที่ 26 ณ กรุงบูดาเปสต์ สาธารณรัฐฮังการี เมื่อปี ค.ศ. 2002 และฉบับปรับปรุงในการประชุมฯ ครั้งที่ 31 ณ เมืองโครสต์เชิร์ช ประเทศนิวซีแลนด์ เมื่อปี ค.ศ. 2007 ที่เสนอไว้ว่า “การสื่อสารเพื่อให้สาธารณชนได้รับรู้เรื่องราว เข้ามามีส่วนร่วม และสนับสนุนมรดกโลก” (*Public Awareness, Involvement and Support for World Heritage through Communication*) (World Heritage Centre, 2015, p.15) หากทว่าสิ่งที่มักเกิดขึ้นหลังจากการได้รับขึ้นทะเบียนมรดกโลกในแต่ละประเทศ คือ การสร้างความเข้าใจในภาพกว้างของมรดกที่ได้รับการขึ้นทะเบียนให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดทั้งในระดับประเทศและภายในพื้นที่แหล่งมรดก อยู่ในเกณฑ์ต่ำ (Halls, 2006, pp. 32) ดังนั้นการสื่อความหมายแหล่งมรดกโลกเพื่อการสงวนรักษาคุณค่าโดดเด่นเป็นสากลดังกล่าว ควรเกิดจากความเข้าใจที่แท้จริงของคนในพื้นที่เอง

นครประวัติศาสตร์อยุธยาได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมจากการประชุมคณะกรรมการมรดกโลกสมัยสามัญครั้งที่ 15 ณ กรุงคาร์เธจ ประเทศตูนิเซีย เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2534 โดยมีคุณสมบัติการเป็นมรดกโลกตรงตามหลักเกณฑ์การประเมินคุณค่าความโดดเด่นเป็นสากล (Criteria for the Assessment of Outstanding Universal Value) ข้อที่ 3 ที่ว่า

“การแสดงให้เห็นเอกลักษณ์ที่หาได้อย่างยิ่ง หรือเป็นพยานหลักฐานแสดงถึงขนบธรรมเนียมประเพณีหรืออารยธรรมที่ยังคงหลงเหลืออยู่หรืออาจสูญหายไปแล้ว” (World Heritage Centre, 2015)¹

จากหลักเกณฑ์การประเมินดังกล่าวได้เพิ่มคุณค่าจากมรดกวัฒนธรรมระดับชาติสู่คุณค่าระดับสากลแก่ประชาคมโลก แต่สิ่งท้าทายต่อการสงวนรักษาคูณค่าอันโดดเด่นดังกล่าว คือ ทัศนคติอันคลุมเครือของคนในพื้นที่กับการสร้างความเข้าใจและรับรู้ในคุณค่าฯ ของมรดกโลก นครประวัติศาสตร์อยุธยาว่าผ่านเกณฑ์ประเมินจากคณะกรรมการมรดกโลกด้วยเหตุใด

อยุธยาเป็นนครหลวงเก่าของไทยมานานกว่า 400 ปี ด้วยภูมิศาสตร์แบบเกาะเมืองที่มีแม่น้ำและคูคลองโอบล้อม มีการติดต่อค้าขาย ขนส่งสินค้าและผู้คนทั้งหัวเมืองใกล้เคียงและไกลผ่านการสัญจรทางน้ำเป็นหลัก อารยธรรมของนครประวัติศาสตร์อยุธยาที่ยังคงร่องรอยอยู่ตามเกณฑ์การประเมิน นอกเหนือซากปรักหักพังและวัดแล้ว อาจกล่าวรวมถึงระบบแม่น้ำและคูคลองจากบันทึกจดหมายเหตุ และแผนที่โบราณชาวดัตช์ที่เป็นหลักฐานชัดเจน จนได้รับสมญานามว่า “เวนิสแห่งตะวันออก” ด้วยว่า “เวนิส” คือศูนย์กลางทางการค้าและเศรษฐกิจทางทะเลตะวันตกมาแต่โบราณ (สาวิตรี สุวรรณสถิตย์, 2554, น.10-11)

หากทว่าคุณค่าโดดเด่นสากลดังกล่าวกลับสะท้อนปัญหาอีกด้านที่เกิดขึ้นภายในแหล่งมรดกโลก นครประวัติศาสตร์อยุธยา คุณค่าที่ถูกมองข้ามและความสำคัญที่ถูกลดทอน อาจด้วยความเคยชินในการอาศัยร่วมกับแหล่งโบราณสถานของบรรดาคนในพื้นที่ จึงมิได้รู้สึกว่แหล่งมรดกโลกแห่งนี้สมควรค่าแก่การอนุรักษ์ กระทั่งคนในพื้นที่เองยังขาดความเข้าใจในความหมายที่แท้จริงของการขึ้นทะเบียนมรดกโลก เนื่องด้วยความไม่ชัดเจนของสื่อที่นำเสนอข้อมูลแหล่งมรดกโลกแก่สาธารณชน ด้วยเหตุผลนี้ผู้วิจัยได้เล็งเห็นความสำคัญในเรื่องการสื่อความหมายเนื้อหาแหล่งมรดกโลกที่มีผลเพื่อสร้างความรับรู้และความเข้าใจ โดยใช้กรณีศึกษาจากแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมในประเทศไทย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นพื้นที่ศึกษาในครั้งนี้

¹ To bear a unique or at least exceptional testimony to a cultural tradition or to a civilization which is living or which has disappeared แปลจาก “อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองและปกป้องมรดกโลกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ (Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage) ค.ศ.1972”

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษารูปแบบและกลวิธีการสื่อความหมายเนื้อหาในพื้นที่แหล่งมรดกโลก นครประวัติศาสตร์อยุธยา
2. เพื่อเสนอแนะแนวทางการสื่อความหมายเนื้อหาแหล่งมรดกโลก นครประวัติศาสตร์อยุธยาที่เหมาะสม

1.3 ขอบเขตการศึกษา

1.3.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยเลือกพื้นที่ในการศึกษาตามแผนผังเขตพื้นที่สำคัญเพื่อการอนุรักษ์ เขตที่ 1 เจาะจงเฉพาะเขตพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาและบริเวณโดยรอบ อ้างอิงตามแผนผังพื้นที่ในการจัดทำแผนแม่บทโครงการอนุรักษ์และพัฒนานครประวัติศาสตร์อยุธยา พ.ศ. 2533 (กรมศิลปากร, กองโบราณคดี, 2533, น.20)

1.3.2 ขอบเขตเนื้อหาการศึกษา

(1) เลือกศึกษารูปแบบและกลวิธีการสื่อความหมายเนื้อหาแหล่งมรดกโลกผ่านสื่อประเภทต่าง ๆ ที่ปรากฏใน 3 ประเภทองค์การภายในเขตพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาและบริเวณโดยรอบ อันทำหน้าที่เป็นตัวแทนการสื่อความหมายมรดกทางวัฒนธรรม ได้แก่ แหล่งมรดกทางวัฒนธรรม สถาบันการศึกษา และพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ โดยเน้นศึกษาสื่อสิ่งพิมพ์เป็นหลัก (ตารางที่ 1.1)

(2) เสนอแนะแนวทางการสื่อความหมายจากผลการศึกษาารูปแบบและกลวิธีการสื่อความหมายเพื่อปรับปรุงเป็นแผนงานที่เหมาะสมในโอกาสต่อไป

ตารางที่ 1.1

ขอบเขตประเด็นการศึกษาโดยจำแนกตามประเภทมรดกทางวัฒนธรรม องค์การยูเนสโก

ประเภทสื่อ	ประเด็นในการศึกษา	ประเภทองค์กร
1. สื่อสิ่งพิมพ์ ■ ป้ายสื่อ ■ ความหมาย ■ แผ่นพับ ■ หนังสือนำชม ■ แผนที่ ■ วารสาร ■ หนังสือ ■ บัตรเข้าชม ■ ฯลฯ 2. สื่อทัศนวัตถุ ■ วัตถุทัศน 3. สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ■ เว็บไซต์ ■ สื่อสังคมออนไลน์	1. มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้² ■ อนุสรณ์สถาน ■ กลุ่มอาคาร ■ แหล่ง 2. มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้³ ■ การแสดงออกทางมุขปาฐะ รวมถึงภาษาในฐานะสื่อกลางมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ■ ศิลปะการแสดง ■ แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม และงานเทศกาล ■ ความรู้และวิถีปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและจักรวาล ■ งานฝีมือเชิงช่างแนวประเพณีนิยม	1. แหล่งมรดกทางวัฒนธรรม ■ วัดพระราม ■ วัดราชบูรณะ ■ วัดมหาธาตุ ■ วัดพระศรีสรรเพชญ์และเขตพระราชวังโบราณ 2. สถาบันการศึกษา ■ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 วิชาประวัติศาสตร์ ■ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ราชวิทยาลัยอยุธยาศึกษา 3. พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ ■ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเจ้าสามพระยา ■ ศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยา ■ สถาบันอยุธยาศึกษา ■ ศูนย์ข้อมูลนักท่องเที่ยว สำนักงานจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

² อนุสัญญาฯ มรดกโลก ปี ค.ศ.1972 หมวดที่ 1 มาตราที่ 1 กล่าวถึงคำจำกัดความของมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ

³ อนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage) ปี ค.ศ. 2003 หมวดที่ 1 มาตราที่ 2.1 กล่าวถึงประเภทของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

1.4 นิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาครั้งนี้ได้แบ่งนิยามคำศัพท์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ดังนี้

1. การสื่อความหมาย (Interpretation) คือ กิจกรรมหรือแผนงานที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นสื่อกลางในการอธิบายให้อีกฝ่ายเข้าใจและตระหนักในความสำคัญ ถือเป็นกระบวนการสื่อสารหนึ่งที่ส่งเสริมให้การบริหารจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมดำเนินไปได้อย่างราบรื่นและสืบสานมรดกวัฒนธรรมต่อจากรุ่นสู่รุ่นผ่านการใช้ระบบสัญลักษณ์และภาษาที่ใช้ถ่ายทอดเรื่องราวระหว่างกัน
2. มรดกโลก (World Heritage) คือ มรดกของกลุ่มสังคมใดสังคมที่ได้รับการถ่ายทอดเก็บรักษา และส่งผ่านจากไปต่อยังอีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งมีคุณค่าและความสำคัญที่แสดงลักษณะโดดเด่นเป็นสากล ควรค่าแก่การรักษาให้ดำรงอยู่คู่มวลมนุษยชาติสืบต่อไป
3. คุณค่าโดดเด่นสากล (Outstanding Universal Value) คือ คุณค่าและความสำคัญทางวัฒนธรรมหรือธรรมชาติ ที่ถ้อยยกเว้นในเรื่องพรมแดนประเทศเป็นตัวกำหนด แต่นับเป็นความคุณค่าสำคัญร่วมกันที่มีต่อมวลมนุษยชาติในปัจจุบันและอนาคต

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับส่วนงานบริหารจัดการมรดกโลกทราบรูปแบบและกลวิธีการสื่อความหมายเนื้อหาแหล่งมรดกโลก นครประวัติศาสตร์อยุธยา ผ่านสื่อประเภทต่างๆ ที่ปรากฏตามองค์กรที่ทำหน้าที่ตัวแทนการสื่อความหมายมรดกทางวัฒนธรรม
2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับส่วนงานบริหารจัดการมรดกโลกทราบแนวทางการสื่อความหมายเนื้อหาแหล่งมรดกโลก นครประวัติศาสตร์อยุธยาที่เหมาะสม และสามารถนำผลการศึกษาที่ได้จากงานวิจัยนี้ไปประยุกต์ใช้กับแหล่งมรดกโลกแหล่งอื่นต่อไป

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องการสื่อความหมายเนื้อหาแหล่งมรดกโลก นครประวัติศาสตร์อยุธยา ผู้ศึกษาได้ให้ความสำคัญต่อการค้นคว้าข้อมูลเรื่องแหล่งมรดกโลกที่มีความเชื่อมโยงกับการสื่อความหมาย รวมถึงการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม เพื่อเสนอแนวทางในการสื่อความหมายต่อการจัดการแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม ดังนั้นผู้ศึกษาจึงได้นำแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่มีความเกี่ยวข้องและนำมาใช้เพื่อเป็นกรอบสำหรับงานวิจัยนี้ ดังมีลำดับการนำเสนอต่อไปนี้

2.1 การสื่อความหมาย (Interpretation)

2.2 มรดกโลก (World Heritage)

2.3 การจัดการมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage Management)

2.1 การสื่อความหมาย (Interpretation)

ระบบวัฒนธรรมเกิดขึ้นโดยอาศัยพื้นฐานจากการใช้สัญลักษณ์ (Symbol) ในพฤติกรรมมนุษย์ในชีวิตประจำวันเพื่อกำหนดนิยามและคำจำกัดความตามบริบทแต่ละสังคม ภาษาและระบบสัญลักษณ์จึงถือเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ใช้สื่อความหมายระหว่างกัน อันมีส่วนช่วยให้มนุษย์สามารถเก็บรวบรวมความรู้ ความเข้าใจในความเป็นไปต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ (ยศ สันตสมบัติ, 2548, น.12)

ดังนั้นการสื่อความหมายถือเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการหนึ่งที่มีเหมือนการแปลและถ่ายทอด “ข้อความ” หรือ “สาร” เพื่อให้ผู้รับสารรับทราบ ถือเป็นลักษณะการสื่อสารหนึ่งที่มีจุดเริ่มต้นมาพร้อมกับยุคกำเนิดมนุษย์ในสังคมยุคโบราณที่ไม่มีการใช้ลายลักษณ์อักษร ซึ่งมีรูปแบบเป็นการเล่าเรื่องจากการตีความเพื่ออธิบายหรือสื่อสารให้คนในสังคมเข้าใจถึงสาเหตุทางธรรมชาติต่อปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ และถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ ในการรักษามรดกทางวัฒนธรรมในสังคมนั้นให้สืบต่อไป (เกรียงไกร วัฒนาสวัสดิ์, 2554, น. 57, อ้างจาก ธนิก เลิศชาญฤทธ์ 2554, น. 102; Timothy and Boyd, 2003: 197, 2548)

2.1.1 ความหมายของการสื่อความหมาย

การสื่อความหมายในเชิงโบราณคดีและการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมนั้น ได้มีนักวิชาการและองค์กรทางด้านวัฒนธรรมได้ให้ความหมายดังต่อไปนี้

ในปี 1977 ทิลเดนได้ให้นิยามของการสื่อความหมายไว้ว่า “เป็นกิจกรรมทางการศึกษาที่แสดงถึงความหมายและความสัมพันธ์ผ่านการใช้ประโยชน์ของวัตถุดั้งเดิม อาจโดยประสบการณ์ตรง และสื่อที่ทำหน้าที่เล่าเรื่องมากกว่าการสื่อสารจากข้อมูลตามข้อเท็จจริงโดยทั่วไป (An educational activity which aims to reveal meanings and relationships through the use of objects, by first-hand experience, and by illustrative media, rather than simply to communicate factual information)” (Tilden, 1977, p.8)

ขณะเดียวกัน เดวิด อุซเซล (Uzzell, 1998, p.12 cited by Aphiwan Saipradist, 2005, p.32) ได้วิเคราะห์ข้อสันนิษฐานนิยามการสื่อความหมายของทิลเดนเพิ่มอีกว่า ผ่านการสื่อความหมายได้ความเข้าใจ ผ่านความเข้าใจคือการรับรู้คุณค่า ผ่านการรับรู้คุณค่าคือการสงวนรักษา ดังนั้นข้อมูลจึงมีส่วนสำคัญในการเปลี่ยนทัศนคติไปพร้อมกับการเปลี่ยนพฤติกรรม (...through interpretation, understand: through understanding, appreciation; through appreciation, protection. In essence, the formula prescribes that information will lead to attitude change, which in turn will lead to behavior change.)”

แอฟลิน (2002, p.30) กล่าวถึง การสื่อความหมายว่า “ได้รวมทุกรูปแบบการนำเสนอในส่วนข้อเท็จจริงและความหมายที่ถูกตีความถึงแหล่งทรัพยากรหรือมรดกต่าง ๆ ทั้งภายในตัวแหล่งทรัพยากรหรือนอกแหล่งทรัพยากร ไม่ว่าจะเป็นแผ่นพับ เว็บไซต์ พื้นที่สื่อต่าง ๆ และการโฆษณา แม้ว่าจะมีข้อมูลน้อยในการนำเสนอแต่ละรูปแบบ แต่การสื่อความหมายยังคงมีความเกี่ยวข้องอยู่ในท้ายที่สุด (Interpretation... include(s) any form of interpretation of factual material and interpreted meaning about the site or other heritage item, whether on site or off site. Brochure, web sites, media coverage, and advertising campaigns all involve interpretation... Even in the presentation of a small number of ‘fact’, in whatever form, interpretation is involved.)”

นอกจากคำนิยามของการสื่อความหมายจากนักวิชาการแล้ว ในขณะเดียวกัน องค์กรทางด้านวัฒนธรรมต่างก็ได้เล็งเห็นความสำคัญของการสื่อความหมายเช่นเดียวกัน มีการอ้างอิงถึงนิยามการสื่อความหมายของสมาคมการสื่อความหมายแห่งชาติ ประเทศสหรัฐอเมริกา (National Association for Interpretation USA) โดยธนิช เลิศชาญฤทธ์ (2554, น. 103) ที่ว่า “กระบวนการสื่อสารที่หลอมรวมเชื่อมต่อแห่งอารมณ์และสติปัญญาเข้ากับความสนใจใคร่รู้ของผู้ชมและความหมาย

ของทรัพยากร (Interpretation is a communication process that forges emotional and intellect connection between the interests of the audience and the inherent the resource.)” ทั้งสภาการโบราณสถานระหว่างประเทศหรือไอโคโมส (International Council on Monuments and Sites หรือ ICOMOS) ได้ตรากฎบัตรว่าด้วยการนำเสนอและการสื่อความหมายแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม (Charter for the Interpretation and Presentation of Cultural Heritage Sites) ในปี ค.ศ. 2007 ภายใต้คำนิยามการสื่อความหมายที่ว่า กิจกรรมอันมีศักยภาพอย่างสูงสุดในการสร้างความตื่นตัวแก่สาธารณชนและช่วยสร้างความเข้าใจอันดีต่อแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งรวมถึงสื่อสิ่งพิมพ์รูปแบบเอกสารตีพิมพ์และอิเล็กทรอนิกส์ การให้ความรู้แก่สาธารณชน การจัดแสดงทั้งภายในและนอกแหล่งทรัพยากร การให้การศึกษา กิจกรรมชุมชน การวิจัย การฝึกอบรม และการประเมินค่าว่าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสื่อความหมายทั้งหมด (the full range of potential activities intended to heighten public awareness and enhance understanding of cultural heritage site. These can include print and electronics, public lectures, on-site and directly related off-site installations, educational programs, community activities, and ongoing research, training and evaluation of the interpretation process itself) และอื่นๆ ดังตาราง 2.1 ดังนี้

ตารางที่ 2.1

นิยามการสื่อความหมายจากองค์กรด้านวัฒนธรรมนานาชาติ

องค์กรทางวัฒนธรรม	ความหมาย
สมาคมการสื่อความหมาย ประเทศออสเตรเลีย (Interpretation Australia Association)	การสื่อความหมายมรดก คือ วิธีสื่อสารแนวคิดและความรู้สึก อันหลากหลายที่ช่วยให้ผู้คนเข้าใจมรดกและบริบทแวดล้อมได้ มากยิ่งขึ้น (Heritage Interpretation is a means of Communicating Ideas and Feelings which help people to understand more about themselves and their Environment)

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

องค์การทางวัฒนธรรม	ความหมาย
คณะกรรมการมรดกแห่ง ออสเตรเลีย (Australian Heritage Commission)	การสื่อความหมายได้อธิบายกระบวนการที่ช่วยผู้คนค้นคว้า รับรู้คุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ (Interpretation describes the process of helping people in the discovery and appreciation of their natural and cultural heritage)
อุทยานแห่งชาติและสัตว์ป่า เมืองควีนแลนด์ ประเทศออสเตรเลีย Queensland National Parks and Wildlife Service	กระบวนการที่กระตุ้นและส่งเสริมการรับรู้คุณค่ามรดกทาง วัฒนธรรมและธรรมชาติ (The process of stimulating and encouraging an Appreciation of our natural and cultural heritage.)
องค์การสื่อความหมาย ประเทศแคนาดา (Interpretation Canada)	การสื่อความหมายคือกระบวนการสื่อสาร ที่ถูกแบบเพื่อแสดง ความหมายและความสัมพันธ์มรดกทางวัฒนธรรมและ ธรรมชาติ ผ่านความเกี่ยวข้องกับวัตถุ สิ่งประดิษฐ์ ภูมิทัศน์ และแหล่ง (Interpretation is a communication process, designed to reveal meanings and relationships of our cultural and natural heritage, through involvement with objects, artifacts, landscapes and sites)
เฮอริเทจ บริติชโคลัมเบีย ประเทศแคนาดา Heritage British Columbia, Canada	การสื่อความหมายเป็นกระบวนการสื่อสารที่ถูกออกแบบใน การแสดงลักษณะเฉพาะ ความหมาย และความสัมพันธ์มรดก ทางวัฒนธรรมต่อสาธารณชนผ่านวัตถุ สิ่งประดิษฐ์ ภูมิทัศน์ โครงสร้างและบุคคล (Interpretation is any communication process designed to reveal the characteristics, meanings and relationships of cultural heritage to the public through reference to objects, artifacts, landscapes, structures or persons)

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

องค์การทางวัฒนธรรม	ความหมาย
สมาคมการสื่อความหมายมรดก สหราชอาณาจักร Association for Heritage Interpretation (U.K.)	การสื่อความหมายคือการสื่อสาร เป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยให้ ได้รับประสบการณ์กับสถานที่ที่ได้พบ ไม่ว่าจะเป็นเมืองหรือ ต่างจังหวัด แหล่งประวัติศาสตร์และอนุสรณ์สถาน พิพิธภัณฑ์ และหอศิลป์ (Interpretation is communication. It is a vital part of how people experience the places they visit - our towns and countryside, our historic sites and monuments, our museums and galleries)

หมายเหตุ. จาก การวิเคราะห์เชิงลึกในการสื่อความหมายมรดกและพัฒนาการของหนังสือนำเที่ยวต่อ
แหล่งมรดกโลก นครประวัติศาสตร์อยุธยาในหมู่นักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชาวต่างประเทศ (น. 32-
33), โดย อภิวรรณ สายประดิษฐ์, 2548, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

กล่าวโดยสรุป การสื่อความหมายในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม คือ
กิจกรรมหรือแผนงานที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นสื่อกลางในการอธิบายให้อีกฝ่ายเข้าใจและตระหนักใน
ความสำคัญ ถือเป็นกระบวนการสื่อสารหนึ่งที่ส่งเสริมให้การบริหารจัดการมรดกทางวัฒนธรรมดำเนิน
ไปได้อย่างราบรื่นและสืบสานมรดกวัฒนธรรมต่อจากรุ่นสู่รุ่นผ่านการใช้ระบบสัญลักษณ์และภาษาที่
ใช้ถ่ายทอดเรื่องราวระหว่างกันและกัน ซึ่งการสื่อสารที่สัมฤทธิ์นั้น ควรเกิดจากความเข้าใจให้ตรงกัน
ระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร การบริหารจัดการเช่นการสื่อความหมายจึงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งยวด
ในการสนับสนุนให้แผนงานอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2.1.2 วัตถุประสงค์ของการสื่อความหมาย

เฮอเบิร์ท (Herbert, 1989a, p.191 cited by Dallen & Boyd, 2003, p.197) ได้กล่าวถึง บทบาทของการสื่อความหมายไว้ว่า “การทำให้ประชาชนได้ตระหนักถึง
ความสำคัญของสถานที่นั้น ๆ โดยการให้เตรียมข้อมูลและความรู้เพื่อช่วยส่งเสริมความเข้าใจและ
สนับสนุนความสนใจอันนำไปสู่ความเพลิดเพลินและความรู้สึกรับผิดชอบร่วมในบางกรณี” จากคำ
จำกัดความดังกล่าวก่อให้เกิดวัตถุประสงค์การสื่อความหมายโดยจุดมุ่งหมายสำคัญ 3 ประการดังนี้

2.1.2.1 เพื่อการศึกษา (Education)

การศึกษาเป็นพื้นฐานสำคัญของการสื่อความหมายในแง่ของการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างผู้เรียนและผู้ให้ความรู้ โดยการสื่อความหมายนั้นใช้ทรัพย์สินของมรดกและวัตถุที่การแสดงเรื่องราวในอดีตอันนำไปสู่ความเข้าใจและซาบซึ้งในทรัพยากรเหล่านั้นในปัจจุบัน

การสื่อความหมายในเชิงคุณค่าเพื่อการศึกษานั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ อันได้แก่ การศึกษาแบบทางการ (Formal Education) ที่ผู้ชมเข้าชมแหล่งมรดกเสมือนการเรียนในห้องเรียน ในขณะเดียวกันการศึกษาย่างไม่เป็นทางการ (Informal Education) จะเกิดขึ้นในลักษณะที่ผู้ชมหรือนักท่องเที่ยวได้รับความรู้หรือการศึกษาทางอ้อม ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นลักษณะการเรียนรู้ที่อาศัยการฟังฟังการสื่อความหมายในลักษณะที่ต้องมีผู้ตีความ (Interpretator) และสื่อที่ใช้ในการให้ความหมาย (Interpretative Media) ในการอธิบายความหมายและความสำคัญของแหล่งมรดกเหล่านั้นให้เข้าใจชัดเจนมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้การสื่อความหมายยังเสริมความรู้ที่นอกเหนือประสบการณ์ของผู้ชมหรือนักท่องเที่ยวอีกด้วย ซึ่งการศึกษาที่ผสมผสานกับความเพลิดเพลินนั้นช่วยเพิ่มความน่าสนใจในการสื่อความหมายต่อผู้ชมได้มากขึ้น

ภาพที่ 2.1 ความสำคัญของผู้สื่อความหมาย

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเจ้าสามพระยา จ.พระนครศรีอยุธยา (ผู้วิจัย, 2555)

2.1.2.2 เพื่อความบันเทิง (Entertainment)

นอกจากการศึกษาจะเป็นพื้นฐานในวัตถุประสงค์ของการสื่อความหมายแล้ว ความบันเทิงเป็นคุณค่าสำคัญอีกประการที่ช่วยกิจกรรมสนทนากันต่าง ๆ เกิดความเพลิดเพลินและเข้าใจ ทั้งยังเพิ่มขีดความสามารถในประสบการณ์ของผู้เข้าชมแง่คุณภาพต่อแหล่งมรดกเหล่านั้นได้เพิ่มมากขึ้น ซึ่งการสื่อความหมายทุกประเภทควรก่อให้เกิดการสนทนากันสัมพันธ์และให้ความสำคัญในนโยบายการดูแลผู้ชมและนักท่องเที่ยวด้วย

ขณะที่ความสัมพันธ์ของวัตถุประสงค์การสื่อความหมายเพื่อการศึกษาและความบันเทิงเป็นสิ่งที่เกี่ยวเนื่องซึ่งและกันและกันอย่างมีประสิทธิภาพ หากแต่มีข้อควรระวังในการสื่อความหมายที่ควรพยายามให้เกิดสมดุลระหว่างกัน ไม่ควรให้สัดส่วนของแต่ละประเภทเลื่อมล้ำกันจนเกินไป ซึ่งอาจก่อให้เกิดผลเสียต่อผู้ชมในเรื่องของการรับรู้ข้อมูลที่คลาดเคลื่อนหรือไม่เหมาะสม ทั้งนี้การสื่อความหมายควรเพิ่มความบันเทิงหรือเพลิดเพลินแก่ผู้ชมด้วยการเน้นลักษณะเด่นของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อดึงดูดความสนใจใคร่รู้ของผู้ชมและนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น

ภาพที่ 2.2 การสื่อความหมายแหล่งมรดกเพื่อการศึกษาและความบันเทิง
ศูนย์ข้อมูลนักท่องเที่ยว จ.พระนครศรีอยุธยา (ผู้วิจัย, 2555)

2.1.2.3 เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างยั่งยืน (Conservation and Sustainable Development)

จากมุมมองในเชิงการอนุรักษ์เกิดขึ้นภายใต้คุณค่าบทบาทของการสื่อความหมายเพื่อการศึกษาและความบันเทิงเป็นหลัก คือ ก่อให้เกิดการตระหนักรู้ (Enhance awareness) สร้างความรู้สึกในความเป็นเจ้าของหรือกรรมสิทธิ์ต่อแหล่งมรดก (Create a sense of ownership) และการซึมซับความต้องการปฏิสัมพันธ์กับร่องรอยอดีต (Instil a desire to interact with relics of the past) อันหมายถึงความถึงแหล่งมรดกในแนวทางอันยั่งยืน ซึ่งรูปแบบลักษณะการสื่อความหมายที่มีประสิทธิภาพนั้นช่วยเพิ่มคุณค่าของแหล่งมรดกในสายตาผู้ชมและนักท่องเที่ยว และคุณค่าที่ยิ่งใหญ่นั้นนำไปสู่การตระหนักรู้ต่อความต้องการในการสงวนรักษาและปกป้องในที่สุด สิ่งดังกล่าวเกิดขึ้นนั้นมาจากแรงบันดาลใจอันก่อให้เกิดการตอบสนองทางความรู้สึกและการกระทำในระดับสูงที่มีต่อแหล่งมรดกทั้งทางวัฒนธรรมและธรรมชาติในปัจจุบันสืบต่อไปในอนาคต

ทั้งนี้วัตถุประสงค์ในการอนุรักษ์และการพัฒนาอย่างยั่งยืนสามารถช่วยในการพัฒนาหลากหลายรูปแบบในเชิงการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน อันสามารถจำแนกออกได้เป็น 5 ประเภท ดังต่อไปนี้

(1) การบริหารจัดการผู้ชมและนักท่องเที่ยว (Visitor Management)

การสื่อความหมายสามารถใช้ประโยชน์ในการช่วยจำกัดจำนวนผู้เข้าชมและนักท่องเที่ยวในพื้นที่แหล่งมรดกที่มีผลในเรื่องของจำนวนและความแปรปรวนโดยการนำเสนอแหล่งท่องเที่ยวทางเลือกหรือเสนอแนะเส้นทางและพื้นที่ที่สามารถเข้าชมอื่นที่มีความแตกต่างแก่ผู้ชมและนักท่องเที่ยว นอกจากนี้แล้วการสื่อความหมายยังนำไปใช้ในความหมายของการพัฒนาก่อนหน้าการเป็นแหล่งมรดกที่ดึงดูดความสนใจและบริเวณอรรถประโยชน์อีกด้วย

(2) ผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ (Economics Benefits)

การสื่อความหมายช่วยให้การดึงดูดผู้ชมและนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นและสร้างความต้องการที่จะใช้เวลาในการเยี่ยมชมต่อไป นำไปสู่การเพิ่มโอกาสการจ้างงานและการใช้จ่ายใช้สอยจากบุคคลภายนอก อันส่งผลทางบวกในด้านเศรษฐกิจอย่างชัดเจนต่อชุมชน นอกจากนี้แล้วยังการสื่อความหมายยังช่วยเพิ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจโดยอาศัยบทบาทของชุมชน ด้วยการให้ความสำคัญเชิงประวัติศาสตร์ที่มีความเกี่ยวข้องกับแหล่งมรดก อันสัมพันธ์ต่อธุรกิจต่าง ๆ ในพื้นที่ที่กระตุ้นให้ผู้ชมหรือนักท่องเที่ยวใช้บริการจากชุมชน เช่น ร้านอาหาร ร้านค้า สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดผลกำไรทางด้านเศรษฐกิจได้สูงขึ้น ทั้งนี้งานฝีมือเชิงช่างท้องถิ่นยังเป็นการสื่อความหมายในเชิงคุณค่าท้องถิ่นอันเชื่อมโยงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่หรือแหล่งมรดกนั้น ซึ่งสามารถย้าเตือนให้ผู้ชมหรือนักท่องเที่ยวให้ระลึกถึงสถานที่นั้น ๆ

(3) ผลประโยชน์ทางด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Benefits)

การสื่อความหมายช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมท้องถิ่น โดยการสร้างความตระหนักรู้แก่นักท่องเที่ยวต่อสถานที่และสร้างความเข้าใจในความซับซ้อนของสภาพแวดล้อมที่ยังคงอยู่ อีกทั้งยังสร้างความรู้และความซาบซึ้งในสถานที่เพิ่มเติม อันนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและเคารพในประวัติศาสตร์และประเพณีพื้นถิ่น

(4) การมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Involvement)

การสื่อความหมายจะเกิดศักยภาพสูงสุดในความยั่งยืนยิ่งขึ้น หากว่าประชาชนในพื้นที่ได้รับการอนุญาต ส่งเสริมและสนับสนุนในทุก ๆ ด้านของแหล่งมรดกอันมีความสำคัญ โดยประชาชนเหล่านั้นมีสิทธิและโอกาสในการคิดแสดงความคิดเห็น และตัดสินใจอันส่งผลในการสร้างความภาคภูมิใจในชุมชนของตนเองและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมต่อสภาพแวดล้อมเชิงสังคมวัฒนธรรมและกายภาพท้องถิ่น

(5) ทศคติและคุณค่า (Attitudes and values)

การสื่อความหมายสามารถเพิ่มความสนใจและความเคารพชุมชนท้องถิ่นในหมู่ผู้ชมและนักท่องเที่ยวอันนำไปสู่ผลลัพธ์ของความแตกต่างของทัศนคติและคุณค่าที่เปลี่ยนไป ซึ่งผู้ชมและนักท่องเที่ยวเล็งเห็นความสำคัญของท้องถิ่นและเกิดความต้องการปฏิสัมพันธ์กับประชาชนในพื้นที่ ทั้งยังสร้างความภาคภูมิใจในความเป็นพลเมืองและการสนับสนุนสาธารณะในแหล่งมรดกหรือสถานที่นั้น ๆ อันเป็นผลลัพธ์อย่างมีประสิทธิภาพในการสงวนรักษาประเพณีและธรรมเนียมปฏิบัติของท้องถิ่น นอกเหนือจากนั้นแล้วการสื่อความหมายยังเป็นการสร้างความตื่นตัวของชุมชนต่อพันธกิจและการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

กล่าวโดยสรุป การสื่อความหมายเกิดขึ้นจากวัตถุประสงค์สำคัญ 3 ประการ อันได้แก่ การศึกษา ความบันเทิง และการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างยั่งยืน จากธนิศ เลิศชาญฤทธ์ (2554, น. 108-111) ได้เสนอข้อคิดเห็นต่อการสื่อความหมายมรดกทางวัฒนธรรมไว้ว่า “ควรมีการกำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจนและสอดคล้องกับประเภทมรดกทางวัฒนธรรม เนื่องด้วยมรดกทางวัฒนธรรมค่อนข้างหลากหลายและคุณค่าสามารถเปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางสังคมและวัฒนธรรม” โดยมีนักวิชาการด้านการจัดการวัฒนธรรมทั้งในระดับประเทศและนานาชาตินำเสนอวัตถุประสงค์การสื่อความหมายมรดกทางวัฒนธรรมที่สรุปได้ดังนี้

- 1) เพื่อช่วยให้สาธารณชนเข้าใจและซาบซึ้งในมรดกทางวัฒนธรรม รวมถึงเพื่อสร้างสำนึกสาธารณะในการร่วมมือกันต่อต้านอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม
- 2) เพื่อสื่อความหมายมรดกทางวัฒนธรรมที่มีการบันทึกและศึกษาคุณค่า ความสำคัญ บริบททางวัฒนธรรมและสังคม ตลอดจนลักษณะทางกายภาพอย่างรอบด้าน

3) เพื่อปลูกสำนึกและกระตุ้นให้สาธารณชนเคารพความเป็นของแท้ดั้งเดิมในมรดกทางวัฒนธรรม โดยช่วยกันปกป้องรักษาคุณค่าทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ รวมถึงลักษณะทางกายภาพที่สำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมไม่ให้ถูกทำลายหรือได้รับผลกระทบจากการจัดการ

4) เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนและผู้คนต่าง ๆ จากหลากหลายกลุ่มเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาแนวทางและวิธีการสื่อความหมายมรดกทางวัฒนธรรม และนำแนวทางดังกล่าวไปใช้จริง

5) เพื่อพัฒนามาตรฐานทางเทคนิคและอาชีพสำหรับการสื่อความหมายมรดกทางวัฒนธรรม ทั้งในด้านเทคโนโลยี การวิจัย และการฝึกอบรม มาตรฐานดังกล่าวจะต้องมีความเหมาะสมและยั่งยืนในบริบททางสังคม

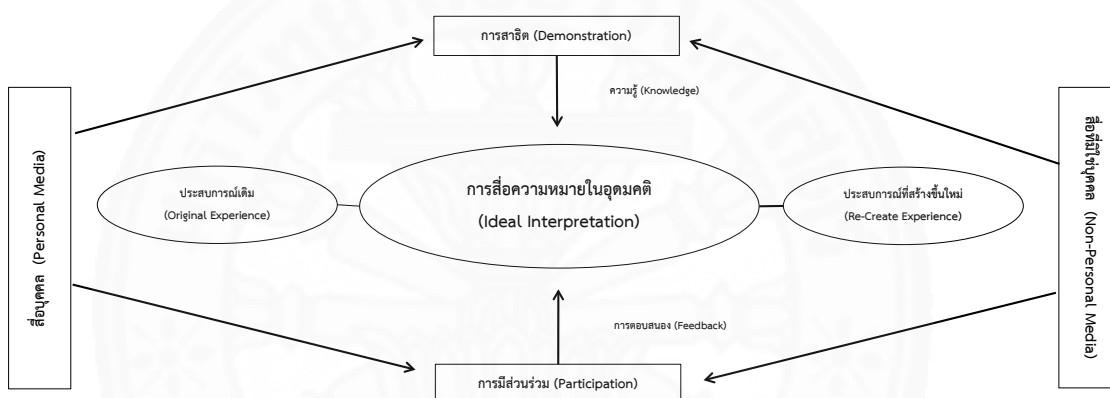
ทั้งนี้ประชาชนในพื้นที่ในฐานะตัวแทนของชุมชนมีส่วนเป็นบทบาทสำคัญในการผลักดันการสื่อความหมายก่อให้เกิดประสิทธิภาพมากขึ้น เนื่องด้วยเป็นผู้ที่มีความผูกพันและเกี่ยวข้องกับข้อมูลและความรู้ต่อแหล่งมรดกเหล่านั้นเป็นอย่างดี การสนับสนุนและส่งเสริมให้บทบาทของชุมชนให้มีสิทธิและโอกาสในการเข้ามามีส่วนร่วมจะเป็นการเสริมความสามารถในการพัฒนาให้การสื่อความหมายแหล่งมรดกนั้น ๆ เกิดเป็นแนวทางที่เหมาะสมและนำไปสู่ความยั่งยืนในอนาคต

ภาพที่ 2.3 ชุมชนกับบทบาทการสื่อความหมายมรดกทางวัฒนธรรม
ศูนย์ประวัติศาสตร์อยุธยา (ผู้วิจัย, 2555)

2.1.3 หลักการและกระบวนการสื่อความหมาย

คำจำกัดความของการสื่อความหมายได้ถูกให้คำนิยามจากเหล่านักวิชาการด้านวัฒนธรรมที่แตกต่างกันไป จะเห็นได้ว่าการสื่อความหมายมรดกทางวัฒนธรรม คือ รูปแบบของแนวคิดและอารมณ์ความรู้สึกทางการสื่อสารที่ช่วยให้ผู้รับสารเข้าใจได้อย่างถ่องแท้และตระหนักถึงมุมมองและบทบาทของแหล่งมรดกหรือทรัพยากรวัฒนธรรมนั้น ๆ ที่ทำหน้าที่สื่อความหมายอยู่ในขณะนั้น จากแมคอาเธอร์ และ ฮอลล์ (1996, น. 88) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายสำคัญของการสื่อความหมายว่า เป็นการก่อให้เกิดการเพิ่มประสบการณ์ในการรับรู้ของผู้ชมหรือนักท่องเที่ยว พัฒนาการตระหนักรู้และเข้าใจในคุณค่าของแหล่งมรดกและทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่ อันนำไปสู่การสงวนรักษา การอนุรักษ์ และการพัฒนาในกระบวนการอย่างยั่งยืน (ภาพที่ 2.4)

ภาพที่ 2.4 แผนภาพการสื่อความหมายในอุดมคติโดยอาศัยบทบาทสำคัญ
จากการสาธิตและมีส่วนร่วม (แมคอาเธอร์ และ ฮอลล์, 1996)

นอกจากนั้นแล้วการสื่อความหมายมรดกทางวัฒนธรรมยังได้อาศัยพื้นฐานจากการหลอมรวมช่องว่างระหว่างรูปแบบและเนื้อหา โดยที่รูปแบบนั้นปรากฏในลักษณะที่เป็นแหล่งมรดกหรือทรัพยากรวัฒนธรรม ในขณะที่เนื้อหาเป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับแหล่งมรดกหรือทรัพยากรวัฒนธรรมนั้น ๆ และนำมาถอดความและแปลความหมายแก่ผู้ชมหรือนักท่องเที่ยวเพื่อการมองเห็นรับรู้ และเข้าใจประสานกับประสบการณ์ร่วมส่วนตัวของผู้ชมหรือนักท่องเที่ยวผ่านกระบวนการสื่อความหมายได้ชัดเจนมากขึ้น ทั้งนี้ในกฎบัตรอโคโมสที่ว่าด้วยการสื่อความหมายและการนำเสนอแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม ได้ระบุวัตถุประสงค์ของการนำเสนอและการสื่อความหมายมรดกทางวัฒนธรรม ด้วยตระหนักว่า การสื่อความหมายและการนำเสนอเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทั้งหมดของการบริหารจัดการและอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม โดยกำหนดแนวปฏิบัติ 7 ประการ (ICOMOS, 2007, pp.4-13) อันเป็นพื้นฐานในการนำไปปรับใช้ตามสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เหมาะสม ดังต่อไปนี้

หลักการที่ 1 การเข้าถึงและทำความเข้าใจ (Access and Understanding) การสื่อความหมายและการนำเสนอควรช่วยให้สาธารณชนเข้าถึงแหล่งมรดกหรือทรัพยากรวัฒนธรรมทั้งทางด้านกายภาพและองค์ความรู้

หลักการที่ 2 แหล่งข้อมูลสารสนเทศ (Information Sources) การสื่อความหมายและการนำเสนอควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักฐานอันประกอบไปด้วยระเบียบวิธีวิทยาทางวิชาการและหลักการทางวิทยาศาสตร์ที่เป็นที่ยอมรับ ตลอดจนประเพณีวัฒนธรรมที่ดำรงอยู่

หลักการที่ 3 การตระหนักถึงสถานการณ์และบริบท (Attention to Setting and Context) การสื่อความหมายและการนำเสนอแหล่งมรดกวัฒนธรรมควรสัมพันธ์กับสถานการณ์และบริบทโดยรวมทางสังคม วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และธรรมชาติอย่างเหมาะสม

หลักการที่ 4 การสงวนรักษาความเป็นดั้งเดิม (Preservation of Authenticity) โดยการสื่อความหมายและการนำเสนอแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมนั้นต้องเคารพความเชื่อพื้นฐานของความจริงแท้ตามอ้างอิงเนื้อหาของเอกสารแห่งเมืองนารา (Nara Document on Authenticity) ประเทศญี่ปุ่น⁴ ปี ค.ศ. 1994

หลักการที่ 5 การวางแผนเพื่อความยั่งยืน (Planning for Sustainability) แผนการสื่อความหมายมรดกทางวัฒนธรรมต้องละเอียดอ่อนต่อสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ ด้วยเป้าหมายหลักในความยั่งยืนทางสังคม การเงิน และสิ่งแวดล้อม

หลักการที่ 6 การคำนึงถึงลักษณะองค์รวม (Concern for Inclusiveness) การสื่อความหมายและการนำเสนอมรดกทางวัฒนธรรมต้องเป็นไปเป็นผลความร่วมมือที่มีความหมายระหว่างนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญด้านมรดกวัฒนธรรม ชุมชนที่เกี่ยวข้อง และผู้มีส่วนได้เสียอื่น

หลักการที่ 7 ความสำคัญของการวิจัย การฝึกอบรม และการประเมินผล (Importance of Research, Training and Evaluation) การดำเนินการต่อในส่วนงานวิจัย การฝึกอบรม และการประเมินผลถือเป็นส่วนประกอบสำคัญของการสื่อความหมายแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม

⁴ เอกสารประกอบการประชุมเมืองนารา ประเทศญี่ปุ่นว่าด้วยเรื่องความจริงแท้ในความสัมพันธ์ของอนุสัญญามรดกโลก ประเทศญี่ปุ่น ปี ค.ศ. 1994 จากความร่วมมือระหว่างรัฐบาลญี่ปุ่น ฝ่ายกิจการด้านวัฒนธรรม (Cultural Affair) องค์การยูเนสโก (UNESCO) สภาระหว่างชาติว่าด้วยโบราณสถานและแหล่งโบราณคดี (ICOMOS) และศูนย์กลางนานาชาติว่าด้วยการศึกษาเกี่ยวกับการอนุรักษ์และปฏิสังขรณ์สมบัติทางวัฒนธรรม (ICCROM)

การสื่อความหมายถือเป็นส่วนสำคัญในการบริหารจัดการมรดกทางวัฒนธรรม อันมีความหมายถึง การแปลความหมายที่ผู้ส่งสารต้องการจะสื่อสาร โดยถ่ายทอดออกมาเป็นรูปธรรม ที่เห็นชัดเจนโดยมีสื่อทั้งในรูปแบบบุคคลและมีใช้บุคคลเป็นตัวกลางในการสื่อความหมายต่อผู้ชมหรือนักท่องเที่ยว กระบวนการสื่อความหมายที่จะสัมฤทธิ์ผลนั้นควรเกิดจากการวางแผนงานที่รอบคอบ และครอบคลุมทั้งในด้านบริบทต่าง ๆ เช่น สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม เพื่อให้ความหมายในการสื่อความมีความเข้าใจให้ตรงกันอย่างชัดเจน อีกทั้งกระบวนการสุดท้ายที่ว่าด้วยเรื่องการวิจัยและประเมินผลก็สำคัญเช่นเดียวกันเพื่อเป็นการประมวลผลจากการศึกษาข้อดีและข้อเสียที่ได้ก็นำไปปรับใช้ให้การดำเนินงานประสบผลสำเร็จลงในท้ายที่สุด

ภาพที่ 2.5 การเผยแพร่งานวิจัยอันเกี่ยวข้องกับแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม
สถาบันอยุธยาศึกษา (ผู้วิจัย, 2556)

2.2 มรดกโลก (World Heritage)

นิยามคำว่า “มรดก”⁵ มักมีคำจำกัดความที่หลากหลาย แต่ในความเข้าใจในความหมายร่วมกันคือ สิ่งมีค่าที่ควรแก่การสงวนรักษาและส่งทอดจากรุ่นสู่รุ่น โดยแนวคิดเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และสถาปัตยกรรมเริ่มขึ้นในสมัยศตวรรษที่ 19 จากการเกิดจิตสำนึกร่วมจากการที่มรดกร่วมกำลังถูกคุกคาม เน้นเฉพาะมรดกด้านโบราณสถานและกลุ่มสถาปัตยกรรม ต่อมาได้พิจารณา รวมไปถึงแหล่งมรดกทางธรรมชาติที่เล็งเห็นว่าควรได้รับการคุ้มครองเช่นเดียวกับมรดกทางวัฒนธรรม จนกระทั่งผลกระทบที่เกิดขึ้นจากผลจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ก่อให้เกิดแรงผลักดันครั้งสำคัญในแนวคิดที่ว่าด้วยมรดกทางวัฒนธรรมของมนุษย์ให้เป็นประเด็นที่ถูกหยิบยกเพื่อสร้างมาตรการความร่วมมือร่วมกันภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ (Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage) ในปี ค.ศ.1972

2.2.1 ความหมายและภาพลักษณ์ “มรดกโลก”

มรดกร่วมสากลหรือมรดกโลกเป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นเพื่อการปกป้อง คุ้มครอง และสงวนรักษาแหล่งมรดกอันเป็นสมบัติของมนุษยชาติจากการคุกคามโดยการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในยุคปัจจุบัน (โลเปซ, 2547, น.9) ซึ่งอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ⁶ ในปี ค.ศ.1972 มาตราที่ 1 และ 2 ได้จำกัดคำนิยามของแหล่งมรดกออกเป็นสองประเภทใหญ่ ได้แก่ มรดกทางวัฒนธรรม ที่หมายรวมถึงอนุสรณ์สถาน กลุ่มอาคาร และสถานที่หรือแหล่งอันเป็นผลงานจากการสร้างสรรค์ของมนุษย์ และมรดกทางธรรมชาติที่กล่าวถึงการก่อตัวทางกายภาพและชีวภาพ ถิ่นที่อยู่ต่าง ๆ ของพันธุ์พืชและสัตว์ที่ใกล้สูญพันธุ์ กระทั่งสถานที่ที่แสดงไว้อย่างชัดเจนว่าเป็นแหล่งหรือพื้นที่ทางธรรมชาติ นอกจากนั้นแล้วยังรวมถึงแหล่งมรดกแบบผสมผสานที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมและธรรมชาติอันอยู่นอกเหนือจากนิยามที่ได้กล่าวข้างต้นอีกด้วย (UNESCO, 1972, pp.2-3)

⁵ คำว่า “มรดก” ในภาษาฝรั่งเศส “patrimoine” มาจากคำละติน 2 คำ คือ pater (บิดา) monere (แจ้งหรือบอกกล่าว) เมื่อรวมกันจึงแปลตามตัวอักษรว่า “สิ่งที่ทำให้ระลึกถึงบิดา” ซึ่งเน้นให้ความสำคัญกับเรื่องในอดีต ขณะเดียวกันคำที่ความหมายใกล้เคียงกับคำว่า “patrimoine” ในภาษาอังกฤษ คือ Heritage (มรดก) หมายถึง สิ่งที่ได้รับ เก็บรักษาไว้ แล้วส่งต่อไปให้ผู้อื่นอีกทอดหนึ่ง โดยเน้นความสำคัญของคำว่า “Patrimoine” ในอนาคตและความรับผิดชอบของแต่ละรุ่น (โลเปซ, 2002, น.6)

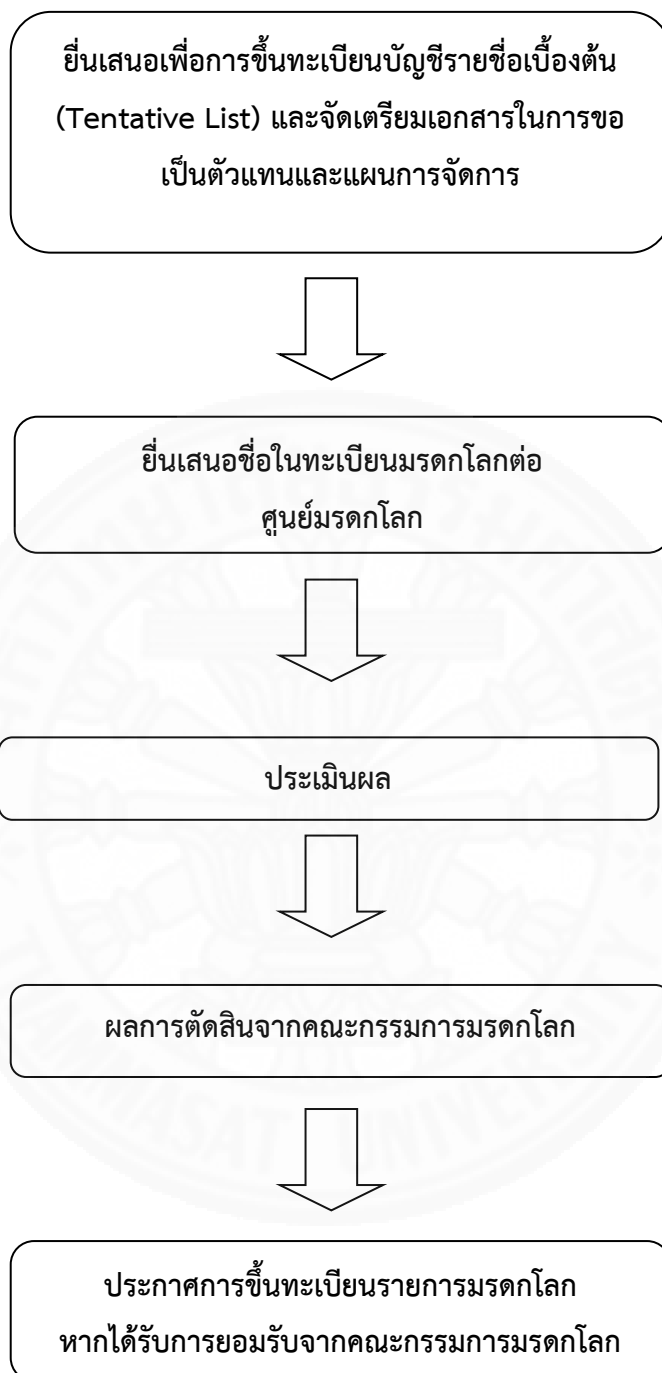
⁶ อนุสัญญาฉบับดังกล่าวรู้จักในชื่ออย่างสั้น ๆ ว่า “อนุสัญญามรดกโลก”

ทั้งนี้อนุสัญญามรดกโลกได้กำหนดข้อแตกต่างระหว่างมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติเพื่อก่อให้เกิดความชัดเจน แต่อย่างไรก็ตามข้อกำหนดดังกล่าวยังมีใช้สิ่งที่จำกัดตายตัว เพราะมรดกต่าง ๆ เหล่านี้นอกจากจะแสดงสิ่งที่มองเห็นทางรูปธรรมยังรวมถึงสิ่งที่เป็นามธรรมแฝงอยู่ในลักษณะความคิดและความเชื่อผนวกรวมอยู่ในกลุ่มมรดกทั้งทางวัฒนธรรมและธรรมชาติที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน ความหมายของ“มรดกโลก” ที่สามารถอธิบายจากมุมมองผู้วิจัยได้ว่า คือ มรดกของกลุ่มสังคมใดสังคมที่ได้รับการถ่ายทอด เก็บรักษา และส่งผ่านจากไปต่อยังอีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งมีคุณค่าและความสำคัญที่แสดงลักษณะอันโดดเด่นและเป็นเฉพาะ ควรค่าแก่การรักษาให้ดำรงอยู่คู่มวลมนุษยชาติสืบต่อไป

ภาพลักษณ์โดยรวมของ “มรดกโลก” แม้ว่าจะมีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อการคุ้มครองและสงวนรักษาแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติเป็นหลัก ในขณะเดียวกันการได้รับการเสนอขึ้นทะเบียนรายชื่อมรดกโลกกลับเป็นการเกิดผลประโยชน์เชิงบวกทางการตลาดที่ส่งผลดีต่อเศรษฐกิจของชาติ และเป็นการประชาสัมพันธ์ภาพพจน์ของประเทศไปได้อีกทางหนึ่ง ทั้งนี้แล้วผู้วิจัยได้มองเห็นว่าตราสัญลักษณ์“มรดกโลก” ถือเป็นอีกช่องทางหนึ่งในการนำเสนอภาพลักษณ์ของตราสินค้า “มรดกโลก” ที่องค์กรยูเนสโกนำมาใช้ประกอบในการสื่อสารด้านภาพพจน์องค์กรต่อบุคคลภายนอกอีกด้วย

2.2.2 “มรดกโลก” สัญลักษณ์แห่งการสงวนรักษา

ก่อนการประกาศรายชื่อทะเบียนมรดกโลกที่ปรากฏสู่สายตาประชาคมโลกนั้น ประเทศที่จะได้รับการรับรองในการขึ้นทะเบียนจะต้องผ่านกระบวนการประเมินอย่างเป็นขั้นตอน ทั้งการแสดงหลักฐานของประเทศภาคีว่าจะปฏิบัติตามกฎข้อบังคับ เช่น การออกกฎหมายคุ้มครองแหล่งมรดก การจัดสรรบุคลากรในการดูแลแหล่งมรดก และเงินสนับสนุนในการดูแลรักษา และการประเมินคุณค่าหลักเกณฑ์ความโดดเด่นเป็นสากล (Outstanding Universal Value) จากคณะกรรมการและผู้เชี่ยวชาญจากองค์กรระหว่างประเทศที่ทำงานร่วม ได้แก่ สหภาพเพื่อการสงวนรักษาระดับโลก (IUCN) สภาระหว่างชาติว่าด้วยโบราณสถานและแหล่งโบราณคดี (ICOMOS) และศูนย์กลางนานาชาติว่าด้วยการศึกษาเกี่ยวกับการอนุรักษ์และปฏิสังขรณ์สมบัติทางวัฒนธรรม (ICCROM) ซึ่งองค์กรดังกล่าวจะทำหน้าที่ตรวจสอบ ประเมินผล และสรุปผลกลับไปยังคณะกรรมการมรดกโลก (World Heritage Committee) เพื่อพิจารณาในขั้นตอนต่อไป (พินิจ พินธุสาสน์, 2553, น.59-61)

ภาพที่ 2.6 แผนภาพกระบวนการขึ้นทะเบียนแหล่งมรดกโลก (ลีส์ก, 2006, น.9)

การได้รับตราสัญลักษณ์ “มรดกโลก” จะเกิดขึ้นที่ภายหลังจากการประกาศบัญชีรายชื่อการขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดก ทั้งนี้เพื่อเป็นการผลักดันให้แหล่งมรดกนั้นเป็นที่รู้จักโดยทั่วกัน ตราสัญลักษณ์ “มรดกโลก” (Emblem of World Heritage) ที่ปรากฏนั้นออกแบบโดยมิเชล โอลีฟ (Michel Olyff) ศิลปินชาวเบลเยียม และนำมาใช้อย่างเป็นทางการภายใต้อนุสัญญามรดกโลกในปี ค.ศ. 1978 ซึ่งเป็นเครื่องหมายแห่งการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างความหลากหลายของวัฒนธรรมและธรรมชาติ เครื่องหมายสี่เหลี่ยมเรขาคณิตตรงกลางแสดงถึงการสร้างสรรค์จากน้ำมือมนุษย์หรือวัฒนธรรม ในขณะที่วงกลมแสดงถึงธรรมชาติที่เปรียบเสมือนโลกที่ล้อมรอบอันสื่อถึงการคุ้มครอง อีกทั้งตัวอักษรคำว่า “มรดกโลก” 3 ภาษา (จากซ้ายไปขวา) อันประกอบด้วยภาษาอังกฤษ ภาษาสเปน และภาษาฝรั่งเศสล้อมรอบที่มีนัยยะถึงการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมผ่านความร่วมมือระหว่างมนุษย์

ภาพที่ 2.7 ตราสัญลักษณ์ “มรดกโลก” (UNESCO, 2015)

จากคู่มือแนวโยบายเชิงปฏิบัติการในอนุสัญญามรดกโลก (Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention) ฉบับปรับปรุงเดือนกรกฎาคม ปี ค.ศ. 2017 ได้กล่าวถึงกฎในการใช้ตราสัญลักษณ์ว่า “ประเทศที่ได้รับการขึ้นบัญชีรายชื่อมรดกโลกสามารถดัดแปลงแก้ไขคำว่า ‘PATRIMONIO MUNDIAL’ หรือ ‘มรดกโลก’ ในภาษาสเปนที่อยู่ด้านบนด้วยภาษาราชการของประเทศนั้นทดแทนได้” สะท้อนให้เห็นถึงการเปิดกว้างในการยอมรับความแตกต่างและหลากหลายของภาษาและวัฒนธรรมในประเทศภาคี อีกทั้งเพื่อการสื่อสารให้เข้าใจให้ตรงกันในความหมายของการอนุรักษ์และสงวนรักษาระหว่างคนในชาติ

“เมื่อแหล่งมรดกได้รับการขึ้นทะเบียนบัญชีมรดกโลก ประเทศภาคีพึงควจัดทำป้ายประกาศอันปรากฏสัญลักษณ์มรดกโลกในทางที่เป็นไปได้เพื่อเป็นเฉลิมฉลองในการได้รับการขึ้นทะเบียนครั้งนี้ โดยป้ายดังกล่าวถูกออกแบบเพื่อแจ้งให้สาธารณชนในประเทศได้พึงตระหนัก ทั้งนักท่องเที่ยวต่างชาติได้รับรู้ถึงคุณค่าของแหล่งมรดกในฐานะชุมชนระดับนานาชาติ นอกจากนั้นแหล่งมรดกคงความพิเศษที่นอกเหนือจากการเป็นมรดกของชาติใดชาติหนึ่ง แต่เป็นมรดกร่วมของคนทั้งโลก อย่างไรก็ตามสัญลักษณ์มรดกโลกมีหน้าที่สำคัญในการประชาสัมพันธ์ในอนุสัญญามรดกโลก รวมทั้งแนวคิดในการอนุรักษ์และขึ้นทะเบียนมรดกโลกอีกด้วย”⁷

(World Heritage Center, 2017)

2.2.3 ทะเบียนมรดกโลกและสถานการณ์ปัจจุบัน

นอกเหนือจากเป้าหมายสำคัญในกระบวนการขึ้นทะเบียนรายชื่อมรดกโลกจากอดีตจนถึงปัจจุบันที่เกิดขึ้นเพื่อการคุ้มครองและสงวนรักษาแหล่งมรดกอันมีคุณค่าของมวลมนุษยชาติแล้ว นักวิชาการทางด้านการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมหลายท่านได้นำเสนอข้อสรุปที่น่าสนใจในความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับการขึ้นทะเบียนมรดกโลก จากงานเขียนของลีสกี้ในปี ค.ศ. 2006 (น.12) ดังต่อไปนี้

1. สร้างความตระหนักรู้และความรับผิดชอบในระดับนานาชาติ ทั้งเพิ่มโอกาสในการประชาสัมพันธ์ การปรับปรุงคุณภาพมาตรฐานแหล่งมรดกและความรับผิดชอบ หากในกรณีที่แหล่งมรดกนั้นอยู่บัญชีรายชื่อมรดกโลกที่อยู่ในภาวะวิกฤต (List of World Heritage in Danger)⁸

⁷ Once a property is included on the World Heritage List, the State Party should place a plaque, whenever possible, to commemorate this inscription. These plaques are designed to inform the public of the country concerned and foreign visitors that the site visited has a particular value which has been recognized by the international community. In other words, the site is exceptional, of interest not only to one nation but also to the whole world. However, these plaques have an additional function which is to inform the general public about the World Heritage Convention or at least about the World Heritage concept and the World Heritage List. แปลจาก “Guidelines for using the Emblem at World Heritage Properties, World Heritage Centre, 2017”

⁸ บัญชีรายชื่อมรดกโลกที่อยู่ในภาวะวิกฤต (List of World Heritage in Danger) เกิดขึ้นจากการพิจารณาโดยคณะกรรมการมรดกโลกที่เล็งเห็นสภาวะการคุกคามต่อแหล่งมรดกที่มีความจำเป็นต้องเร่งฟื้นฟูอย่างเร่งด่วน อาจยังผลโดยความเสียหายจากภัยพิบัติทางธรรมชาติ สภาวะสงคราม หรือเหตุผลทางการเมือง ซึ่งคณะกรรมการมรดกโลกมีสถานภาพสากลมีอำนาจระหว่างประเทศตามกฎหมายในการให้ความช่วยเหลือและประสานงานในระดับนานาชาติ ปัจจุบันรายชื่อมรดกโลกที่อยู่ในสภาวะวิกฤตมีทั้งหมด 54 รายการ (World Heritage Center, 2017)

2. พัฒนาการจัดการและการป้องกันแหล่งมรดก โดยผ่านระบบแผนการจัดการแหล่งมรดกที่เฉพาะเจาะจงตามแผนงานในการร่วมมือและการตัดสินใจในกิจกรรมการติดตามผลและการมีส่วนร่วมในระยะเวลาการสรุปผลรายงานต่อองค์การยูเนสโก

3. วางแผนการจัดการที่เกี่ยวข้องเพื่อยกระดับการตระหนักรู้ในการเป็นแหล่งมรดกโลกและสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาในโอกาสต่อไป

4. ประสานความสัมพันธ์ในการร่วมมือระหว่างกลุ่มและการริเริ่มโครงการใหม่ รวมไปถึงการพัฒนาทางด้านสังคมและเศรษฐกิจที่ผลักดันให้เกิดแนวคิดใหม่ที่จะช่วยสร้างประโยชน์แก่สังคมโลกในอนาคต

5. ส่งเสริมการตระหนักรู้เชิงการเมืองและชาติพันธุ์ในเรื่องการรับรู้ร่วมกัน เช่น เขตพื้นที่อาณานิคมในอดีต เป็นต้น

6. เพิ่มพูนกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวที่มีผลต่อจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น ด้วยศักยภาพตามลักษณะสถานที่ ลักษณะเรื่องราวที่มี และการประชาสัมพันธ์แหล่งมรดกโลกนั้น

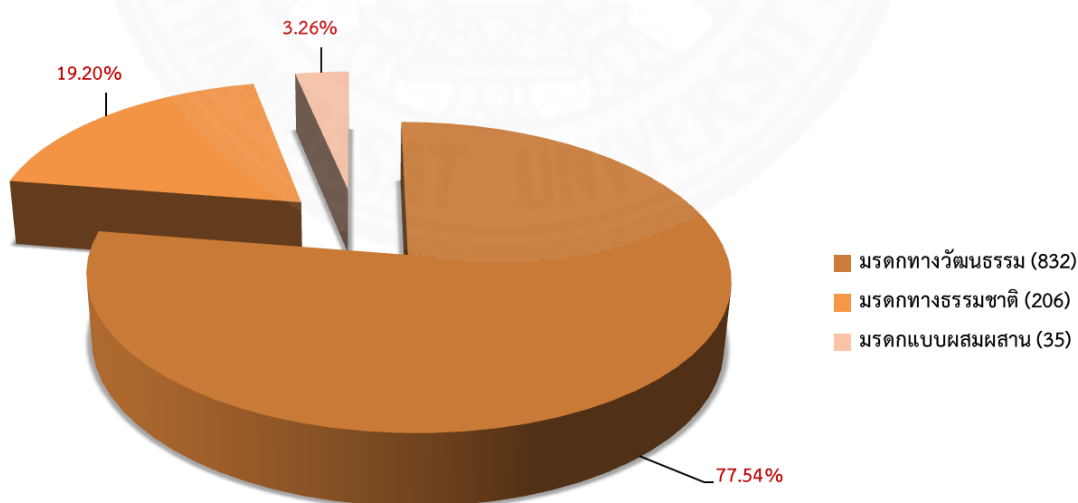
ผลพวงหลังจากการขึ้นทะเบียนมรดกโลกที่นอกเหนือไปประสงค์หลักที่เน้นความสำคัญอย่างการสงวนรักษา อนุรักษ์ และปกป้องคุ้มครองแหล่งมรดกหรือทรัพยากรทางวัฒนธรรมอันสัมพันธ์จนถึงธรรมชาตินั้น อาจหมายรวมถึงรายได้ทางเศรษฐกิจจำนวนมากที่หลังจากไหลเข้ามาเป็นเม็ดเงินหลักในการสนับสนุนแผนงานในการดูแลรักษาให้แหล่งมรดกเหล่านั้นดำรงอยู่และไม่สูญหายไป หากแต่มองในมุมมองที่ลึกซึ้งไปนั้นจะเห็นได้ว่า ผลกระทบเชิงลบมักเกิดขึ้นเสมอภายหลังการประกาศขึ้นทะเบียนมรดกโลกไปได้ไม่นาน เนื่องด้วยการขาดความสมดุลระหว่างแนวคิดเชิงอนุรักษ์และแนวคิดเชิงพาณิชย์ที่ใช้การท่องเที่ยวเป็นตัวขับเคลื่อนเศรษฐกิจ โดยไม่คำนึงถึงผลเสียด้านงานบริหารงานวัฒนธรรมในระยะยาว ทั้งนี้กระบวนการจัดการที่มีประสิทธิภาพนั้นควรเกิดจากความร่วมมือกันระหว่างฝ่ายรัฐและประชาชน เพื่อส่งเสริมความต้องการให้ดำเนินไปในทิศทางที่เหมาะสมและผลักดันให้รัฐขับเคลื่อนไปได้อย่างมีประสิทธิภาพในประชาสังคมโลก

สิ่งที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้นถือเป็นข้อสรุปที่นำเสนอจากผู้เชี่ยวชาญผ่านผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นภายหลังจากการขึ้นทะเบียนรายชื่อมรดกโลกของประเทศภาคี⁹ ถือเป็นแรงผลักดันเพื่อให้เกิดการพัฒนาในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในอนาคต ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ขอกกล่าวถึงภาพรวมของสถานการณ์ของมรดกโลกออกเป็น 3 ระดับใหญ่ ดังนี้

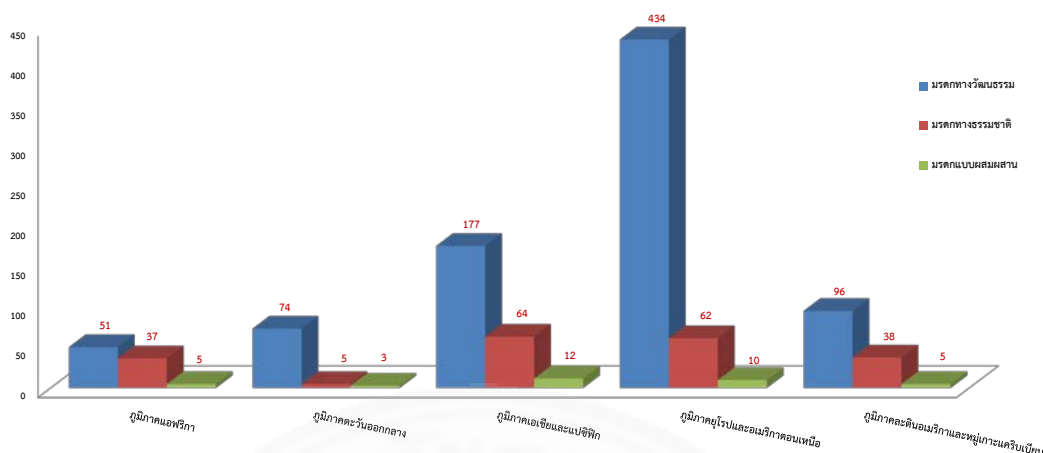
⁹ ปัจจุบันมีประเทศภาคีสมาชิกที่ร่วมลงนามในอนุสัญญามรดกโลก 193 ประเทศ ณ วันที่ 31 มกราคม ค.ศ. 2017 (World Heritage Centre, 2017) โดยมีสาธารณรัฐประชาธิปไตยติมอร์ เลสเต (Democratic Republic of Timor Leste) เป็นประเทศล่าสุดที่เข้าร่วมสัตยาบัน เมื่อวันที่ 31 ตุลาคม 2016

2.2.3.1 สถานการณ์ในระดับนานาชาติ

หลังการประกาศบังคับใช้อนุสัญญามรดกโลกจากองค์การยูเนสโก ในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1975 กระทั่งปัจจุบันได้มีการขึ้นทะเบียนแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม มรดกทางธรรมชาติ และมรดกแบบผสมผสานอยู่ในบัญชีรายชื่อรวมทั้งสิ้น 1073 รายการ ณ เดือนกรกฎาคม ค.ศ. 2017 จากประเทศภาคีสมาชิกจำนวน 167 ประเทศ โดยมีสัดส่วนแบ่งออกเป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม 832 รายการ แหล่งมรดกทางธรรมชาติ 206 รายการ และแหล่งมรดกแบบผสมผสาน 35 รายการ (ภาพที่ 2.7) เมื่อมองสัดส่วนตามพื้นที่เขตภูมิศาสตร์ทางวัฒนธรรม (Cultural Region) โดยองค์การยูเนสโกจะเห็นว่า ภูมิภาคยุโรปและอเมริกาตอนเหนือมีจำนวนแหล่งมรดกที่ถูกประกาศขึ้นทะเบียนมากที่สุด 506 รายการ รองลงมาคือ ภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก 253 รายการ ภูมิภาคละตินอเมริกาและหมู่เกาะแคริบเบียน 139 รายการ ภูมิภาคแอฟริกา 93 รายการ และภูมิภาคอาหรับหรือตะวันออกกลาง 82 รายการ (ภาพที่ 2.8) เนื่องด้วยช่วงเริ่มแรกของการขึ้นทะเบียนมรดกโลกเป็นการให้ความสำคัญกับแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมในกลุ่มประเภทสิ่งก่อสร้าง อาคาร โบราณสถาน และสถาปัตยกรรมเป็นหลัก ด้วยหลักฐานทางประวัติศาสตร์อันยาวนานของภูมิภาคยุโรปอันเป็นแหล่งอารยธรรมสำคัญแห่งหนึ่งของประชาคมโลก จึงถูกหยิบยกและให้ความสำคัญมากเป็นพิเศษ หากทว่าปัจจุบันคณะกรรมการฯ ได้มีการพิจารณาความสำคัญของแหล่งมรดกแต่ละภูมิภาคให้เป็นไปอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม เพื่อสร้างสมดุลภาพของการเป็นแหล่งมรดกอันมีคุณค่าต่อมวลมนุษยชาติ ในการปกป้อง คุ้มครอง และสงวนรักษาสืบไป

ภาพที่ 2.8 แผนภูมิบัญชีรายการแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม มรดกโลกทางธรรมชาติ และมรดกแบบผสมผสาน คำนวณแบบค่าเฉลี่ยร้อยละ (World Heritage Centre, 2017)

ภาพที่ 2.9 แผนภูมิบัญชีรายการแหล่งมรดกโลกแต่ละประเภท
ตามเกณฑ์ภูมิศาสตร์ทางวัฒนธรรม องค์การยูเนสโก (World Heritage Centre, 2017)

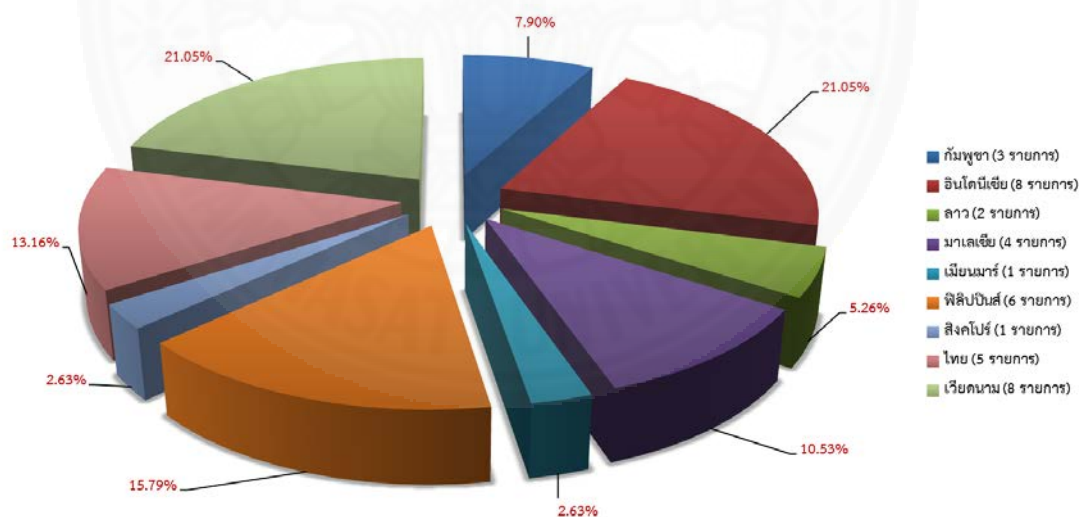
2.2.3.2 สถานการณ์ในระดับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ปัจจุบันภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เริ่มแสดงบทบาทสำคัญในเศรษฐกิจและสังคมโลก บรรดาประเทศสมาชิกในภูมิภาคต่างดึงดูดความสนใจในการลงทุนต่อกลุ่มประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ หากทว่าบทบาทในเชิงวัฒนธรรมยังสามารถแสดงความโดดเด่นได้มากนัก ด้วยประเด็นความแตกต่างทางวัฒนธรรมภายในชาติพันธุ์ แต่ละประเทศค่อนข้างชัดเจน อย่างไรก็ตามได้มีการบรรจุนิยาม ‘การสร้างอัตลักษณ์อาเซียน’¹⁰ (Building an ASEAN Identity) ผนวกลงในนโยบายเสาหลักทางวัฒนธรรม แผนงานการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community Blueprint) ปี ค.ศ. 2009 ว่าด้วยการส่งเสริมงานอนุรักษ์และสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมของประเทศอาเซียนเพื่อสร้างความต่อเนื่องต่อการเพิ่มความตระหนักรู้และเข้าใจของผู้คนถึงประวัติศาสตร์อันเป็นเอกลักษณ์ของภูมิภาค รวมไปถึงความคล้ายคลึงและความแตกต่างทางวัฒนธรรมระหว่างประเทศสมาชิก¹¹

¹⁰ สมาคมประชาชาติแห่งภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือ Association of Southeast Asian Nations ที่เกิดจากการรวมกลุ่มของประเทศในภูมิภาคจำนวน 10 ประเทศ ได้แก่ บรูไน ดารุสซาลาม กัมพูชา อินโดนีเซีย ลาว มาเลเซีย พม่า ฟิลิปปินส์ ไทย เวียดนาม และสิงคโปร์

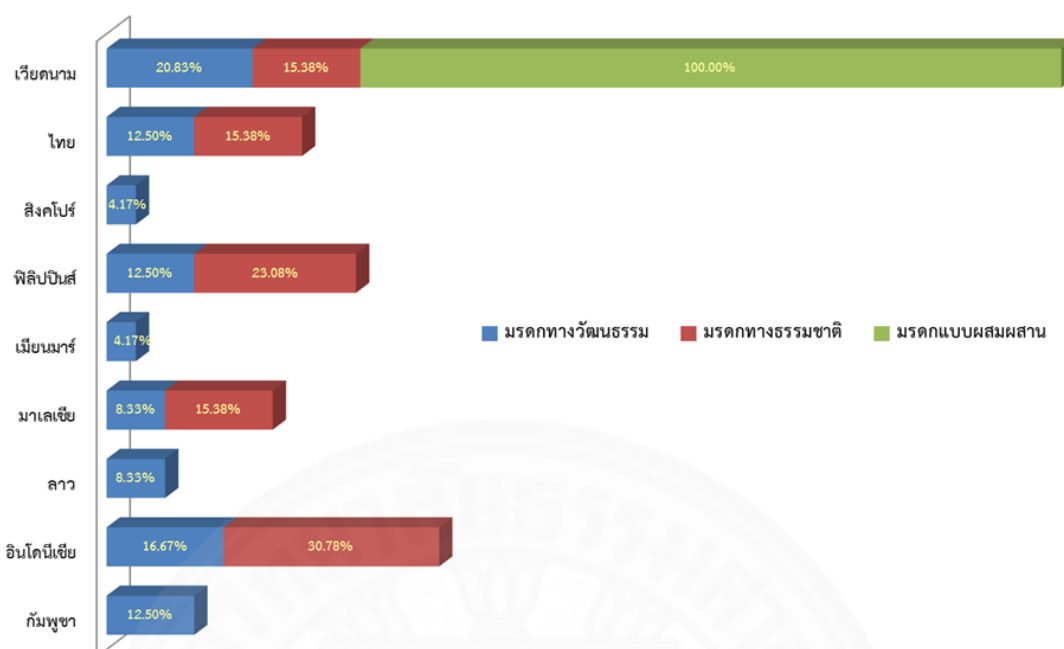
¹¹ Promote the conservation and preservation of ASEAN cultural heritage to ensure its continuity to enhance awareness and understanding of the people about the unique history of the region and the cultural similarities and differences between and among ASEAN Member States as well as to protect the distinctiveness of ASEAN cultural heritage as a whole แปลจาก แผนงานการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community Blueprint) ปี ค.ศ. 2009

จากที่กล่าวข้างต้น แม้ว่าจะมีการกำหนดนโยบายเชิงวัฒนธรรมเป็นรูปธรรม แต่ในเชิงปฏิบัติการยังมีความสามารถนำไปใช้ได้อย่างที่ควร เนื่องจากความแตกต่างในเชิงนโยบายสังคมและการปกครองของรัฐบาลแต่ละประเทศ ตัวบทกฎหมายและการบังคับใช้ที่แยกกันอย่างเห็นได้ชัด จึงทำให้ส่วนงานอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นการดำเนินงานแบบแยกส่วน และขาดการร่วมมือระหว่างภูมิภาค เห็นได้จากสัดส่วนจำนวนมรดกโลกแต่ละประเภทที่ปรากฏในทะเบียนรายการไม่มากนัก และด้วยระดับศักยภาพของรัฐบาลและหน่วยงานภาครัฐผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของแต่ละประเทศที่ไม่เท่ากัน จึงส่งผลให้เห็นความแตกต่างอย่างชัดเจน ซึ่งจำนวนโดยรวมของบัญชีรายการมรดกโลกที่ได้รับการขึ้นทะเบียนทุกประเภทในประเทศภูมิภาคฯ ณ เดือนกรกฎาคม ค.ศ. 2017 มีทั้งหมด 38 รายการ มากที่สุดได้แก่ เวียดนาม และอินโดนีเซีย 8 รายการ รองลงมาคือ ฟิลิปปินส์ 6 รายการ ไทย 5 รายการ มาเลเซีย 4 รายการ กัมพูชา 3 รายการ ลาว 2 รายการ และเมียนมาร์และสิงคโปร์ 1 รายการ (ภาพที่ 2.9 และ 2.10) โดยบรูไน ดารุสซาลามเป็นเพียงประเทศเดียวในกลุ่มสมาชิกที่ยังไม่ได้รับการขึ้นบัญชีรายการมรดกโลก และเวียดนามเป็นเพียงประเทศเดียวที่มีบัญชีมรดกโลกแบบผสมผสานจากภูมิทัศน์เชิงซ้อนจำงาอานจังหวัดนิงห์บิงก์¹² (World Heritage Centre, 2017)

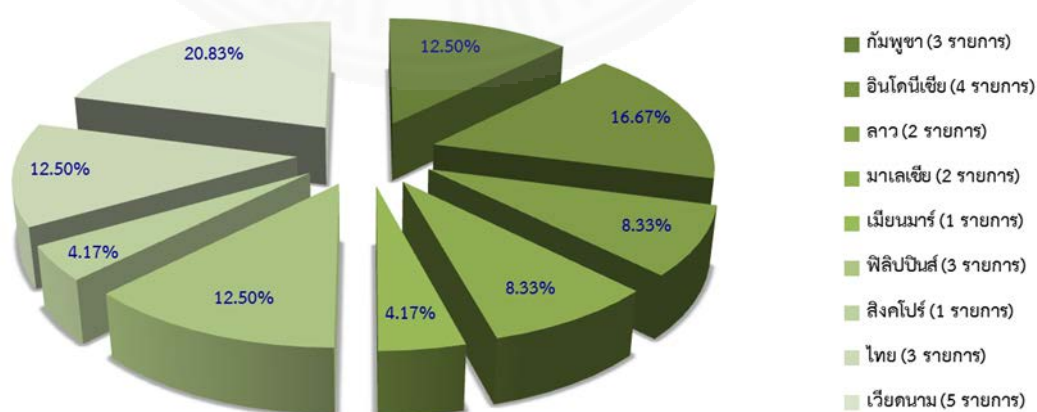
ภาพที่ 2.10 แผนภูมิบัญชีรายการแหล่งมรดกโลกรวมทั้งหมด แยกแต่ละประเทศสมาชิกภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยคิดแบบค่าเฉลี่ยร้อยละ (World Heritage Centre, 2017)

¹² Trang An Landscape Complex (World Heritage Centre, 2017)

ภาพที่ 2.11 แผนภูมิเปรียบเทียบบัญชีรายการแหล่งมรดกโลกแต่ละประเภท คำนวณสัดส่วนเป็นค่าเฉลี่ยร้อยละ เฉพาะภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้ (World Heritage Centre, 2017)

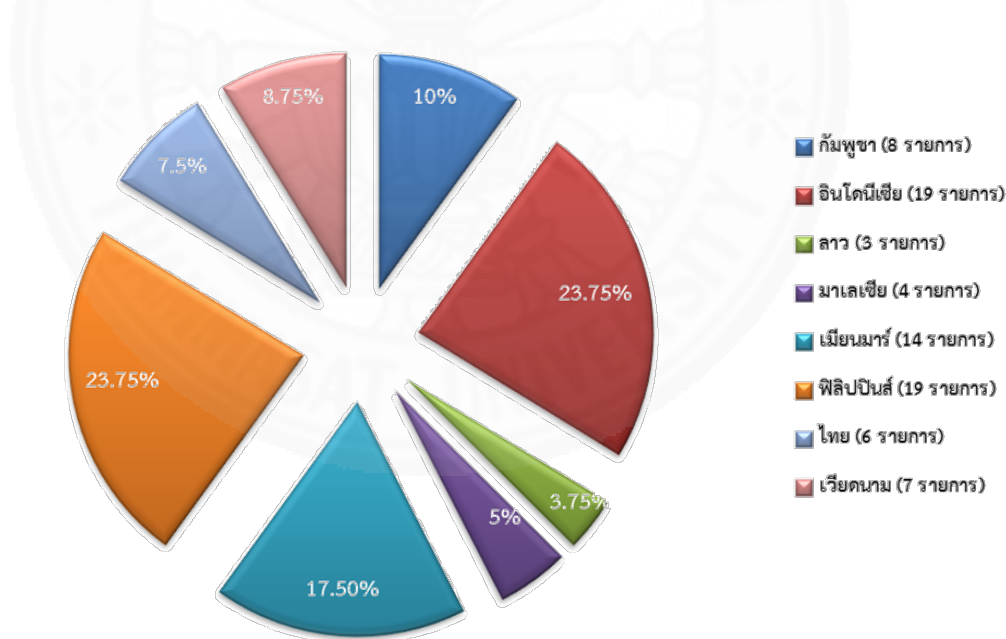
เมื่อเปรียบเทียบเฉพาะมรดกโลกทางวัฒนธรรมอันถือเป็นประเภทมรดกฯ ที่บรรดาประเทศภูมิภาคฯ มีบัญชีรายการจำนวนมากสุด 24 รายการจากจำนวนรวมทั้งหมดข้างต้น แต่สัดส่วนเฉลี่ยแต่ละประเทศมีต่างกันมากนัก มีเพียงเฉพาะประเทศเวียดนามที่มีจำนวนบัญชีมรดกโลกสูงสุดที่ 5 รายการ รองลงมาคือ อินโดนีเซีย 4 รายการ กัมพูชา ฟิลิปปินส์ และไทย 3 รายการ ลาวและมาเลเซีย 2 รายการ และเมียนมาร์และสิงคโปร์ 1 รายการ (ภาพที่ 2.11)

ภาพที่ 2.12 แผนภูมิบัญชีรายการแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม เฉพาะภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้ คำนวณเป็นค่าเฉลี่ยแบบร้อยละ (World Heritage Centre, 2017)

นอกเหนือจากรายการบัญชีมรดกโลกที่ได้รับความสนใจอย่างแพร่หลาย การขึ้นทะเบียนบัญชีเบื้องต้น (Tentative List) ยังมีส่วนสำคัญที่ผู้วิจัยให้ความสนใจ เนื่องด้วย ทะเบียนดังกล่าวเสมือนเป็นขั้นตอนเริ่มต้นในการจัดทำรายการพร้อมรายละเอียดอย่างเป็นทางการ ก่อนที่จะประกาศเป็นบัญชีมรดกโลกจากองค์การยูเนสโกในลำดับต่อไป จากการศึกษาดังกล่าวพบว่า จำนวนบัญชีเบื้องต้นของประเทศสมาชิกภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ค่อนข้างสวนทางกับจำนวน บัญชีทะเบียนมรดกโลกที่มีจำนวนรวมทั้งหมด 80 รายการ โดยประเทศอินโดนีเซียและฟิลิปปินส์มี จำนวนสูงสุด 19 รายการ เมียนมาร์ 14 รายการ กัมพูชา 8 รายการ เวียดนาม 7 รายการ ไทย 6 รายการ มาเลเซีย 4 รายการ และลาว 3 รายการ (ภาพที่ 2.12)

จากตัวเลขที่กล่าวได้ข้อสังเกตว่า แม้ประเทศเมียนมาร์ที่มีจำนวน ทะเบียนเบื้องต้นในลำดับที่สามจำนวน 14 รายการ แต่ได้รับการขึ้นทะเบียนมรดกโลกแห่งแรกปี ค.ศ. 2014 และไม่มีทะเบียนเบื้องต้นอีกในปัดมา เฉกเช่นเดียวกับประเทศฟิลิปปินส์ในลำดับที่หนึ่ง และรับการขึ้นทะเบียนเบื้องต้นครั้งสุดท้ายในปี ค.ศ. 2015 ในทางกลับกันประเทศที่มีทะเบียน เบื้องต้นในจำนวนน้อย กลับได้รับการตอบรับบัญชีเบื้องต้นจากคณะกรรมการมรดกโลกในปีล่าสุด ค.ศ. 2017 หลายรายการ อย่างประเทศมาเลเซีย 3 รายการ หรือเวียดนาม 2 รายการ¹³

ภาพที่ 2.13 แผนภูมิบัญชีรายการเบื้องต้น คำนวณสัดส่วนเป็นค่าเฉลี่ยร้อยละ เฉพาะภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้ (World Heritage Centre, 2017)

¹³ Malaysia: FRIM Selangor Forest Park, Gombak Selangor Quartz Ridge and Royal Belum State Park

Vietnam: Ha Long Bay – Cat Ba Archipelago and Be Be – Na Hang Natural Heritage Area (World Heritage Centre, 2017)

2.2.3.3 สถานการณ์ในประเทศไทย

ประเทศไทยได้ยอมรับเข้าร่วมเป็นภาคีในอนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลก (State Party of World Convention)¹⁴ เมื่อวันที่ 17 กันยายน ค.ศ. 1987 และได้รับการเลือกให้ดำรงตำแหน่งคณะกรรมการมรดกโลกถึง 3 ครั้ง¹⁵ ปัจจุบันประเทศไทยได้รับขึ้นทะเบียนมรดกโลกทั้งหมด 5 รายการ โดยจำแนกเป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม 3 รายการ ได้แก่ เมืองประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร (Historic Town of Sukhothai and Associated Historic Town) นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา (Historic City of Ayutthaya) ในปีค.ศ. 1991 และแหล่งโบราณคดีบ้านเชียง (Ban Chiang Archaeological Site) ในปี ค.ศ. 1992 แหล่งมรดกทางธรรมชาติ 2 รายการ ได้แก่ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่-ห้วยขาแข้ง (Thungyai-Huai Kha Khaeng Wildlife Sanctuaries) ในปี ค.ศ. 1991 และผืนป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่ (Dong Phrayayen-Khao Yai Forest Complex) ในปี ค.ศ. 2005

นอกจากนั้นแล้วมีแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติที่ได้รับขึ้นทะเบียนบัญชีรายชื่อเบื้องต้น (Tentative List) อีก 6 รายการ ได้แก่ ปราสาทหินพิมาย เส้นทางวัฒนธรรมและเมืองบริวารปราสาทพนมรุ้งและปราสาทเมืองต่ำ (Phimai, its Cultural Route and the Associated Temples of Phanomroong and Muangtam) อุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาท (Phuphrabat Historical Park) ในปี ค.ศ. 2004 ผืนป่าแก่งกระจาน (Kaeng Krachan Forest Complex) ในปี ค.ศ. 2011 วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช (Wat Phra Mahathat Woramahawihan, Nakhon Si Thammarat) ในปี ค.ศ. 2012 อนุสรณ์สถาน สถานที่และภูมิทัศน์วัฒนธรรมนครเชียงใหม่ เมืองหลวงแห่งล้านนา (Monuments, Site and Cultural Landscape of Chiang Mai, Capital of Lanna) ในปี ค.ศ. 2015 (ภาพที่ 2.13) และ พระธาตุพนม สิ่งก่อสร้างทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง และภูมิทัศน์บริวาร (Phra That Phanom, its related historic buildings and associated landscape) ในปี ค.ศ. 2017

จากจำนวนรายการแหล่งมรดกโลกทั้งประกาศขึ้นทะเบียนมรดกโลก และบัญชีรายชื่อเบื้องต้นที่ปรากฏในจำนวนไม่มากนัก เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การบริหารจัดการแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมยังเป็นหัวข้อใหญ่ของปัญหาที่เกิดขึ้นในหน่วยงานด้านวัฒนธรรมในไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การสื่อความหมายในแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นไปในลักษณะที่ขาดความร่วมมือแต่ละภาคส่วน เนื่องด้วยปัญหาความไม่เข้าใจความหมายอันแท้จริงของคุณค่าโดดเด่นสากล ต่อการเป็นแหล่งมรดกโลกของประเทศไทยแต่ละแห่ง

¹⁴ Acceptance (AC) ประเภทการลงสัตยาบันเป็นภาคีสมาชิกฯ อนุสัญญามรดกโลก (World Heritage Centre, 2017)

¹⁵ สามครั้ง คือ ปี ค.ศ. 1989-1995, ค.ศ. 1997-2003 และ ค.ศ. 2009-2013 (World Heritage Centre, 2017)

ทั้งหน่วยงานภาครัฐที่ทำหน้าที่รับผิดชอบในการจัดทำนโยบายและแผนพัฒนาการสื่อความหมาย แหล่งมรดกไม่สามารถสร้างแผนงานที่ชัดเจน จึงทำให้เนื้อหาผ่านสื่อที่ปรากฏในบริเวณแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม เป็นลักษณะการนำเสนอเฉพาะด้าน และเนื้อหาไม่สามารถอธิบายได้ไม่ชัดเจน ทั้งไม่สอดคล้องกับเหตุผลในการได้รับการขึ้นทะเบียนมรดกโลกที่สนับสนุนให้คนในพื้นที่ได้รับรู้และเข้าใจความหมายและคุณค่าแท้จริงของการเป็นแหล่งมรดกโลก

ปัญหาการสื่อความหมายดังกล่าวเป็นการสะท้อนความบกพร่องในเชิงการบริหารจัดการที่แม้ว่าจะเป็นประเทศที่ได้รับขึ้นทะเบียนมรดกโลกในสายตาประชาคมโลก หากว่ามีการจัดการที่ล้มเหลวย่อมนำมาซึ่งภาพพจน์ที่เสียหายในอนาคต อีกทั้งการสร้างความร่วมมือจากชุมชนในการเป็นผู้นำเสนอเนื้อหาของแหล่งมรดกโลกในฐานะเจ้าของพื้นที่กลับเป็นการแก้ปัญหาที่ดีในสงวนรักษาเพื่อให้แหล่งมรดกนั้นส่งต่อรุ่นถัดไป

ภาพที่ 2.14 ตัวอย่างป้ายการสื่อความหมายภายในแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม
อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย (ผู้วิจัย, 2559)

2.2.4 มรดกโลก ‘นครประวัติศาสตร์อยุธยา’ และการสื่อความหมาย

นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ยังคงปรากฏร่องรอยความเจริญรุ่งเรืองของศิลปวัฒนธรรม สะท้อนให้เห็นถึงความสง่างามของปราสาท ราชวัง วัดวาอาราม ป้อมปราการ บ้านเรือนที่อยู่อาศัย ตลอดจนวิถีชีวิตของผู้คนชาวกรุงศรีอยุธยาในอดีต นครประวัติศาสตร์แห่งนี้เป็นหลักฐานถึงภูมิปัญญาของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการเลือกชัยภูมิของชุมชนในบริเวณที่มีแม่น้ำไหลผ่านถึงสามสาย ส่งผลต่อการเป็นแหล่งอาหารและแหล่งเกษตรกรรมอันอุดมสมบูรณ์ ไปพร้อมกับการเป็นปราการธรรมชาติในการป้องกันข้าศึก นอกจากนั้นผลงานทางด้านสถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม ประณีตศิลป์ และวรรณกรรมของอยุธยา ยังเป็นประจักษ์พยานความรู้มรดกอารยธรรมอีกชุมชนหนึ่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 19-24 อีกด้วย

2.2.4.1 ลักษณะทั่วไป

นครประวัติศาสตร์อยุธยา (Historic City of Ayutthaya) ตั้งอยู่ในบริเวณเกาะเมือง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งตั้งอยู่ในเขตที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่างของประเทศไทย อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครไปทางทิศเหนือ 76 กิโลเมตร หากสังเกตจากแผนที่จะพบว่าลักษณะเกาะเมืองเป็นไปตามสภาพของแม่น้ำที่ก่อกำเนิดแผ่นดิน มีรูปร่างไม่แน่นอน บางครั้งสันนิษฐานว่าคล้ายน้ำเต้าบ้าง กระเพาะหมูบ้าง ตัวเกาะเมืองซึ่งเป็นศูนย์กลางของกรุงศรีอยุธยาในอดีต ถูกล้อมรอบด้วยแม่น้ำสำคัญ 3 สายคือ แม่น้ำลพบุรี ด้านทิศเหนือ แม่น้ำป่าสัก ด้านทิศตะวันออก และแม่น้ำเจ้าพระยา ด้านทิศตะวันตกและทิศใต้ ทำให้มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะสมต่อการเกษตรกรรมอันเป็นพื้นฐานของการตั้งถิ่นฐาน เป็นชุมทางคมนาคมที่เอื้อต่อการค้าทั้งภายในและภายนอก ทำให้กรุงศรีอยุธยาเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและการค้าที่มีความสำคัญของภูมิภาคเอเชียและของโลก ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 20-23 (ศูนย์ข้อมูลมรดกโลก, 2012)

จากหลักฐานอารยธรรมดังกล่าวได้ส่งผลให้นครประวัติศาสตร์อยุธยา ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมจากการประชุมคณะกรรมการมรดกโลกสมัยสามัญครั้งที่ 15 ณ กรุงคาร์เธจ ประเทศตูนิเซีย เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม ค.ศ. 1991 (พ.ศ. 2534) โดยมีคุณสมบัติการเป็นมรดกโลกตรงตามหลักเกณฑ์การประเมินคุณค่าความโดดเด่นสากลของมรดกทางวัฒนธรรมข้อที่ 3 ที่ว่า “การแสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ที่หาได้อย่างยิ่ง หรือเป็นพยานหลักฐานแสดงถึงขนบธรรมเนียมประเพณีหรืออารยธรรมที่ยังคงหลงเหลืออยู่หรืออาจสูญหายไปแล้ว”

ก่อนหน้านี้ นครประวัติศาสตร์อยุธยาและโบราณสถานโดยรอบได้รับการคุ้มครองตามพระราชบัญญัติโบราณสถานฯ พ.ศ. 2504 โดยกรมศิลปากรในฐานะหน่วยงานที่รับผิดชอบดำเนินการอนุรักษ์และบริหารจัดการนครประวัติศาสตร์แห่งนี้ภายใต้แผนงานอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา โดยมีวัตถุประสงค์หลักเฉพาะในส่วนการบูรณะโบราณสถานใน

ขอบเขตพื้นที่ที่กำหนดเท่านั้น แต่หลังจากที่ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนแหล่งมรดกโลกในปี ค.ศ. 1991 แล้ว แผนงานอุทยานฯ ได้รับการปรับปรุงให้มีขอบเขตดำเนินงานให้ครอบคลุมมากขึ้น และในปี พ.ศ. 2540 กรมศิลปากรได้ประกาศกำหนดเขตที่ดินโบราณสถานพระนครศรีอยุธยาเพิ่มเติม ซึ่งครอบคลุมเกาะเมืองอยุธยาและพื้นที่รอบนอกเกาะเมืองทุกด้านที่ปรากฏหลักฐานด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี รวมพื้นที่โบราณสถานประมาณ 3,000 ไร่

ภาพที่ 2.15 แผนที่แสดงเขตพื้นที่สำคัญแหล่งมรดกโลก นครประวัติศาสตร์อยุธยา
ขนาด 289 เฮกตาร์ หรือ 2,890,000 ตารางกิโลเมตร (World Heritage Centre, 2012)

อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาได้ทำการสำรวจโบราณสถานทั้งหมด อ้างอิงข้อมูลจากแผนแม่บทโครงการอนุรักษ์และพัฒนา นครประวัติศาสตร์อยุธยา ปีพ.ศ. 2533 โดยแบ่งออก 7 กลุ่ม ได้แก่

- 1) พื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ เช่น พระราชวังโบราณฯ วัดพระศรีสรรเพชญ์ วัดมหาธาตุ วัดราชบูรณะ วัดพระราม เป็นต้น

2) พื้นที่เกาะเมืองนอกเขตอุทยานประวัติศาสตร์ฯ เช่น พระราชวังจันทร์เกษม ป้อมเพ็ชร และวัดสุวรรณดาราม เป็นต้น

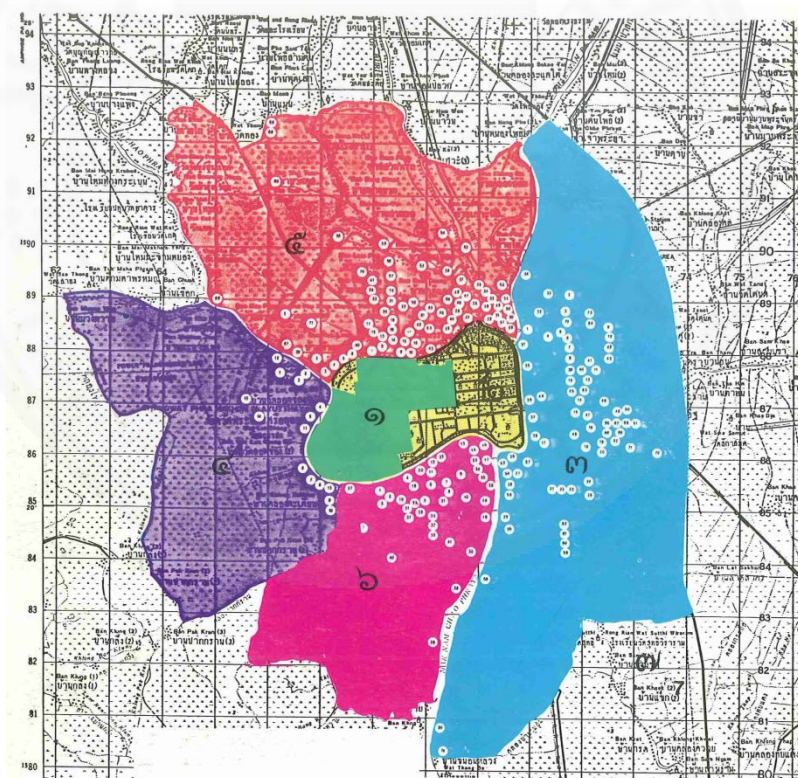
3) พื้นที่เกาะเมืองด้านทิศตะวันออก เช่น วัดพนัญเชิง วัดใหญ่ชัยมงคล วัดมเหยงคณ์ วัดกุฎีดาว หมู่บ้านญี่ปุ่น และหมู่บ้านฮอลันดา เป็นต้น

4) พื้นที่เกาะเมืองด้านทิศตะวันตก เช่น วัดไชยวัฒนาราม และ วัดวรเชษฐาราม เป็นต้น

5) พื้นที่เกาะเมืองด้านทิศเหนือ เช่น วัดกุฎาทอง วัดหน้าพระเมรุ และเพนียด คล้องช้าง เป็นต้น

6) พื้นที่เกาะเมืองด้านทิศใต้ เช่น วัดพุทไธสวรรย์ และหมู่บ้านโปรตุเกส

7) พื้นที่นอกเหนือจากที่ระบุไว้แล้วในเขตพระนครศรีอยุธยา เช่น ปราสาทนครหลวง วัดใหม่ประชุมพล และวัดชุมพลนิกายาราม เป็นต้น

ภาพที่ 2.16 แผนผังแสดงการแบ่งพื้นที่ในการจัดทำแผนแม่บทโครงการอนุรักษ์และพัฒนา นครประวัติศาสตร์อยุธยา (กรมศิลปากร, 2533)

2.2.4.2 การสื่อความหมายแหล่งมรดกโลกอยุธยาและปัญหา

สถานการณ์ปัจจุบันของการสื่อความหมายแหล่งมรดกโลก นครประวัติศาสตร์อยุธยา ผู้วิจัยให้ความเห็นว่าเป็นการมุ่งเน้นไปเพียงแค่การท่องเที่ยว ชุมชนท้องถิ่นและสถาบันการศึกษามีบทบาทน้อยในการเข้ามามีส่วนร่วม จึงทำให้ไม่มีความตระหนักในแหล่งมรดกเท่าที่ควร ทั้งผลประโยชน์จากการเป็นแหล่งมรดกโลกไม่ได้เอื้อประโยชน์เศรษฐกิจท้องถิ่น ขณะเดียวกันโบราณสถานหลายแห่งทั้งในเขตพื้นที่สำคัญในการอนุรักษ์ และนอกพื้นที่เกาะเมืองขาดปราศจากการสร้างการสื่อความหมายต่อแหล่งมรดก และแหล่งพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ไม่ได้ทำหน้าที่ในการประชาสัมพันธ์บทบาทของแหล่งมรดกโลก

พื้นที่หลักในแผนแม่บทโครงการอนุรักษ์และพัฒนาานครประวัติศาสตร์อยุธยาที่มีกรมศิลปากรเป็นหน่วยงานตรงในการรับผิดชอบ และมีหน่วยงานร่วม ได้แก่ ผู้ว่าราชการจังหวัด เทศบาลเมืองพระนครศรีอยุธยา องค์การบริหารส่วนจังหวัด และกรมศาสนา โดยอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาเป็นผู้เตรียมการในส่วนเอกสารแจกฟรี วิถีทัศน์สารคดี นิทรรศการ โดยความร่วมมือหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการท่องเที่ยวแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม ได้แก่ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานพระนครศรีอยุธยา นอกจากนี้มีหน่วยงานระดับชาติในส่วนของการบริการการศึกษาและการวิจัยในศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น สถาบันอยุธยา ศูนย์ประวัติศาสตร์อยุธยา พิพิธภัณฑ์เจ้าสามพระยา เป็นต้น

ทั้งนี้ จะมีความร่วมมือจากหน่วยงานที่ได้กล่าวข้างต้น สิ่งอำนวยความสะดวก และอุปกรณ์ในการสื่อความหมายภายในแหล่งมรดกโลกยังขาดแคลน รวมไปถึงแผนแม่บทในการพัฒนาที่ค่อนข้างล้าสมัย ไม่ได้ส่งเสริมและประชาสัมพันธ์คุณค่าความโดดเด่นแหล่งมรดกโลกอยุธยาเท่าที่ควร จากการศึกษาเบื้องต้นพบว่า ขาดการจัดการข้อมูลภายในแหล่งมรดก และบริการข้อมูลจากหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบ แจกรายละเอียดออกตามกลุ่มองค์กรที่ศึกษา ดังนี้

(1) แหล่งมรดกทางวัฒนธรรม ได้แก่ บริเวณพื้นที่หลักภายในอุทยาน

ประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ได้แก่ วัดพระราม วัดราชบูรณะ วัดมหาธาตุ วัดพระศรีสรรเพชญ์ และเขตพระราชวังโบราณ โดยช่องจำหน่ายบัตรเข้าชม ราคาเข้าชมระหว่างชาวไทยและชาวต่างชาติแตกต่างกันชัดเจน หากทว่าไม่มีการอธิบายความในเข้าใจตรงกัน มีการใช้ภาษาไทยเจาะจงเฉพาะให้ชาวต่างชาติไม่เข้าใจในภาษา แต่อธิบายราคาชัดเจนสำหรับชาวต่างชาติด้วยเลขอารบิก นอกจากนั้นนอกจากบัตรนำชมที่ได้แล้ว ไม่มีสื่อสิ่งพิมพ์อื่นใดในการบริการฟรีสำหรับนักท่องเที่ยว ที่มีบริการนั้นเป็นเพื่อการจัดจำหน่าย โดยสื่อสิ่งพิมพ์ที่วางจำหน่ายในแหล่งนั้น เนื้อหาไม่ได้สอดคล้องกับแหล่งโบราณสถานนั้นๆ เป็นเพียงเนื้อหาที่กล่าวประวัติศาสตร์อยุธยาทั่วไป หากนักท่องเที่ยวที่ต้องการเอกสารเพิ่มเติมต้องไปรับบริการได้ที่สำนักงานการท่องเที่ยวพระนครศรีอยุธยา บริเวณศาลากลาง

หลังเก่าที่ให้บริการข้อมูลท่องเที่ยวในภาษาไทยและภาษาต่างประเทศเป็นหลัก จากการสำรวจจากหน่วยงานมีส่วนเกี่ยวข้องพบว่า อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา กรมศิลปากร ได้มีการจัดทำแผ่นพับทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษเพื่อเผยแพร่ หากมีข้อจำกัดในการจ่ายแจก ด้วยมีจำนวนจำกัด

นอกจากนั้นป้ายบริการข้อมูลภายในแหล่ง มีการติดตั้งป้ายข้อมูลจากแต่ละหน่วยงาน ไม่มีมาตรฐานกำหนดให้ชัดเจนในการติดตั้งป้ายการสื่อความหมายภายในแหล่ง บางป้ายมีอายุการใช้งานที่มากกว่า 10 ปี ข้อมูลที่ปรากฏบนป้ายไม่สามารถมองเห็นเป็นข้อความได้ ทั้งนี้ขาดการวางแผนในการจัดการข้อมูลในส่วนป้ายข้อมูลว่าภายในแหล่งนั้น การลำดับข้อมูลจึงค่อนข้างสับสน ทั้งตัวอักษร เนื้อหาที่ปรากฏ และตำแหน่งการจัดวาง การให้ข้อมูลเป็นความรู้เฉพาะด้านอธิบายห้วนๆ ไม่สามารถจับใจความได้ อีกทั้งรายละเอียดที่อธิบายไม่ได้สร้างความเข้าใจ ขณะที่ตัวอักษรที่ปรากฏค่อนข้างเล็กไม่เอื้อต่อนักท่องเที่ยวที่มีปัญหาด้านสายตา และการจัดวางที่ไม่ได้สัมพันธ์ตามองค์ประกอบเท่าที่ควร

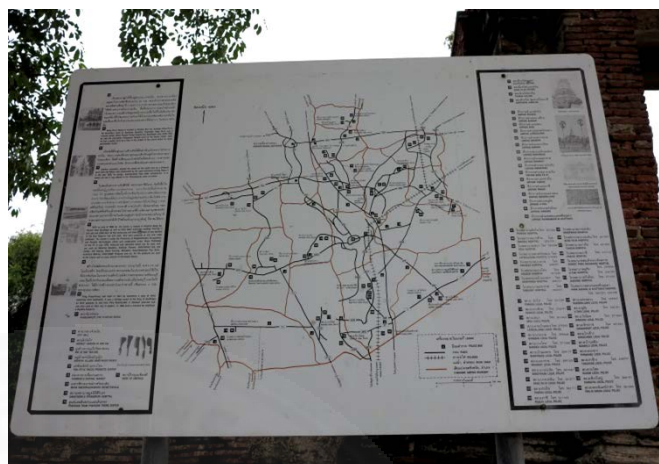
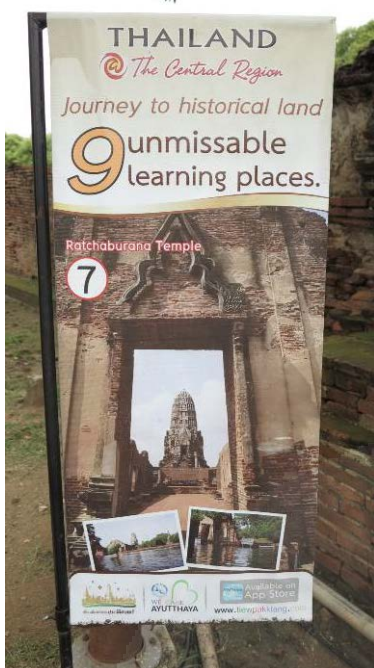
ภาพที่ 2.17 ช่องจำหน่ายบัตรเข้าชมและสื่อเพื่อจัดจำหน่าย วัดราชบูรณะ (ผู้วิจัย, 2558)

ภาพที่ 2.18 สื่อสิ่งพิมพ์ที่จัดจำหน่าย วัดพระศรีสรรเพชญ์และพระราชวังโบราณ
(ผู้วิจัย, 2558) (ต่อ)

ภาพที่ 2.19 ความเสียหายของป้ายการสื่อความหมายหลังเหตุการณ์น้ำท่วม ปี พ.ศ. 2554
วัดพระราม (ผู้วิจัย, 2555) (ต่อ)

ภาพที่ 2.20 ป้ายข้อมูลจากหลากหลายหน่วยงาน วัดราชบูรณะ (ผู้วิจัย, 2555) (ต่อ)

ภาพที่ 2.21 ตำแหน่งการจัดวางกับป้ายการสื่อความหมาย วัดพระราม (ผู้วิจัย, 2558) (ต่อ)

(2) สถาบันการศึกษา ได้แก่ ชั้นเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 วิชาสังคมศึกษาวิชาประวัติศาสตร์สมัยอยุธยา โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย และชั้นเรียนรายวิชาอยุธยาศึกษาหมวดวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา จากการเข้าร่วมสังเกตการณ์ในชั้นเรียนพบว่า เนื้อหาในรายวิชาที่นำมาใช้ในการเรียนการสอนภายในชั้นเรียนนั้น ในระดับชั้นมัธยมศึกษามีการนำเสนอเฉพาะด้าน เนื่องจากวิชาประวัติศาสตร์ และในระดับอุดมศึกษามีการนำเสนอความเป็นแหล่งมรดกโลกอยู่ในระดับหนึ่ง หากแต่ข้อมูลบางส่วนไม่ถูกต้องตามอ้างอิงในเว็บไซต์ทางการขององค์การยูเนสโก ทำให้ข้อมูลผู้เรียนได้รับอาจมีความคลาดเคลื่อนจากบริบทจริง

ภาพที่ 2.22 การเรียนรู้ประวัติศาสตร์นอกชั้นเรียน วัดราชบูรณะ (ผู้วิจัย, 2558)

หากทว่าข้อดีของตำแหน่งที่ตั้งของสถาบันในเขตพื้นที่อนุรักษ์สำคัญ แหล่งมรดกโลกอยุธยานั้น ทำให้ผู้เรียนได้เห็นสถานที่จริงไปพร้อมๆ กับการเรียน ซึ่งในรายวิชาประวัติศาสตร์อยุธยา และรายวิชาอยุธยาศึกษา ผู้สอนได้แบ่งชั่วโมงเรียนส่วนหนึ่งให้นักเรียนได้ลงพื้นที่ในแหล่งโบราณสถานจริง ทั้งก่อนและหลังเรียน ช่วยให้ผู้เรียนได้รับความรู้เพิ่มขึ้น และสร้างความน่าสนใจในการเรียนได้มากขึ้น อีกทั้งยังมีชมรมมัคคุเทศก์ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย เพื่อสนับสนุนให้เยาวชนได้เรียนรู้การนำเสนอแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (ภาพที่ 2.23) และในฐานะการเป็นแหล่งมรดกโลกอีกด้วย แต่มีข้อจำกัดที่มีชั่วโมงเฉพาะที่นักเรียนได้เข้าร่วม ทำให้ไม่เป็นผลประสบความสำเร็จเท่าที่ควร

(3) พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเจ้าสามพระยา ได้แก่ ศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยา พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเจ้าสามพระยา สถาบันอยุธยาศึกษา และศูนย์ข้อมูลนักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทั้งนี้ผู้วิจัยได้จำกัดแค่เพียง พิพิธภัณฑสถานเพียงเท่านั้นหากรวมเอาแหล่งเรียนรู้ในกลุ่มให้เป็นในลักษณะองค์กรที่ทำหน้าที่สื่อความหมายด้วยความให้ความรู้และความเพลิดเพลิน ซึ่งพบว่าการสื่อความหมายในกลุ่มที่ทำการศึกษานี้ค่อนข้างมีความหลากหลาย และน่าสนใจ ด้วยพันธกิจและลักษณะขององค์กรที่แตกต่าง ขาดการประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จักได้ไม่แพร่หลายนัก จำกัดเฉพาะกลุ่มผู้สนใจ ทั้งที่สามารถสร้างความร่วมมือระหว่างกันในฐานะแหล่งเรียนรู้สำคัญในการสื่อความหมายแหล่งมรดกโลกในมุมมองของผู้วิจัย (ภาพที่ 2.24-2.27)

จากข้อสังเกตข้างต้นนั้น เป็นเพียงลักษณะกายภาพที่ผู้ศึกษาพบจากการลงสำรวจพื้นที่ภาคสนามเบื้องต้น หากทว่าปัญหาเพิ่มเติมนอกเหนือไปจากนั้น คือ เนื้อหาข้อมูลที่ปรากฏไม่สัมพันธ์กับสื่อที่ปรากฏลงในพื้นที่ที่ทำการศึกษา อีกทั้งไม่มีการสื่อความหมายที่บ่งถึงข้อมูลคุณค่าความโดดเด่นสากลที่แหล่งมรดกโลกอยุธยาได้รับจากองค์การยูเนสโก ทำให้ผู้คนในพื้นที่ไม่เห็นความสำคัญของการเป็นแหล่งมรดกโลกที่แท้จริง กล่าวโดยสรุปการสื่อความหมายภายในแหล่งมรดกโลก นครประวัติศาสตร์อยุธยายังค่อนข้างมีปัญหาอย่างชัดเจน ทั้งหน่วยงานและบุคคลกรที่ทำหน้าที่รับผิดชอบ การประสานงานระหว่างองค์กร การสร้างแผนงานในการสื่อความหมายที่เป็นรูปธรรม ตลอดจนชุมชนไม่ได้ถูกส่งเสริมให้มีการเข้ามามีส่วนร่วม ทำให้การสื่อความหมายในแหล่งจึงไม่มีความสัมพันธ์กัน และลดทอนการสร้างควมตระหนักรู้ในคุณค่าที่แหล่งมรดกโลกแห่งนั้นตั้งใจจะนำเสนอต่อบุคคลภายนอก

ภาพที่ 2.23 เยวชนกับเรื่องเล่าในแหล่งเรียนรู้ ศูนย์ประวัติศาสตร์อยุธยา (ผู้วิจัย, 2555)

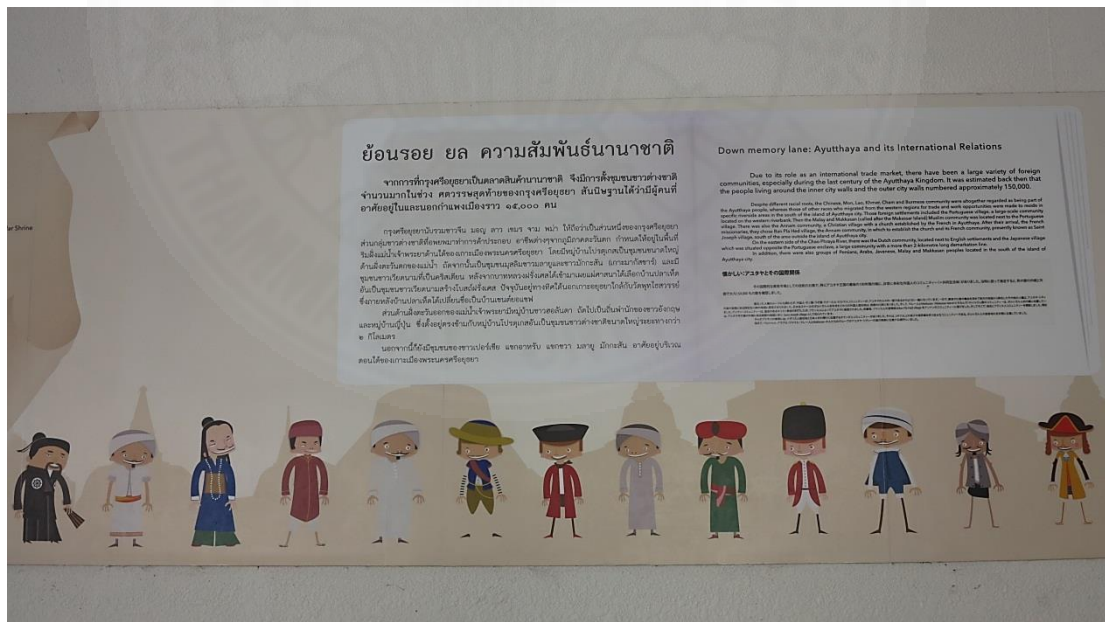
ภาพที่ 2.24 การจัดแสดงสมุดข่อย และคัมภีร์ใบลานฉบับจริง
สถาบันอยุธยาศึกษา (ผู้วิจัย, 2555) (ต่อ)

ภาพที่ 2.25 เงินตราสมัยกรุงศรีอยุธยา
พิพิธภัณฑ์แห่งชาติ เจ้าสามพระยา (ผู้วิจัย, 2555) (ต่อ)

ภาพที่ 2.26 ภาพและหุ่นจำลองประเพณีแข่งเรือภาคกลาง
ศูนย์ข้อมูลนักท่องเที่ยว จ.พระนครศรีอยุธยา (ผู้วิจัย, 2555) (ต่อ)

ภาพที่ 2.27 ความสัมพันธ์ระหว่างอยุธยากับนานาชาติ ศูนย์ประวัติศาสตร์อยุธยา (ผู้วิจัย, 2557)

2.3 การจัดการมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage Management)

“วัฒนธรรม” เป็นผลจากการเพาะบ่มการสร้างสรรค์อันล้ำค่าของมนุษย์ ซึ่งเกิดจากการสร้างข้อตกลงร่วมในกิจกรรม พฤติกรรม ศิลธรรม กฎระเบียบข้อบังคับ รวมไปถึงจนถึงวิถีปฏิบัติที่สะท้อนความเป็นเอกลักษณ์อันเฉพาะของแต่ละกลุ่มสังคม สืบต่อจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งมีความเกี่ยวพันและเชื่อมโยงทั้งอดีต ปัจจุบัน จนไปสู่อนาคต หากว่าวัฒนธรรมมิได้เป็นสิ่งที่แยกออกจากระบบสังคมของมนุษย์ได้ชัดเจนนัก แต่เป็นส่วนหนึ่งที่ผสมกลมกลืนเข้ากับระบบสังคมของมนุษย์อย่างแนบแน่นเดียวกัน ดังนั้นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมจึงเป็นกระบวนการหนึ่งที่ว่าเข้ามามีบทบาทสำคัญในการที่ช่วยให้วัฒนธรรมของแต่ละสังคมนั้นดำรงอยู่ต่อไป

2.3.1 ความหมายของมรดกทางวัฒนธรรม

คำว่า “วัฒนธรรม” มีที่มาจากการจำกัดความจากฝั่งตะวันตกในยุคเริ่มแรก ในปี ค.ศ. 1871 โดยเอ็ดเวิร์ด บี ไทเลอร์ (Edward B. Tyler) บิดาแห่งสังคมและมานุษยวิทยาชาวอังกฤษ ได้ให้ความหมายว่า “องค์รวมแห่งผลผลิตของสังคมมนุษย์” อันหมายรวมถึงความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ กฎหมายหรือความสามารถด้านอื่นๆ ที่เกิดขึ้นจากมนุษย์ในสังคมหนึ่ง ๆ โดยคำว่า Culture นั้นถูกแปลความหมายในภาษาไทยครั้งแรกโดยหม่อมเจ้าวรรณไวทยกร วรบรรณ (พลตรี พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์) ได้กล่าวว่า การเพาะปลูกให้งอกงาม แสดงถึงความเจริญงอกงาม เฉกเช่นการเพาะพันธุ์ไม้ให้ผลิดอกออกผลเพื่อประโยชน์ในการใช้สอยแก่มนุษย์ (ธนิช เลิศชาญฤทธ์, 2554, น.13)

แม้ว่าคำนิยามความของวัฒนธรรมจะถูกให้คำจำกัดความที่แตกต่างและหลากหลายกันไป เมื่อมองโดยรวมแล้วองค์รวมของวัฒนธรรมคือการสะท้อนถึงความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงระหว่างอดีต ปัจจุบัน และส่งผลในอนาคตที่เกิดจากความต้องการของมนุษย์ในเชิงธรรมชาติ จิตวิทยา และสังคมวิทยา วัฒนธรรมเป็นทั้งสิ่งที่มนุษย์ได้เรียนรู้ เกิดเป็นระบบแนวคิดและค่านิยมร่วมกันของสมาชิกในสังคม โดยอาศัยพื้นฐานจากการใช้สัญลักษณ์ในการกำหนดนิยามความหมายกับสิ่งต่าง ๆ อย่างเป็นกระบวนการ กลั่นกรองออกเป็นองค์ความรู้และภูมิปัญญาที่ทำให้วัฒนธรรมสามารถเคลื่อนไหวไปเรื่อย ๆ อย่างไม่หยุดนิ่ง (ธนิช เลิศชาญฤทธ์, 2554, น. 14, อ้างจาก ยศ สันตสมบัติ, 2548, น. 11-12)

มรดกวัฒนธรรมหรือทรัพยากรทางวัฒนธรรมถือเป็นผลิตผลที่เกิดจากกระบวนการสั่งสม และเพาะบ่มของระบบวัฒนธรรมปรากฏออกมาในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งสามารถสื่อความหมายในแต่ละกลุ่มสังคมวัฒนธรรมออกมาได้ อาจอยู่ทั้งในรูปแบบที่มนุษย์ได้สร้างหรือประดิษฐ์

คิดค้นเอง อาทิเช่น เครื่องมือเครื่องใช้ เสื้อผ้า อาคารบ้านเรือน ภาษา ศาสนา ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ เป็นต้น และรูปแบบที่มนุษย์ไม่ได้เป็นผู้สร้างขึ้นแต่มีความสัมพันธ์กับระบบดำเนินชีวิตที่เอื้อให้มนุษย์นำมาใช้ประโยชน์ เช่น แหล่งธรรมชาติ พืช และสัตว์ เป็นต้น โดยที่ความหมายของคำศัพท์ทั้งสองคำนี้มีความหมายใกล้เคียงและสามารถใช้แทนที่กันได้ อาจมีความแตกต่างกันบ้างเล็กน้อยในคำจำกัดความ ซึ่งคำว่า “มรดกทางวัฒนธรรม” (Cultural Heritage) ในอดีต หมายถึง สิ่งของหรือสมบัติที่อาจเป็นส่วนตัวหรือมรดกตกทอดจากบรรพบุรุษหรือกลุ่มสังคมใดสังคมหนึ่ง แม้ความหมายโดยตรง ‘มรดกทางวัฒนธรรม’ คือ “ทรัพย์สินในอดีตที่ตายแล้ว” แต่ในทางปฏิบัตินั้น มรดกทางวัฒนธรรมบางอย่างก็ยังคงมีการใช้และสืบทอดในสังคมปัจจุบัน (กรมศิลปากร, สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ, 2540, น. 101) ปัจจุบันมีความหมายกว้างขึ้นในแง่ของการนำไปใช้ประโยชน์ กล่าวคือ สามารถใช้ได้อย่างกว้างขวาง ไม่จำกัดในวงของกลุ่มตระกูล หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะ

ในขณะเดียวกัน “ทรัพยากรทางวัฒนธรรม” (Cultural Resource) คือ คำศัพท์ที่ถูกบัญญัติเพิ่มเติมเพื่อให้ความหมายถึงสิ่งที่ครอบคลุมทั้งสิ่งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ อันสะท้อนถึงวัฒนธรรมในอดีต ปรากฏอยู่ในปัจจุบันและสามารถสืบทอดต่อไปสู่นาคได้ ที่เน้นการแสดงความยั่งยืนที่เน้นการนำไปใช้เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดเป็นสำคัญ (ธนิช เลิศชาญฤทธ์, 2554, น. 17-19)

2.3.2 ประเภทของมรดกทางวัฒนธรรม

ประเภทของมรดกทางวัฒนธรรมอาจไม่สามารถมีเกณฑ์ในการจำแนกที่แน่นอน แต่ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้การแยกประเภทจากเกณฑ์ขององค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือยูเนสโก (UNESCO) ดังนี้

2.3.2.1 มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Tangible Cultural Heritage)

หมายถึง อาคาร สิ่งปลูกสร้าง รวมถึงวัตถุที่จับต้องได้และสัมผัสด้วยมือและมองเห็นด้วยตาของมนุษย์ ซึ่งสัมพันธ์และเป็นตัวแทนอันสะท้อนถึงวัฒนธรรม กิจกรรม และเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นทั้งในอดีตและปัจจุบัน โดยสามารถแบ่งกลุ่มแยกย่อยลงไปอีกตามลักษณะที่ปรากฏ 3 กลุ่มใหญ่ ได้แก่

(1) อนุสรณ์สถาน (Monuments) ได้แก่ งานสถาปัตยกรรม งานประติมากรรม อนุสาวรีย์และจิตรกรรม องค์ประกอบหรือโครงสร้างของธรรมชาติเชิงโบราณคดี ข้อความจารึก ที่อยู่อาศัยแบบถ้ำ และองค์ประกอบอื่นที่มีลักษณะโดดเด่นที่เรียกว่า “คุณค่าโดดเด่นสากล” จากมุมมองทางประวัติศาสตร์ ศิลปะและวิทยาศาสตร์

(2) กลุ่มอาคาร (Group of Buildings) ได้แก่ กลุ่มอาคารที่มีลักษณะแบบเดียวหรือเป็นลักษณะอาคารที่มีลักษณะเชื่อมกัน เนื่องด้วยเหตุผลเชิงสถาปัตยกรรม เชิงคุณสมบัติ กระทั่งพื้นที่ภายในภูมิทัศน์

(3) แหล่ง (Sites) ได้แก่ ผลงานจากน้ำมือมนุษย์หรือการผสมผสานระหว่างธรรมชาติกับมนุษย์ ทั้งพื้นที่ที่เป็นแหล่งโบราณคดี อันมีความโดดเด่นสากล จากมุมมองเชิงประวัติศาสตร์ สุนทรียภาพ ชนกลุ่มน้อย และมานุษยวิทยา

2.3.2.2 มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage)

หมายถึง การปฏิบัติ การเป็นตัวแทน การแสดงออก ความรู้ และทักษะต่างๆ ตลอดจนเครื่องมือ วัตถุ สิ่งประดิษฐ์ และพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์และเกี่ยวเนื่องด้วยกัน โดยที่ชุมชน กลุ่มสังคม และปัจเจกบุคคลนั้นต่างตระหนักว่าเป็นส่วนหนึ่งในมรดกทางวัฒนธรรมนั้น โดยมีรูปแบบต่าง ๆ ดังนี้

(1) วรรณกรรมมุขปาฐะและการแสดงออกประเภทต่างๆ (Oral Traditions and Expressions)

(2) ศิลปะการแสดงประเภทต่างๆ (Performing Arts)

(3) หลักปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม และเทศกาล (Social Practices, Rituals and Festival Events)

(4) ความรู้และธรรมเนียมปฏิบัติอันเกี่ยวข้องกับธรรมชาติและจักรวาล (Knowledge and Practices Concerning Nature and the Universe)

(5) ทักษะงานช่างฝีมือ (Traditional Craftsmanship)

แม้ว่าเกณฑ์การแบ่งประเภทของมรดกทางวัฒนธรรมขององค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งประชาชาติจะมีการแบ่งแยกที่เห็นได้ชัดเจนแล้วก็ตาม แต่ท้ายที่สุดแล้วความสัมพันธ์ของมรดกทางวัฒนธรรมทั้งสองประเภทนี้ ก็สามารถแยกออกกันได้อย่างเด็ดขาด

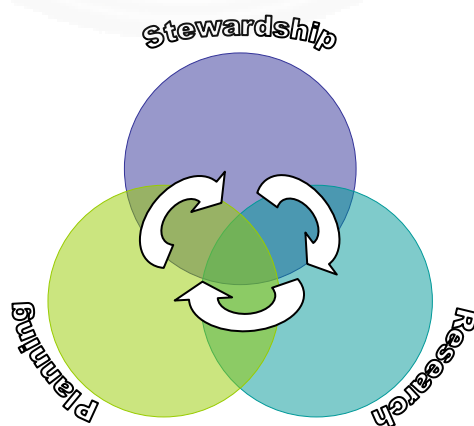
2.3.3 กระบวนการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

การจัดการมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage Management) ถือเป็นศาสตร์ใหม่ที่เป็นในลักษณะสหวิทยา (Interdisciplinary Science) หรือพหุวิทยา (Multidisciplinary Science) ซึ่งเป็นการบูรณาการศาสตร์แต่ละแขนงเข้ามารวมเข้ามาเป็นหนึ่งเดียวกัน โดยแรกเริ่มเกิดขึ้นมาพร้อมกับศาสตร์ในสาขาโบราณคดี อันมีวิวัฒนาการจากกฎบัญญัติเพื่อการคุ้มครองและอนุรักษ์ทรัพยากรทางวัฒนธรรมและธรรมชาติในประเทศสหรัฐอเมริกาเมื่อปี ค.ศ. 1906 เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งในประเทศไทยนั้นมีแนวคิดในด้านการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเริ่มในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น และรับอิทธิพลแนวคิดทางตะวันตกในช่วงสมัยรัชกาลที่ 6 แต่ยังไม่มีการ

พัฒนาที่เหมาะสมกับสังคมไทยอีกเลย (เกรียงไกร, 2551, น.78-79) ในส่วนนี้จะนำเสนอแนวคิดและกระบวนการโดยทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดดังกล่าว

จากที่ได้กล่าวข้างต้น การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมถือเป็นสาขาที่ไม่มี ความหมายแน่นอนหรือตายตัว แต่เป็นคำนิยามที่เป็นการผนวกรวมระหว่างคำว่า “การจัดการ” (Management) และคำว่า “มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) หรือ “ทรัพยากรทาง วัฒนธรรม” (Cultural Resource) อันมีความหมายว่า การควบคุมหรือจัดแจงระบบทางสังคมที่ถูก ปลุกฝังในวิถีชนบในเรื่องค่านิยม จารีตประเพณี และความเชื่อ ซึ่งในที่นี้รวมถึงทรัพยากรทาง วัฒนธรรม โดยมีแนวคิดทางทฤษฎีว่าเป็นแนวทางการใช้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดประโยชน์ สูงสุดนั่นเอง (Knudson, 1991) โดยมีเป้าหมายหลักในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อการ อนุรักษ์และสงวนรักษา อันเป็นตัวแทนของมนุษย์ทั้งรูปแบบที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ในอนาคต (Mckercher, B. & Du Cros, H., 2002, p.44) ทั้งนี้รวมถึงการประเมินคุณค่าและความหมายของ มรดกทางวัฒนธรรมเพื่อกระตุ้นให้รู้สึกให้เห็นถึงความสำคัญ และสามารถเข้าถึงมรดกทางวัฒนธรรม เหล่านั้นได้อย่างเท่าเทียม

จากแนวนโยบายด้านการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของสำนักงานอุทยานแห่ง ชาติ ประเทศสหรัฐอเมริกา (National Park Service) ได้กล่าวถึง กระบวนการจัดการทรัพยากรทาง วัฒนธรรมว่ามีความเกี่ยวข้องทั้งด้านการวิจัย (Research) ที่หมายรวมถึงการระบุลักษณะ ประเมิน ค่า การทำเอกสาร การลงทะเบียน และการรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นที่เกี่ยวข้องกับมรดกทาง วัฒนธรรมนั้น ๆ ด้านการวางแผน (Planning) เพื่อให้ข้อมูลนั้นได้ช่วยให้กระบวนการจัดการนั้นรวม เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและส่งผลต่อการตัดสินใจในเรื่องที่ต้องให้ความสำคัญลำดับแรกต่อไป อีกทั้ง การควบคุมดูแล (Stewardship) ที่อยู่ภายใต้การวางแผนในการตัดสินใจในแหล่งมรดกด้านการสงวน รักษา ปกป้อง และสื่อความหมายที่เหมาะสมต่อสาธารณชน (ภาพที่ 3.1)

ภาพที่ 2.28 แผนภาพความสัมพันธ์ตามแนวนโยบายในกระบวนการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

2.3.4 การจัดการกับแหล่งมรดกทางโลก

ระบบการจัดการเกิดขึ้นเพื่อผลลัพธ์ในการดูแลสินทรัพย์และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หากทว่าในระบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ผลลัพธ์ของการจัดการนั้น เพื่อการสงวนรักษาคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมในรุ่นปัจจุบันไปสู่รุ่นถัดไป และส่งต่อไปยังประโยชน์แก่สังคมได้อีกด้วย

องค์การยูเนสโกได้จัดทำคู่มือ “การจัดการมรดกโลกทางวัฒนธรรม” อันกล่าวถึงระบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมไว้ว่า ได้รวมวงจรของการวางแผน การทดลองจริง และการติดตามผลในการส่งต่อกิจกรรมที่เป็นในรูปของงานอนุรักษ์ การสื่อความหมาย และการนำไปใช้อย่างยั่งยืน และแบ่งปันร่วมกัน โดยที่แนวปฏิบัติการอนุสัญญามรดกโลก (Operational Guidelines for the World Heritage Site) ได้เน้นเฉพาะจุดประสงค์การจัดการอันเกี่ยวข้องกับแหล่งมรดกโลก โดยที่ระบบการจัดการมรดกโลกนั้นจำเป็นมีการทบทวนเป็นปกติ และมีการปรับเปลี่ยนให้เป็นที่ไปตามกาลเวลาในส่วนหนึ่งของแหล่งมรดกอันสัมพันธ์กับที่ตั้งและข้อจำกัดในการพัฒนาของแหล่งมรดกเอง ขณะเดียวกัน ระบบการจัดการแหล่งมรดกโลกควรมีข้อควรพิจารณาในการนำไปใช้กับการจัดการในแหล่งดังต่อไปนี้

1) ส่งเสริมความหลากหลาย (Embracing Diversity) ในแต่ละระบบการจัดการมรดก อาจเป็นในลักษณะที่ยืดหยุ่น หรือค่อนข้างเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว การจัดการที่ดีควรปรับใช้ให้เข้ากับมรดกทางวัฒนธรรมตามบริบททางวัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

2) ความชัดเจนและการประสานงาน (Clarity and Co-ordination) ระบบการจัดการเป็นลักษณะเป็นวงจร การประเมินกระบวนการและผลสำเร็จเพื่อที่จะปรับปรุงในครั้งการดำเนินงานครั้งต่อๆไป การมีส่วนร่วมสัมพันธ์กับระบบอื่นๆ หรือองค์ประกอบอื่น ควรมีการประสานงานที่มีประสิทธิภาพ โดยเน้นในแง่คุณค่าของแหล่งมรดก และคุณค่าความโดดเด่นสากลกับแหล่งมรดกโลก

3) การเตรียมพร้อมกับความเสี่ยง (Risk-Preparedness) ระบบการจัดการจำเป็นต้องมีความยืดหยุ่นในการจัดการเหตุการณ์ที่ไม่คาดฝัน เช่น ภัยพิบัติทางธรรมชาติ ความไม่มั่นคงทางการเงินและทรัพยากรมนุษย์ เป็นต้น

4) เสนอความมีส่วนร่วมสม่ำเสมอ (A Participatory Approach) การแบ่งปันความเข้าใจและคุณค่าอย่างแท้จริงในแหล่งมรดกต่อบรรดาผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและกระบวนการบริหารจัดการที่เกี่ยวข้อง นับเป็นการแบ่งเบาภาระระหว่างกันได้ ทำให้กระบวนการบริหารแหล่งมรดกทั้งหมดมีผลลัพธ์ที่ดีขึ้น เป็นการสนับสนุนบทบาทเชิงโครงสร้างของแหล่งมรดกต่อชุมชนและเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป

5) สร้างบทบาทของมรดกในการพัฒนาอย่างยั่งยืน (The Role of Heritage in Sustainable Development) การสร้างบทบาทมีพลังขับเคลื่อนในการพัฒนาแหล่งมรดกอยู่ตลอดเวลาได้ส่งต่อผลประโยชน์มากมายซึ่งกันและกัน โดยการใช้ระบบการจัดการสร้างความถ่วงดุลความแตกต่างและการชั่งชั่งความต้องการให้เป็นประโยชน์สูงสุด และสร้างรูปแบบเพื่อสนับสนุนคุณค่าต่างๆ ของแหล่งมรดก

นอกเหนือจากข้อควรพิจารณาข้างต้น การเข้าถึงคุณค่าในการการจัดการและอนุรักษ์แหล่งมรดก เป็นกระบวนการที่มีความจำเป็นสูงสุดต่อการจัดการแหล่งมรดกโลกในปัจจุบัน เพื่อสนับสนุนความสำคัญในการขึ้นทะเบียนมรดกโลกแต่ละแหล่งในการนำเสนอคุณค่าโดดเด่นสากล (Outstanding Universal Value) ที่ทางองค์กรได้เน้นย้ำเสมอมา

2.4 การศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้สำรวจสถานภาพและรวบรวมงานการศึกษาที่มีประเด็นเกี่ยวข้องกับการสื่อความหมายเนื้อหาหมรดกโลกอันสัมพันธ์กับพื้นที่ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ นครประวัติศาสตร์อยุธยา ผู้วิจัยพบว่ากลุ่มงานวิจัยดังกล่าวสามารถแบ่งออกเป็นกลุ่มต่างๆ ได้ต่อไปนี้

2.4.1 งานวิจัยกลุ่มที่ศึกษามรดกโลกในเชิงการสื่อความหมาย

อภิวรรณ สายประดิษฐ์ (2005) ได้ศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์เชิงลึกในการสื่อความหมายมรดกและพัฒนาการของหนังสือนำเที่ยวต่อแหล่งมรดกโลก นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาในหมู่นักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชาวต่างชาติ” (A Critical Analysis of Heritage Interpretation and Development of a Guidebook for non-Thai Cultural Tourists of Ayutthaya World Heritage Site) งานวิจัยดังกล่าวมุ่งศึกษาถึงการสื่อความหมายมรดกเชิงเทคนิคและวิธีการในการสื่อความหมายผ่านการวิเคราะห์สิ่งตีพิมพ์ในรูปแบบต่าง ๆ ที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติในแหล่งมรดก เช่น หนังสือนำเที่ยว หนังสือที่ระลึก และป้ายสัญลักษณ์ที่ใช้สื่อความหมายแหล่งมรดก รวมทั้งวิจัยและศึกษาข้อมูลแหล่งมรดกเชิงลึกครอบคลุมในด้านโบราณคดี สถาปัตยกรรม ศิลปกรรมและวัฒนธรรม ตลอดจนมิติทางสังคมในอดีตของนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา นอกจากนี้แล้วงานวิจัยชิ้นนี้ได้มีการสำรวจข้อมูลจากแบบสอบถามในกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเพื่อนำมาสรุปในการสร้างกรอบแผนงานการสื่อความหมายมรดกและสารต่างๆ แก่พื้นที่ที่การศึกษาหลัก ได้แก่ วัดพระศรีสรรเพชญ์ วัดมหาธาตุ และวัดหน้าพระเมรุ

ปฏิพล ยอดสุรางค์ และ ยูเคตะ ยาสุมิ (2005) ได้ศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์เชิงลึกในการสื่อความหมายมรดกเชิงสถาปัตยกรรม นครประวัติศาสตร์อยุธยา (Architectural Heritage Interpretation for the Historic City of Ayutthaya)” ได้กล่าวถึงความสำคัญของการสื่อความหมายเชิงสถาปัตยกรรมเพื่อการจัดการแหล่งมรดก เนื่องด้วยอยุธยาเป็นแหล่งมรดกโลกที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยี่ยมชมผ่านร่องรอยที่หลงเหลือสถาปัตยกรรมในโครงสร้างในศาสนสถานและแหล่งทางประวัติศาสตร์ ในปี ค.ศ. 2008 นักท่องเที่ยวเข้าชมเป็นจำนวนกว่า 3.7 ล้านคน และกว่า 90% เป็นนักท่องเที่ยวที่ไม่มีมัคคุเทศก์ และนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ไม่สามารถเรียนรู้ผ่านบริษัทสถาปัตยกรรมเองเลย จึงได้มีการนำเสนอแนะการออกแบบพิเศษในการเล่าเรื่องราวและส่งเสริมการสื่อความหมายเชิงสถาปัตยกรรม จากการศึกษาสถานการณ์ปัจจุบัน ปัญหาที่พบ และข้อควรระวังของสื่อที่ใช้ทำการสื่อความหมายภายในแหล่ง เพื่อให้อยุธยากลายเป็นแหล่งมรดกโลกที่มีข้อมูลสมบูรณ์และสามารถพัฒนาเป็นต้นแบบแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียนในสาขาวิชาไทยศึกษาต่อไปในอนาคต

2.4.2 งานวิจัยกลุ่มที่ศึกษามรดกโลกในเชิงการจัดการองค์ความรู้

ศิริณา จิตต์จรัส และคณะ (2550) ศึกษาเรื่อง “การพัฒนานวัตกรรมสำหรับการเผยแพร่ความรู้ด้านประชากร สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และคุณภาพชีวิตคนไทยเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองมรดกโลก: กรณีศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ซึ่งศึกษาองค์ความรู้และสารสนเทศด้านประชากร สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมและคุณภาพชีวิตที่เกี่ยวข้องกับเมืองมรดกโลก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์และประยุกต์ใช้ทำเป็นนวัตกรรมใหม่ในการเผยแพร่ข้อมูลในแหล่งท่องเที่ยวมรดกโลก เช่น สื่อมัลติมีเดีย และเอกสารอิเล็กทรอนิกส์

นิรันดร์ ทองอรุณ (2553) ศึกษาเรื่อง “การจัดการสื่อและองค์ความรู้ทางสถาปัตยกรรมเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว: กรณีศึกษาการท่องเที่ยวพิพิธภัณฑ์ในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา” กล่าวถึงการเผยแพร่ความรู้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลประวัติศาสตร์และการท่องเที่ยวในเขตมรดกโลกอยุธยา มีเนื้อหาค่อนข้างจำกัดและเข้าถึงได้ยาก ไม่เป็นประโยชน์แก่ผู้ชมได้เท่าที่ควร จึงได้เสนอแนวทางในการพัฒนาศักยภาพของสื่อและข้อมูลการเรียนรู้ในประเด็นต่าง ๆ เช่น การศึกษาพื้นที่เกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา การศึกษาการเดินทาง การเข้าถึง และเส้นทางการท่องเที่ยวโดยการประยุกต์สื่อมัลติมีเดีย มุ่งเน้นทำงานสถาปัตยกรรมเป็นหลัก นำไปสู่การพัฒนาและยกระดับการเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของสถาปัตยกรรม โบราณสถาน และพื้นที่ที่เป็นมรดกอารยธรรมทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชาติอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

ศิริพร เหล่าเมือง และบุปผา แสงผล (2549) ศึกษาเรื่อง “การเพิ่มศักยภาพการท่องเที่ยวด้านการให้บริการข้อมูลการท่องเที่ยวนครประวัติศาสตร์อยุธยา” เป็นงานวิจัยที่พัฒนาการให้การศึกษาความรู้ด้านการท่องเที่ยวเบื้องต้น นครประวัติศาสตร์อยุธยาแก่ชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้ผู้คนในชุมชนสามารถเรียนรู้และเข้าใจ การจัดการร่วมกันในแหล่งท่องเที่ยวในฐานะเจ้าของพื้นที่ ซึ่งจากผลการศึกษานั้นชุมชนท้องถิ่นค่อนข้างมีศักยภาพในการเป็นเจ้าบ้านที่ดี ขาดแต่การชี้แนะแนวทางชัดเจนจากหน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบ

2.4.3 งานวิจัยกลุ่มที่ศึกษามรดกโลกในเชิงบริหารจัดการ

จิราณู โสภา และคณะ (2554) ศึกษาเรื่อง “ศักยภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเมืองมรดกโลกของประเทศไทย กรณีศึกษาอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย-กำแพงเพชร และอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน” งานวิจัยดังกล่าวมุ่งศึกษาศักยภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเมืองมรดกโลกทางวัฒนธรรมในประเทศไทย เช่น จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สุโขทัยและกำแพงเพชร โดยมีการวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อยถึงประเด็นปัญหาในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งเสนอแนะแนวทางในการบริหารจัดการที่เหมาะสมเพื่อส่งเสริมการจัดการแหล่งมรดกโลกเชิงการท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืนต่อไป

พิชญจันทร์ ทิพย์ประภา และ ปัญญา น้ำเพชร (2549) ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการพัฒนาและการท่องเที่ยวมรดกโลกเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาบริเวณเกาะเมือง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” โดยมุ่งศึกษาปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในแหล่งเมืองมรดกโลก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา นอกจากนั้นงานวิจัยชิ้นนี้ได้ทำการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนถึงการรับรู้ในคุณค่าของแหล่งมรดกเชิงโบราณคดี ความมีส่วนร่วมในพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน

อรทัย เจริญเรืองเดช (2557) ศึกษาเรื่อง “ปัญหาการจัดการพื้นที่มรดกโลกในเขตอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา” เป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นปัญหาการจัดการพื้นที่ภายในเขตอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา เขตที่ 1 ที่กำหนดในแผนแม่บทโครงการอนุรักษ์และพัฒนานครประวัติศาสตร์ กรมศิลปากรนำเสนอต่อคณะกรรมการมรดกโลกในการขอขึ้นทะเบียน หากทว่าหลังได้รับประกาศขึ้นทะเบียนแล้ว ปัญหาที่ตามมา คือ ภาวะท่วมท้นของบรรดานักเที่ยว การรุกร้าพื้นที่ของบรรดาร้านค้ารอบเขตโบราณสถาน การประสานงานระหว่างหน่วยงานที่ความซ้ำซ้อนและไม่เป็นในทิศทางเดียวกัน อีกทั้งในส่วนการประชาสัมพันธ์ในด้านคุณค่าความเป็นแหล่ง

มรดกโลกยังไม่ชัดเจน ทำให้ไม่ตรงตามแผนการที่แถลงไว้ในแผนแม่บทฯ อาจนำไปสู่การถดถอยชื่อจากองค์การยูเนสโก จึงได้มีการเสนอแนะแนวทางการอนุรักษ์ที่ควรนำไปปรับใช้ในการบริหารจัดการ

2.4.4 งานวิจัยกลุ่มที่ศึกษามรดกโลกในบริบทเชิงเศรษฐกิจ

ฟิลิปเป้ โครี (2006) ได้ศึกษาเรื่อง “การสร้างตราสินค้ามรดกโลกเพื่อการเข้าถึงอย่างยั่งยืนต่อการท่องเที่ยวทั่วโลก” (Branding World Heritage: A Sustainable Approach to Global Tourism) งานวิจัยดังกล่าวมุ่งศึกษาถึงการสร้างแบบจำลองของตราสินค้ามรดกโลกอย่างมีแบบแผน โดยการรวมรวมองค์ความรู้ในลักษณะสหวิทยาการมาประยุกต์ใช้ ทั้งการใช้ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเรื่องการสื่อความหมายมรดกและการสร้างตราสินค้ามาเป็นแนวคิดหลักในการพัฒนาความเป็นไปได้ของแบบจำลองในงานวิจัยชิ้นนี้

ทั้งนี้แม้งานวิจัยแต่ละกลุ่มข้างต้น เนื้อหาเป็นการศึกษาเพื่อมุ่งเน้นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเป็นหลัก แต่องค์ประกอบโดยรวมของงานวิจัยแต่ละชิ้นสะท้อนให้เห็นถึงการสื่อสารและตีความระหว่างกลุ่ม ตลอดจนการพัฒนาด้านทรัพยากรทางวัฒนธรรมในแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม กรณีศึกษานครประวัติศาสตร์ศรีอยุธยา ทำให้ผู้วิจัยสามารถนำข้อมูลต่าง ๆ เหล่านั้นมาใช้วิเคราะห์และประยุกต์ใช้ในงานวิจัยครั้งนี้ได้เป็นอย่างดี

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาเรื่องการสื่อความหมายเนื้อหาแหล่งมรดกโลก นครประวัติศาสตร์อยุธยา ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาโดยการวิเคราะห์รูปแบบและกลวิธีการสื่อความหมายเนื้อหาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ประเมินคุณค่าความโดดเด่นสากล (Outstanding Universal Value) จาก 3 องค์กรหลักที่ตั้งภายในเขตพื้นที่อนุรักษ์สำคัญแหล่งมรดกโลก ตามประกาศขององค์การยูเนสโก และได้ทำหน้าที่เป็นตัวแทนการสื่อความหมายมรดกทางวัฒนธรรม และเสนอแนะแนวทางในการสื่อความหมายที่เหมาะสมภายใต้แนวคิดในสาขาวิชาการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม และเป็นไปตามกรอบประเมินคุณค่าโดดเด่นสากลที่ได้กล่าวข้างต้น ทั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่มีการดำเนินการวิจัยตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

3.1 วิธีดำเนินการวิจัย

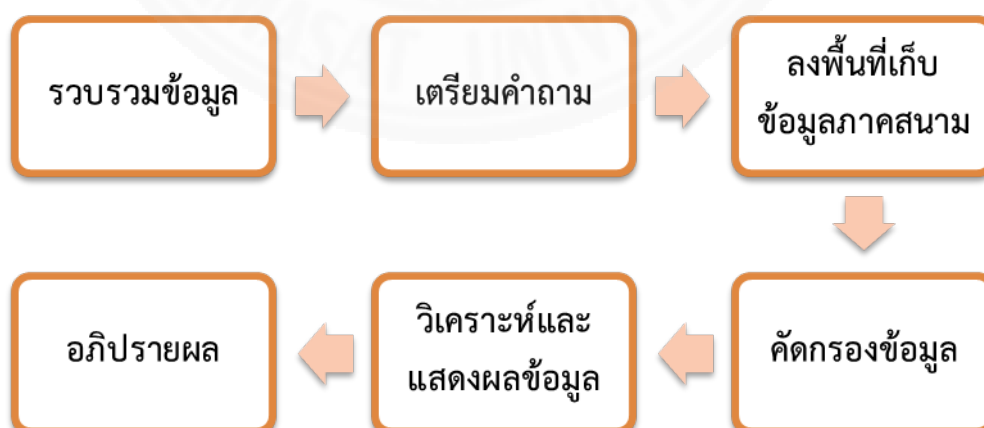
1. รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับแหล่งมรดกโลก นครประวัติศาสตร์อยุธยา การสื่อความหมายมรดกทางวัฒนธรรม และทฤษฎีการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม เพื่อการศึกษาข้อมูลอย่างละเอียด และนำมาประมวลผลข้อมูลประกอบการลงพื้นที่เก็บภาคสนาม ด้วยการสังเกตเชิงคุณภาพทั้งแบบมีส่วนร่วม (Participation Observation) และไม่มีส่วนร่วม (Non-Participation Observation) เป็นวิธีหลัก และการสัมภาษณ์เชิงคุณภาพกึ่งโครงสร้าง (Unstructured Interview) เป็นองค์ประกอบรองลงเพื่อสนับสนุนเหตุผลในงานวิจัย
2. เตรียมคำถามสำหรับการสัมภาษณ์เชิงคุณภาพกึ่งโครงสร้างเพื่อใช้ประกอบในการเก็บข้อมูลจากประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่กำหนด
3. ลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามด้วยการสังเกตเชิงคุณภาพทั้งแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วมเพื่อสำรวจข้อมูลแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา อันสัมพันธ์กับกระบวนการสื่อความหมายมรดกทางวัฒนธรรม โดยเน้นเฉพาะการเก็บข้อมูลตัวสารจากผู้ส่งสารถึงผู้รับสาร (Message from Communicator) โดยใช้เกณฑ์คุณค่าความโดดเด่นสากลเป็นแนวคิดสำคัญในเป็นกรอบคิดในการวิจัย และใช้การสัมภาษณ์เชิงคุณภาพไม่มีโครงสร้างเป็นส่วนเสริมพร้อมกับการสังเกตการณ์ในการสร้างเหตุผลตามกรอบวัตถุประสงค์ของงานวิจัยขึ้นนี้

4. คัดกรองข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการสังเกตเชิงคุณภาพทั้งโครงสร้างประกอบบทสัมภาษณ์จากการลงพื้นที่ในภาคสนาม โดยการจัดระเบียบทางกายภาพข้อมูล ที่มีทั้งการเรียงการจัดเก็บข้อมูลเนื้อหาภาพและเสียง แยกกล่องและเรียงวันที่ พร้อมกับถอดข้อมูลจากเครื่องบันทึกเสียงที่ได้มาลงบนสมุดจด และการจัดระเบียบเนื้อหาข้อมูลด้วยการเรียบเรียงรหัสข้อมูลที่ได้มานำมา ระหว่างการลงพื้นที่ในภาคสนาม

5. วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้หลังจากการจัดระเบียบข้อมูลด้วยการกำหนดหัวข้อสำคัญ (Theme) เพื่อเป็นหัวเรื่องในการกำหนดทิศทางเนื้อหาการสื่อความหมายตามเกณฑ์การประเมินคุณค่าโดดเด่นสากลแหล่งมรดกโลกขององค์การยูเนสโก ทั้งนี้การวิเคราะห์ดังกล่าว ผู้วิจัยได้เน้นเฉพาะข้อมูลของตัวสารจากผู้ส่งสารถึงผู้รับสาร อันสัมพันธ์กับกระบวนการสื่อความหมายมรดกภายในแหล่งมรดกโลก นครประวัติศาสตร์อยุธยา

6. แสดงผลข้อมูลจากการศึกษาเน้นเฉพาะตัวสารจากกลุ่มผู้ส่งสาร ผ่านการจัดกลุ่มข้อมูล (Categorization) ใช้ตารางแสดงข้อมูล และนำเสนอข้อมูลด้วยการบรรยาย เพื่อทำการสรุปผลลัพธ์ของงานวิจัยภายใต้วัตถุประสงค์การวิเคราะห์รูปแบบและกลวิธีการสื่อความหมายเนื้อหาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ประเมินคุณค่าความโดดเด่นสากล (Outstanding Universal Value) พร้อมทั้งดำเนินการศึกษาในการจัดนำแนวทางเพื่อการสื่อความหมายมรดกทางวัฒนธรรมภายในแหล่งมรดกโลก นครประวัติศาสตร์อยุธยาที่เหมาะสม

7. อภิปรายและสรุปผลการวิจัย พร้อมนำเสนอแผนงานที่เป็นแนวทางต่อหน่วยงานที่มีความรับผิดชอบเพื่อการพัฒนา ปรับปรุง และนำไปปฏิบัติจริงต่อไป

ภาพที่ 3.1 ระเบียบวิธีวิจัยการสื่อความหมายเนื้อหาแหล่งมรดกโลก นครประวัติศาสตร์อยุธยา

3.2 กลุ่มข้อมูลหลักในการวิจัย

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) สำหรับการศึกษาการสื่อความหมายเนื้อหาแหล่งมรดกโลก นครประวัติศาสตร์อยุธยา โดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ด้วยการเลือกกลุ่มข้อมูลออกเป็น 3 กลุ่มองค์กรใหญ่ ได้แก่ แหล่งมรดกทางวัฒนธรรม สถาบันการศึกษา และพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ โดยทั้งสามกลุ่มนี้มีที่ตั้งอยู่ภายในเขตพื้นที่อนุรักษ์สำคัญ (Core Zone) แหล่งมรดกโลก ตามประกาศขององค์การยูเนสโกทั้งหมด ซึ่งผู้วิจัยเล็งเห็นว่า ภายใต้อำนาจ 12 องค์กรย่อยจาก 3 กลุ่มองค์กรนั้นต่างทำหน้าที่หลักในความรับผิดชอบการเป็นตัวแทนในการสื่อความหมายอันที่เกี่ยวข้องกับแหล่งมรดกโลกในพื้นที่ที่เลือกทำการศึกษา หากแต่แตกต่างที่พันธกิจตามแต่ละองค์กร ทั้งนี้ผู้วิจัยเน้นศึกษาเฉพาะ “ข้อมูลของตัวสาร” จากแต่ละกลุ่มองค์กรในฐานะผู้ส่งสาร เพื่อศึกษารูปแบบและกลวิธีของสื่อที่ทำหน้าที่ใช้สื่อความหมายแหล่งมรดกโลก เปรียบเทียบเกณฑ์ประเมินคุณค่าความโดดเด่นสากล ดังรายการต่อไปนี้

1. แหล่งมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage Site) ในเขตบริเวณอุทยาน

ประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา คู่มือภายใต้ความรับผิดชอบของ สำนักศิลปากรที่ 3 พระนครศรีอยุธยา เป็นเขตอนุรักษ์พื้นที่สำคัญเขตที่ 1 อ้างอิงจากข้อมูลแผนแม่บทโครงการอนุรักษ์และพัฒนา นครประวัติศาสตร์อยุธยา พ.ศ. 2533 กรมศิลปากร ซึ่งมีโบราณสถานปรากฏในแหล่ง ดังนี้

- วัดพระราม
- วัดราชบูรณะ
- วัดมหาธาตุ
- วัดพระศรีสรรเพชญ์ และเขตพระราชวังโบราณ

2. สถาบันการศึกษา (Education Institute) ทั้งนี้ผู้วิจัยเลือกทำการศึกษาออกเป็น

2 แห่ง ทั้งในระดับมัธยมศึกษา และอุดมศึกษา องค์กรดังกล่าวได้ทำหน้าที่สื่อความหมายโดยเนื้อหาบทเรียนต่อผู้เรียน ในที่นี้ คือ บรรดานักศึกษาและนักเรียน ได้แก่

- รายวิชาประวัติศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย
- รายวิชาอยุธยาศึกษา หมวดศึกษาทั่วไป สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

3. พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ (Museum and Learning Center) ทั้งนี้ผู้วิจัยได้จำกัดแค่เพียงพิพิธภัณฑ์เพียงเท่านั้น หากใช้แหล่งเรียนรู้ผนวกรวมในกลุ่มข้อมูลนี้ให้เป็นในลักษณะองค์กรที่ทำหน้าที่สื่อความหมายด้วยความให้ความรู้และความเพลิดเพลิน ดังนี้

- พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา
- ศูนย์ประวัติศาสตร์อยุธยา
- สถาบันอยุธยาศึกษา
- ศูนย์บริการข้อมูลข่าวสารและการท่องเที่ยว สำนักงานพระนครศรีอยุธยา

	แหล่งมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage Site) • วัดพระราม • วัดราชบูรณะ
	สถาบันการศึกษา (Education Center) • โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย • มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
	พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ (Museum and Learning Center) • พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเจ้าสามพระยา • ศูนย์ประวัติศาสตร์อยุธยา

ภาพที่ 3.2 กลุ่มองค์กรที่ให้ข้อมูลหลัก การสื่อความหมายเนื้อหาแหล่งมรดกโลก
นครประวัติศาสตร์อยุธยา

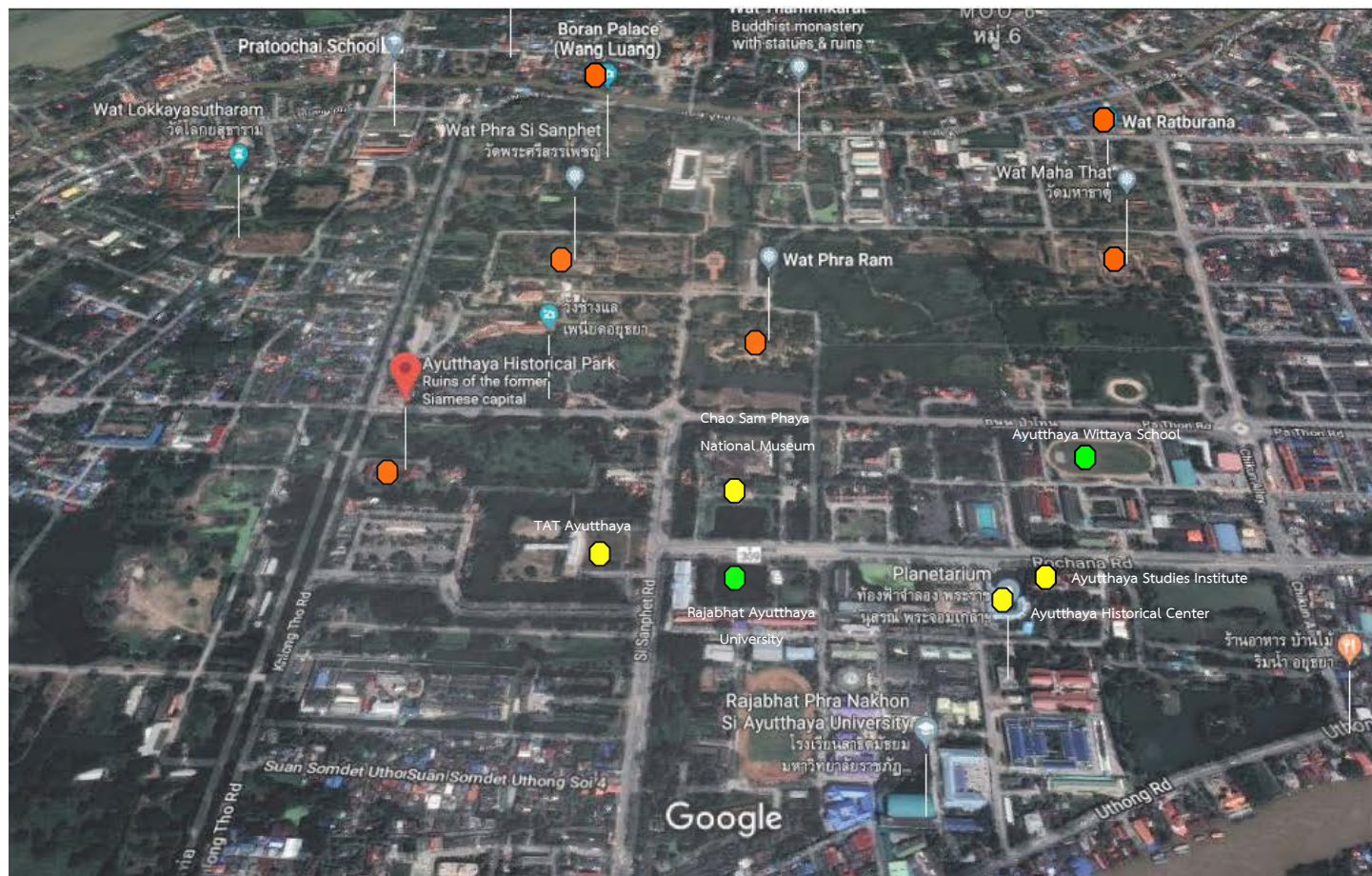
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือประกอบการเก็บข้อมูลในการศึกษาเรื่องการสื่อความหมายแหล่งมรดกโลกกรณีศึกษานครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยได้เลือกใช้ดังต่อไปนี้

1. การสังเกตเชิงคุณภาพทั้งแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) ทั้งนี้ผู้วิจัยเลือกเข้าไปมีส่วนร่วมกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลระหว่างการลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูล และสังเกตการณ์แบบคนนอกเป็นภาพมุกกว้าง
2. การสัมภาษณ์เชิงคุณภาพแบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) ทั้งนี้เป็นองค์ประกอบรองลงเพื่อสนับสนุนเหตุผลในงานวิจัย
3. กล้องถ่ายภาพ (Camera) ใช้สำหรับบันทึกภาพของบรรดาสื่อที่ปรากฏในกลุ่มองค์กร เหตุการณ์และกิจกรรมระหว่างการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม
4. เครื่องบันทึกเสียง (Voice Recorder) ใช้สำหรับบันทึกเสียงกลุ่มประชากรกลุ่มตัวอย่างแต่ละกลุ่ม เพื่อสามารถเก็บรายละเอียดข้อมูลได้อย่างสมบูรณ์และอำนวยความสะดวกในการสัมภาษณ์
5. สมุดบันทึก (Notebook) ใช้สำหรับจดบันทึกเพื่อเก็บรายละเอียดอื่นเพิ่มเติม และความนึกคิดและความเข้าใจชั่วครู่ระหว่างการเก็บข้อมูลภาคสนาม และการวิเคราะห์ข้อมูล ที่นอกเหนือจากการใช้กล้องถ่ายภาพและเครื่องบันทึกเสียง

3.4 ขอบเขตพื้นที่ในการศึกษา

เลือกพื้นที่กลุ่มผู้ให้ข้อมูล 3 องค์กรหลักอันมีเขตที่ตั้งปรากฏอยู่ในเขตสำคัญเพื่อการอนุรักษ์ เจาะจงเฉพาะเขตพื้นที่สำคัญเขตที่ 1 ได้แก่ เขตอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาและบริเวณโดยรอบ โดยอ้างอิงตามแผนผังเขตพื้นที่หลักในการจัดทำแผนแม่บทโครงการอนุรักษ์และพัฒนานครประวัติศาสตร์อยุธยา พ.ศ.2533 (กรมศิลปากร, กองโบราณคดี, 2533 น. 20) จากภาพที่ 2.28 ผู้วิจัยได้ปักหมุดแยกประเภทตามสิ่งนี้ สีส้ม คือ แหล่งมรดกทางวัฒนธรรม มีทั้งหมด 5 จุด โดยแยกบริเวณวัดพระศรีสรรเพชญ์และเขตพระราชวังโบราณ สีเขียว คือ สถาบันการศึกษา ทั้งหมด 2 จุด และสีเหลือง คือ พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ ทั้งหมด 4 จุด

ภาพที่ 3.3 พื้นที่หลักในการศึกษาของผู้วิจัย เขตพื้นที่สำคัญที่ 1 (Google Maps)

บทที่ 4

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

ผลการศึกษาในบทนี้เป็นข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มาจากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามในระหว่างปีพ.ศ. 2555-2558 โดยนำเสนอการจำแนกประเภทของสื่อที่ใช้ในการสื่อความหมาย การวิเคราะห์และการประเมินเนื้อหาการสื่อความหมายตามกลุ่มองค์กร นำมาเชื่อมโยงกับวิเคราะห์เชิงความสัมพันธ์กับแนวปฏิบัติ 7 ประการจากกฎบัตรการสื่อความหมายและการนำเสนอของอิโคมอส (ICOMOS Charter for the Interpretation and Presentation of Cultural Heritage Sites) ปี ค.ศ. 2008 และเสาหลักคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากลในการขึ้นทะเบียนมรดกโลกทางวัฒนธรรม 3 ประการ องค์การยูเนสโก (Three Foundations of Outstanding Universal Value)

4.1 ประเภทของสื่อที่ใช้ในการสื่อความหมายโดยการจำแนกตามองค์กร

การวิเคราะห์ผลการศึกษาในส่วนนี้ ผู้วิจัยได้นำหลักเกณฑ์ประเภทของสื่อมวลชน (Mass Media) ที่เป็นลักษณะสำคัญในการสื่อสารถึงผู้คนจำนวนมาก อันเป็นตัวกลางระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารทางอ้อม (แบบไม่เผชิญหน้ากัน) กระบวนการดังกล่าวได้แบ่งเป็น 3 กลุ่มใหญ่ในงานเขียนของณรงค์ สมพงค์, 2543 ว่าด้วยการใช้สื่อมวลชนเพื่องานส่งเสริม ดังนี้

1) สื่อสิ่งพิมพ์ (Print Media) ได้แก่ สื่อมวลชนที่ใช้เทคนิคการผลิตข่าวสารด้วยภาพข้อความ ตัวอักษร หรือสัญลักษณ์ในวัสดุประเภทต่างๆ เช่น กระดาษ แผ่นไม้ แผ่นโลหะ หรือวัสดุอื่นๆ และนำสารสู่มวลชนโดยผ่านทางตา อาทิเช่น หนังสือ แผ่นพับ จดหมายเวียน ใบติดประกาศ ป้ายโฆษณา ป้ายข้อมูล เป็นต้น

2) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Media) ได้แก่ สื่อมวลชนที่ต้องอาศัยเทคโนโลยีด้านอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์มาใช้เป็นเครื่องมือในการผลิตและเผยแพร่ข้อมูล ในรูปของภาพและเสียง โดยผ่านการรับรู้ผ่านทางตาและหู เช่น วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ ภาพยนตร์ สื่อวัสดุบันทึกภาพและเสียงอย่าง เทปวีดิทัศน์หรือวีดิทัศน์ และเทปบันทึกเสียง ตลอดจนสื่อบันทึกภาพและเสียงในรูปแบบอื่นๆ เช่น แผ่นซีดี (Diskette) ทั้งแบบเสียง (Audio CD) และวิดีโอ (Video CD)

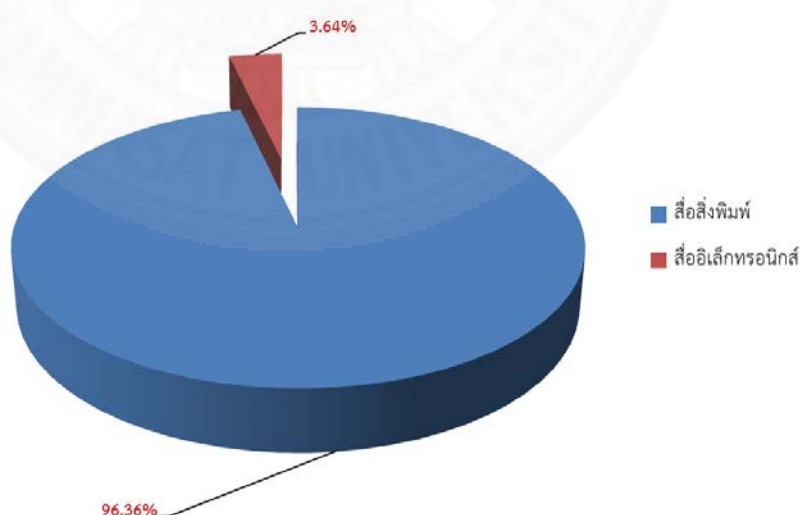
3) สื่อโทรคมนาคม (Telecommunication Media) เป็นสื่อมวลชนประเภทล่าสุดอันเกิดจากเทคโนโลยีการสื่อสารที่มีขอบเขตเผยแพร่ได้ทั้งภาพและเสียง หรือส่งข้อความและรูปภาพไปได้ทั่วโลก ครอบคลุมทั้งกิจการดาวเทียม ระบบโทรภาพและโทรทัศน์เข้าด้วยกัน กอปรกับการสื่อสารผ่านระบบอินเทอร์เน็ตที่ใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์เป็นเครื่องมือสำคัญในการรับส่งข้อมูลข่าวสารผ่าน

สายสัญญาณและดาวเทียมสื่อสาร สื่อที่พบในการศึกษานี้มีรูปแบบแพลตฟอร์มที่ผู้ส่งสารผลิตขึ้นใช้เอง เช่น เว็บไซต์ หรือ เลือกใช้แพลตฟอร์มจากของบุคคลภายนอกผลิตขึ้น เช่น เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ อินสตราแกรม กูเกิ้ลพลัส เป็นต้น

ทั้งนี้การวิเคราะห์ข้อมูลประเภทและสัดส่วนของสื่อที่ใช้ในการสื่อความหมาย ผู้วิจัยเน้นการศึกษาผลข้อมูลจากสื่อสิ่งพิมพ์เป็นหลัก ด้วยขอบเขตพื้นที่การศึกษาในเขตสำคัญเพื่อการอนุรักษ์เจาะจงเฉพาะเขตพื้นที่สำคัญเขตที่ 1 อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาและบริเวณใกล้เคียง อันสัมพันธ์ที่ตั้งขององค์กรต่างๆ ที่เป็นกลุ่มให้ข้อมูลหลักในการทำการการศึกษา

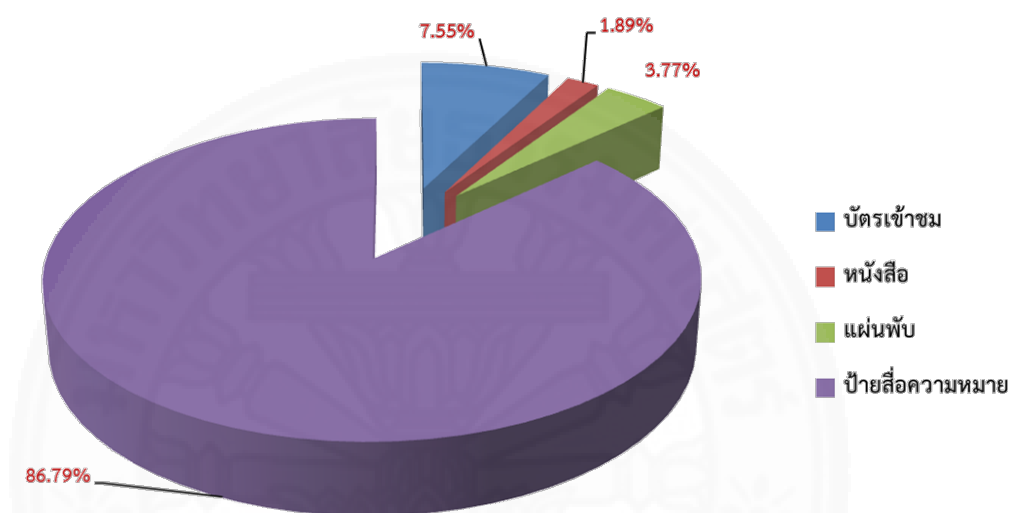
4.1.1 ประเภทของสื่อที่นำเสนอภายในแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม

พื้นที่ในการทำการศึกษาประกอบด้วยแหล่งโบราณสถานสำคัญที่ตั้งอยู่ในเขตอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ได้แก่ วัดพระราม วัดพระศรีสรรเพชญ์และเขตพระราชวังโบราณ วัดมหาธาตุ และวัดราชบูรณะ จากการศึกษาและวิเคราะห์ผลข้อมูลพบว่าสื่อสิ่งพิมพ์เป็นอันดับแรกที่ปรากฏอยู่ในแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมมากที่สุด จำนวน 53 รายการ คิดเป็นร้อยละ 96.36 (ภาพที่ 4.1) ในรูปแบบป้ายการสื่อความหมาย จำนวน 46 รายการ (ร้อยละ 86.79) ตัวเข้าชม จำนวน 4 รายการ (ร้อยละ 7.55) แผ่นพับ จำนวน 2 รายการ (ร้อยละ 3.77) และหนังสือนำชม จำนวน 1 รายการ (ร้อยละ 1.89) รองลงมาเป็นสื่ออิเล็กทรอนิกส์ในสัดส่วนร้อยละ 3.64 จากสื่อประเภทวิดีโอทัศน์ 1 รายการ (ภาพที่ 4.2)

ภาพที่ 4.1 แผนภูมิสัดส่วนประเภทของสื่อที่นำเสนอภายในแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม

เมื่อวิเคราะห์สัดส่วนประเภทของสื่อสิ่งพิมพ์ ป้ายการสื่อความหมายถือเป็นสื่อที่ถูกนำมาใช้กับแหล่งมรดกวัฒนธรรมเพื่อใช้ในการสื่อความหมายมากที่สุด โดยคุณภัทรพงศ์ เก่าเงิน หัวหน้าฝ่ายวิชาการ อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ให้เหตุผลว่า เพราะสามารถติดตั้งและดูแลรักษาง่ายที่สุด อีกทั้งยังสามารถช่วยบอกข้อมูลรายละเอียดต่างๆ ให้แก่ผู้เข้าชมภายในเวลาจำกัด ประหยัดเวลาในการเดินชมแหล่งมรดกวัฒนธรรมแต่ละแห่งได้อย่างรวดเร็ว เป็นเครื่องมือสื่อสารที่มีประสิทธิภาพเหมาะกับการสร้างความเข้าใจแก่ผู้ชมได้ดีที่สุด (สัมภาษณ์, 22 ธันวาคม 2555)

ภาพที่ 4.2 แผนภูมิสัดส่วนของสื่อสิ่งพิมพ์ที่นำเสนอภายในแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม

ในขณะที่สื่อสิ่งพิมพ์ประเภทหนังสือปรากฏเป็นจำนวนน้อยที่สุด อาจเพราะเป็นสื่อที่ผู้เข้าชมพกพาไปด้วยลำบากและมีน้ำหนักพอสมควร เนื่องด้วยพื้นที่แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมค่อนข้างกว้าง ไม่เอื้ออำนวยแก่การนำไปใช้ในแหล่งฯ พร้อมกับการเดินชม (ภาพที่ 4.3)

ภาพที่ 4.3 ตัวอย่างหนังสือนำชมอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

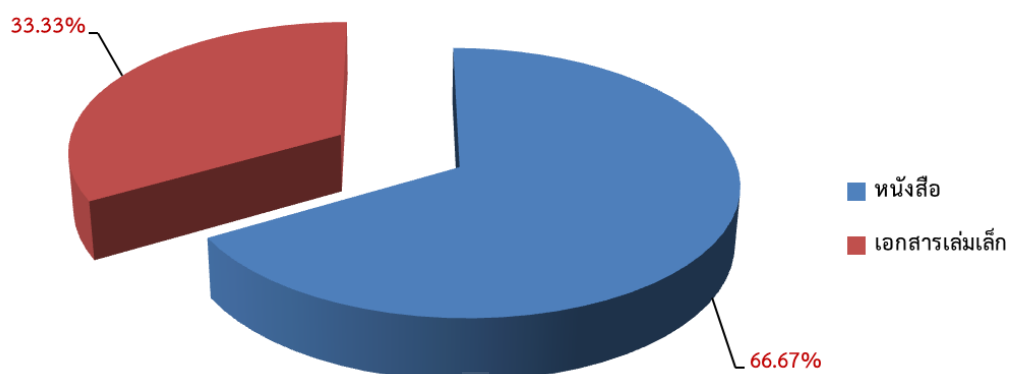
4.1.2 ประเภทของสื่อที่นำเสนอในสถาบันการศึกษา

พื้นที่ในการศึกษาประกอบด้วยโรงเรียนมัธยมศึกษาประจำจังหวัด และสถาบันอุดมศึกษาประจำจังหวัด ได้แก่ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย และรายวิชาศึกษาทั่วไป วิชาอยุธยาศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา พบว่าสื่อสิ่งพิมพ์ถือเป็นสื่อประเภทแรกที่ปรากฏอยู่ในสถาบันการศึกษามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 50 ในรูปแบบตำราเรียนจำนวน 2 รายวิชา (ร้อยละ 66.67) และเอกสารเล่มเล็กจำนวน 1 เล่ม (ร้อยละ 33.33) รองลงมาเป็นสื่อโทรทัศน์จำนวน 2 รายการ (ร้อยละ 33.33) และสื่ออิเล็กทรอนิกส์อันดับที่สาม จำนวน 1 รายการ (ร้อยละ 16.67) (ภาพที่ 4.4) ทั้งนี้สื่อโทรทัศน์ประเภทรองเป็นรูปแบบของเว็บไซต์เพื่อใช้ในการประชาสัมพันธ์ และทางสถาบันการศึกษาใช้แพลตฟอร์มที่สร้างขึ้นเอง โดยออกแบบให้เข้ากับลักษณะขององค์กรเป็นหลัก

ตำราเรียนเป็นประเภทสื่อสิ่งพิมพ์ที่สถาบันการศึกษานำมาใช้ในการให้ความรู้ และสื่อความหมายมากที่สุด เนื่องด้วยเป็นรูปแบบที่บันทึกเรื่องราว รายละเอียด และข้อมูลต่างๆ อย่างมีแบบแผน เพื่อให้ผู้เรียนอย่างนักเรียนและนักศึกษา สามารถนำไปทบทวนเพื่อศึกษาหาความรู้ได้ (กิตติ ภูพงษ์วัฒนา, สัมภาษณ์ 9 ตุลาคม 2555) นอกจากนี้จะเห็นได้ว่าสื่อโทรทัศน์อย่างเว็บไซต์ แบบเรียนทางไกลและสื่อสังคมออนไลน์เป็นสื่อประเภทใหม่ที่ได้รับความนิยมอย่างรวดเร็ว เพราะสะดวกในการเข้าถึงข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว และถือเป็นการประชาสัมพันธ์องค์กร และสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างสมาชิกที่สนใจในองค์กรถือเป็นช่องทางใหม่ที่ผู้วิจัยคาดการณ์ว่าอาจมาทดแทนสื่อสิ่งพิมพ์ในอนาคต (ภาพที่ 4.5 และ 4.6)

ภาพที่ 4.4 แผนภูมิสัดส่วนประเภทของสื่อที่นำเสนอภายในสถาบันการศึกษา

ภาพที่ 4.5 แผนภูมิสัดส่วนของสื่อสิ่งพิมพ์ที่นำเสนอภายในสถาบันการศึกษา

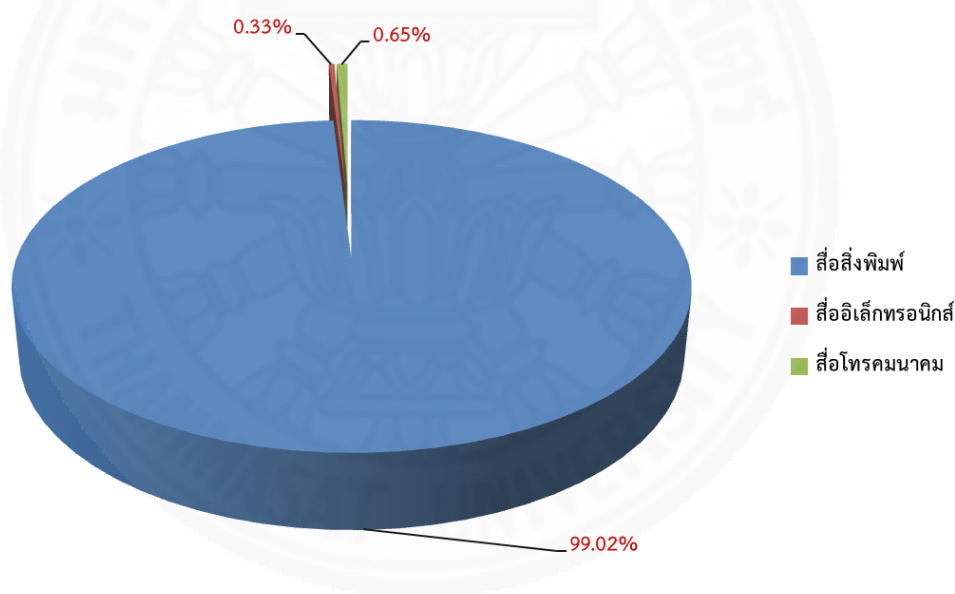
ขณะเดียวกันผู้วิจัยก็ได้ข้อสังเกตเพิ่มเติมที่ว่าแม้สื่อโทรทัศน์จะเริ่มเข้ามา มีบทบาทในกลุ่มประชากร แหล่งสถาบันการศึกษาก็ตาม แต่สื่อสิ่งพิมพ์กลับยังเป็นสื่อหลักในการใช้ในการเรียนการสอนในชั้นเรียนเป็นหลักจากครูผู้สอน เพราะยังให้ความน่าเชื่อถือในข้อมูลที่ปรากฏในสื่อประเภทนั้นๆ มากกว่าสื่อที่ปรากฏในสื่อโทรทัศน์ ในทางกลับกันผู้เรียนกลับนิยมสื่อโทรทัศน์ประกอบการเรียน ด้วยเหตุการค้นคว้าข้อมูลที่ฉับไว แม้จะไม่น่าเชื่อถือก็ตาม

ภาพที่ 4.6 การเรียนผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ของนักเรียนชั้น ม.2 โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย (ผู้วิจัย, 2555)

4.1.3 ประเภทของสื่อที่นำเสนอภายในพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้

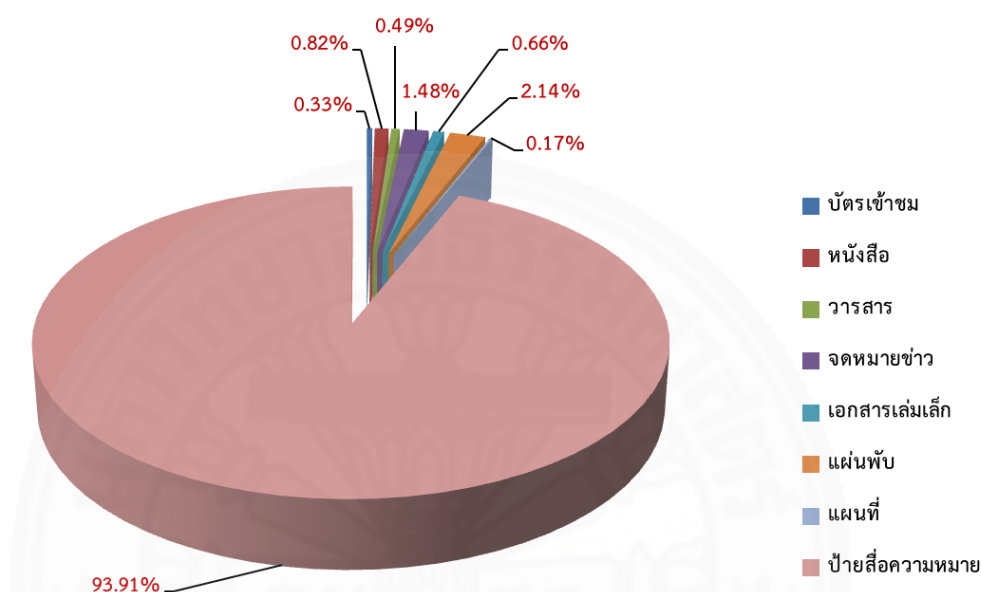
องค์กรที่ทำการศึกษาในกลุ่มนี้มีได้จำกัดอยู่แค่เพียงพิพิธภัณฑ์ หากทว่าผู้วิจัยต้องการเพิ่มขอบเขตของการเรียนรู้ที่มีเป็นเพียงการจำกัดแค่ในห้องแสดงวัตถุ แต่ผู้ชมยังสามารถเรียนรู้ และได้ข้อมูลความรู้ต่างๆ จากแหล่งเรียนรู้อื่น ในลักษณะการเรียนรู้ทางอ้อม ผู้วิจัยจึงกำหนดการศึกษาแหล่งการเรียนรู้ควบคู่ไปกับพิพิธภัณฑ์เพื่อนำมาเปรียบเทียบลักษณะการสื่อความหมาย ประกอบด้วย พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเจ้าสามพระยา ศูนย์ประวัติศาสตร์อยุธยา สถาบันอยุธยาศึกษา และศูนย์ข้อมูลนักท่องเที่ยว จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยสื่อสิ่งพิมพ์ถือเป็นสื่อประเภทแรกที่ปรากฏอยู่ในพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 99.02 ในรูปแบบที่ค่อนข้างหลากหลาย อาทิ ป้ายสื่อความหมาย จำนวน 570 รายการ (ร้อยละ 93.91) แผ่นพับ 13 รายการ (ร้อยละ 2.14) เป็นต้น รองลงมาเป็นสื่อโทรทัศน์ 4 รายการในสัดส่วนร้อยละ 0.65 และสื่ออิเล็กทรอนิกส์อันดับที่สาม จำนวน 2 รายการ สัดส่วนร้อยละ 0.33 (ภาพที่ 4.7 และ 4.8)

ภาพที่ 4.7 แผนภูมิสัดส่วนประเภทของสื่อที่นำเสนอภายในพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้

แม้ว่าสื่อสิ่งพิมพ์ยังเป็นสื่อที่มีสัดส่วนความถี่เป็นลำดับสูงสุดอันปรากฏอยู่ในพื้นที่ที่ทำการศึกษาในประเภทนี้ ข้อสังเกตพบได้ว่า สื่ออันดับรองอย่างสื่อโทรทัศน์กำลังเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อผู้ชมเพิ่มมากขึ้น เช่น การนำเทคโนโลยีระบบการจัดการข้อมูลพิพิธภัณฑ์มาใช้เครื่องมือผ่านแอปพลิเคชัน Museum Pool นับเป็นแพลตฟอร์มสำเร็จที่เอื้อต่อการจัดการข้อมูลได้ดี (ภาพที่ 4.9) และเกี่ยวเนื่องจากพันธกิจของการเป็นพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ขององค์กรดังกล่าวข้างต้น การใช้สื่อสิ่งพิมพ์ในรูปแบบที่หลากหลายมาปรับใช้กับการนำเสนอและสื่อความหมาย

ทำให้ผู้ชมได้รับรู้รูปแบบการนำเสนอที่ไม่ซ้ำเดิม นอกจากนี้การใช้ป้ายสื่อความหมายยังเป็นวิธีการนำเสนอที่ได้รับความนิยมในบรรดาแหล่งเรียนรู้ เนื่องด้วยรูปลักษณะของการจัดแสดงที่มีของประกอบ จัดแสดง ป้ายการสื่อความหมายเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่ช่วยให้เจ้าหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกแก่ผู้เข้าชมได้อย่างรวดเร็วภายในระยะอันสั้น ทั้งนี้เนื้อหาของสื่อแต่ละประเภทจะถูกกล่าวในส่วนถัดไป

ภาพที่ 4.8 แผนภูมิสัดส่วนของสื่อสิ่งพิมพ์ที่นำเสนอภายในพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้

ภาพที่ 4.9 เทคโนโลยีกับแหล่งเรียนรู้ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา (ผู้วิจัย, 2558)

4.2 วิเคราะห์เนื้อหาการสื่อความหมายโดยจำแนกตามองค์กร

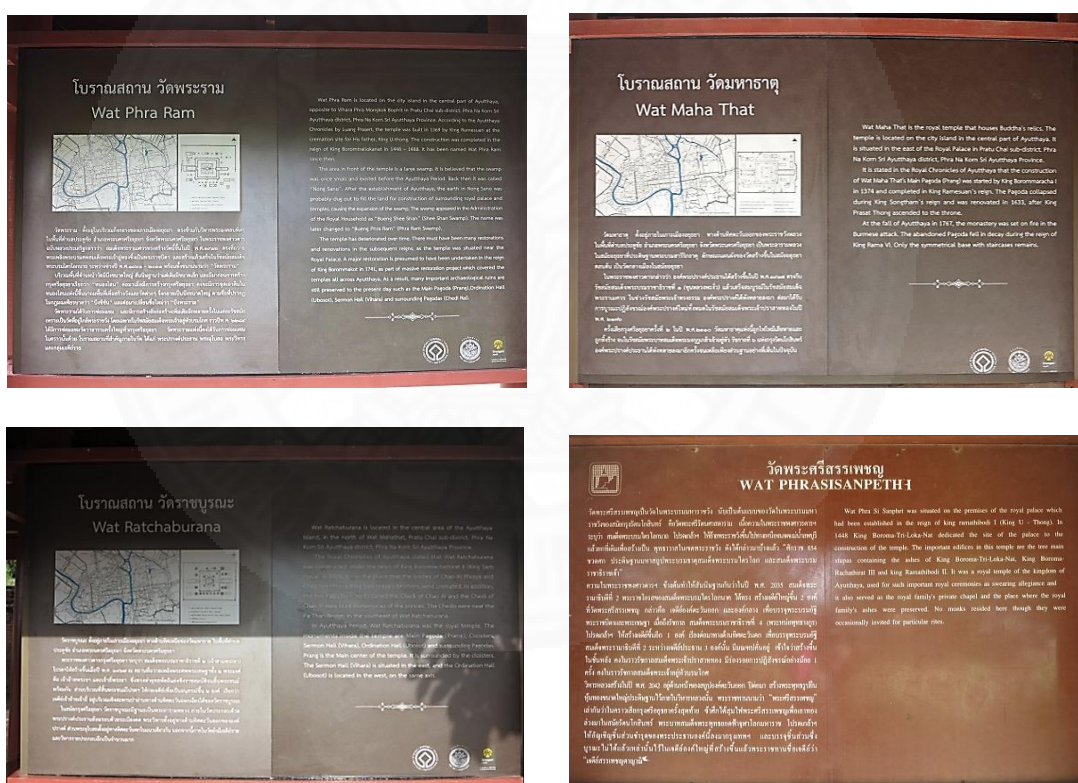
ผลการวิเคราะห์เนื้อหาการสื่อความหมายในส่วนนี้เป็นการวิเคราะห์ประเภทเนื้อหาของสื่อโดยใช้หลักเกณฑ์การแบ่งประเภทหมวดหมู่มรดกทางวัฒนธรรมตามอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ (Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage) และอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Convention of Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage) ขององค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ซึ่งมีการแบ่งประเภทเพื่อนำมาใช้ประกอบการวิเคราะห์ผลดังนี้

(1) มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ หมายถึง อาคาร สิ่งปลูกสร้าง รวมถึงวัตถุที่จับต้องได้และสัมผัสด้วยมือและมองเห็นด้วยตาของมนุษย์ ซึ่งสัมพันธ์และเป็นตัวแทนอันสะท้อนถึงวัฒนธรรม กิจกรรม และเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นทั้งในอดีตและปัจจุบัน โดยสามารถแบ่งกลุ่มแยกย่อยลงไปอีกตามลักษณะที่ปรากฏ 3 กลุ่มใหญ่ ได้แก่

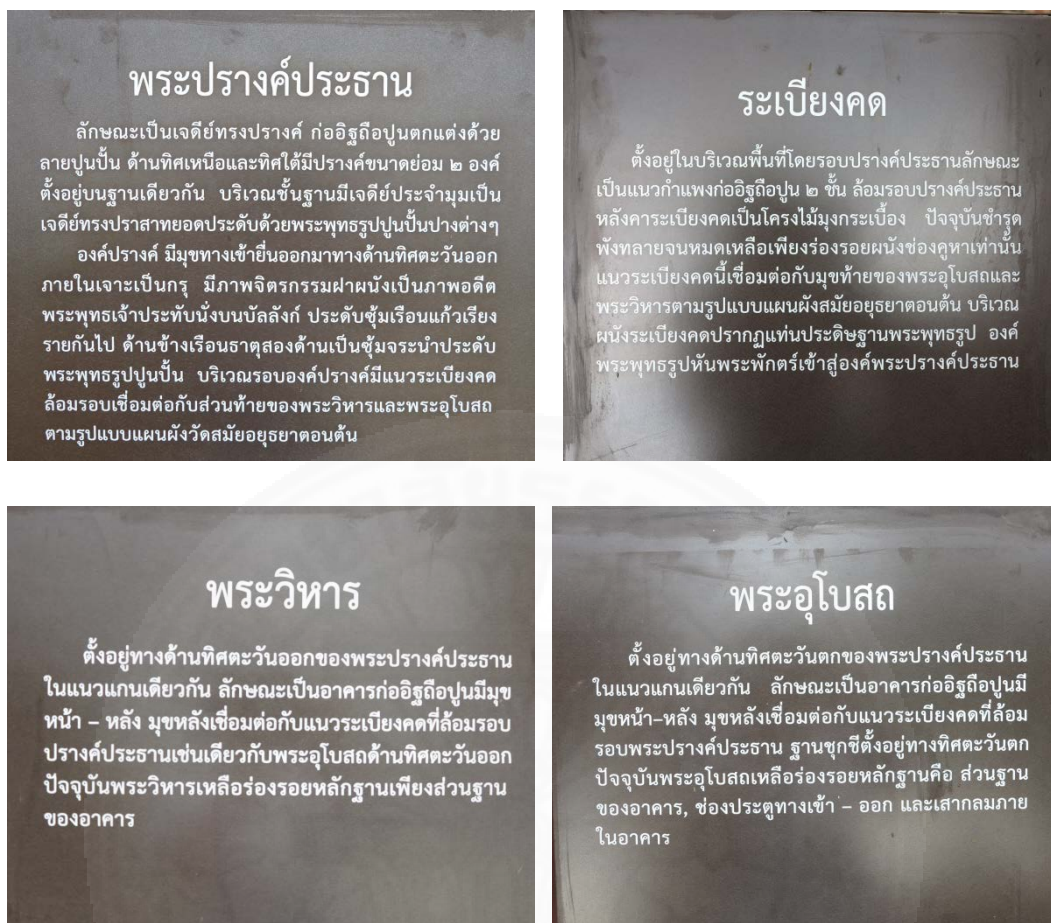
- 1.1) อนุสรณ์สถาน
- 1.2) กลุ่มอาคาร
- 1.3) แหล่ง

(2) มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ หมายถึง การปฏิบัติ การเป็นตัวแทน การแสดงออก ความรู้ และทักษะต่างๆ ตลอดจนเครื่องมือ วัตถุ สิ่งประดิษฐ์ และพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์และเกี่ยวเนื่องด้วยกัน โดยที่ชุมชน กลุ่มสังคม และปัจเจกบุคคลนั้นต่างตระหนักว่าเป็นส่วนหนึ่งในมรดกทางวัฒนธรรมนั้น โดยมีรูปแบบต่าง ๆ ดังนี้

- (1) วรรณกรรมมุขปาฐะและการแสดงออกประเภทต่างๆ
- (2) ศิลปะการแสดงประเภทต่างๆ
- (3) แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม และเทศกาล
- (4) ความรู้และธรรมเนียมปฏิบัติอันเกี่ยวข้องกับธรรมชาติและจักรวาล
- (5) ทักษะงานช่างฝีมือ

ตารางที่ 4.10 ป้ายสื่อความหมายภายในแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม (ผู้วิจัย, 2558)

ภาพที่ 4.13 การสื่อความหมายความรู้ฝีมือเชิงช่างศิลปกรรม วัดพระราม (ผู้วิจัย, 2558) (ต่อ)

ภาพที่ 4.14 การสื่อความหมายสถาปัตยกรรมผ่านโครงสร้างจำลอง
วัดพระราม (ผู้วิจัย, 2558) (ต่อ)

ตารางที่ 4.1

การวิเคราะห์เนื้อหาการสื่อความหมายที่นำเสนอภายในแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม

แหล่งมรดกทางวัฒนธรรม								
ประเภทของสื่อ	มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (แยกตามประเภท)			มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (แยกตามประเภท)				
	อนุสรณ์ สถาน	กลุ่ม อาคาร	แหล่ง	วรรณกรรม มุขปาฐะ / ภาษา	ศิลปะ การ แสดง	แนวปฏิบัติ ทางสังคม/ พิธีกรรม/ งาน เทศกาล	ความรู้ และวิถี ปฏิบัติที่ เกี่ยวข้อง กับ ธรรมชาติ วิทยาและ จักรวาล	งานฝีมือ เชิงช่าง แนวประ เพณี นิยม
บัตรเข้าชม	4	-	4	-	-	-	-	4
หนังสือนำชม	1	-	1	1	-	1	1	1
แผ่นพับ	2	2	2	2	-	2	-	2
ป้ายสื่อ ความหมาย	46	-	46	4	-	4	4	23
วีดิทัศน์	2	-	2	-	-	2	-	2

ทั้งนี้การสื่อความหมายในแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมในมุมมองของผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า มีความได้เปรียบกว่ากลุ่มองค์กร ที่มีใช้เพียงแค่ตัวสื่อที่ปรากฏอยู่ในแหล่งมรดกเพียงอย่างเดียว หากแต่ตัวโบราณสถานเองทำหน้าที่ในการนำเสนอด้วยตัวเอง มีคุณค่าในความจริงแท้และความบูรณภาพหรือสมบูรณ์แบบด้วยตัวของแหล่งเอง สื่อต่างๆ โดยเฉพาะป้ายการสื่อความหมายจึงเป็นแค่ข้อมูลเพิ่มเติมในการสร้างความรับรู้และความเข้าใจแก่ผู้ชมมากขึ้น หากทว่าจะมีการเพิ่มมิติอื่นที่นอกเหนือพันธกิจของกลุ่มองค์กรของแหล่ง ย่อมช่วยเสริมความชัดเจนในข้อมูลและเนื้อหาที่มีต่อผู้เข้าชมได้

4.2.2 วิเคราะห์เนื้อหาการสื่อความหมายในสถาบันการศึกษา

ในหัวข้อนี้จะเป็นการวิเคราะห์เนื้อหาเฉพาะหลักสูตรการเรียนการสอนในชั้นเรียนวิชาประวัติศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย และรายวิชาอยุธยาศึกษา หมวดวิชาศึกษาทั่วไป คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอยุธยา ซึ่งเป็นหลักสูตรการเรียนที่แตกต่างจากห้องเรียนโดยทั่วไปที่ผสมผสานแบบบูรณาการ ทั้งการเรียนการสอนภายในชั้นเรียนและการให้ผู้เรียนได้เข้าไปเรียนรู้จากสถานที่จริง ด้วยสถานที่ตั้งของโรงเรียนอยู่ใกล้บริเวณพื้นที่ที่กำหนดเป็นเขตโบราณสถานเพื่อการอนุรักษ์ จึงทำให้ผู้สอนสามารถนำกลุ่มนักเรียนทั้งหมดเข้าไปเยี่ยมชมได้รวดเร็ว เสมือนเป็นแหล่งเรียนรู้จำลองใกล้โรงเรียน ส่งเสริมบทบาทสถาบันการศึกษาตัวแทนภายในพื้นที่ในการให้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมแก่เยาวชน และอาจสร้างความรู้สึกรักหวงแหนฐานะเจ้าของแหล่งพื้นที่และนำไปสู่การร่วมมือที่ดีในแผนงานอนุรักษ์ในอนาคต (ภาพที่ 4.16)

ประเภทสื่อที่ถูกนำมาใช้ในการเรียนการสอนนั้นมากที่สุดในสถาบันการศึกษาแห่งนี้ คือ สื่อสิ่งพิมพ์ประเภทตำราเรียน และใบงานเป็นหลัก ด้วยเป็นสื่อที่เข้าถึงและจัดหาได้ง่าย ทั้งยังไม่ยุ่งยากในการเตรียม อีกทั้งเป็นรูปแบบที่ถูกวางแผนจัดการร่วมกันของหลักสูตรเป็นที่เรียบร้อย จึงเป็นมาตรฐานบังคับอย่างชัดเจนในส่วนของประเภทสื่อในกลุ่มองค์กรนี้

ภาพที่ 4.16 ชั้นเรียนประวัติศาสตร์ด้วยการเล่าเรื่องในโบราณสถาน วัดราชบูรณะ (ผู้วิจัย, 2558)

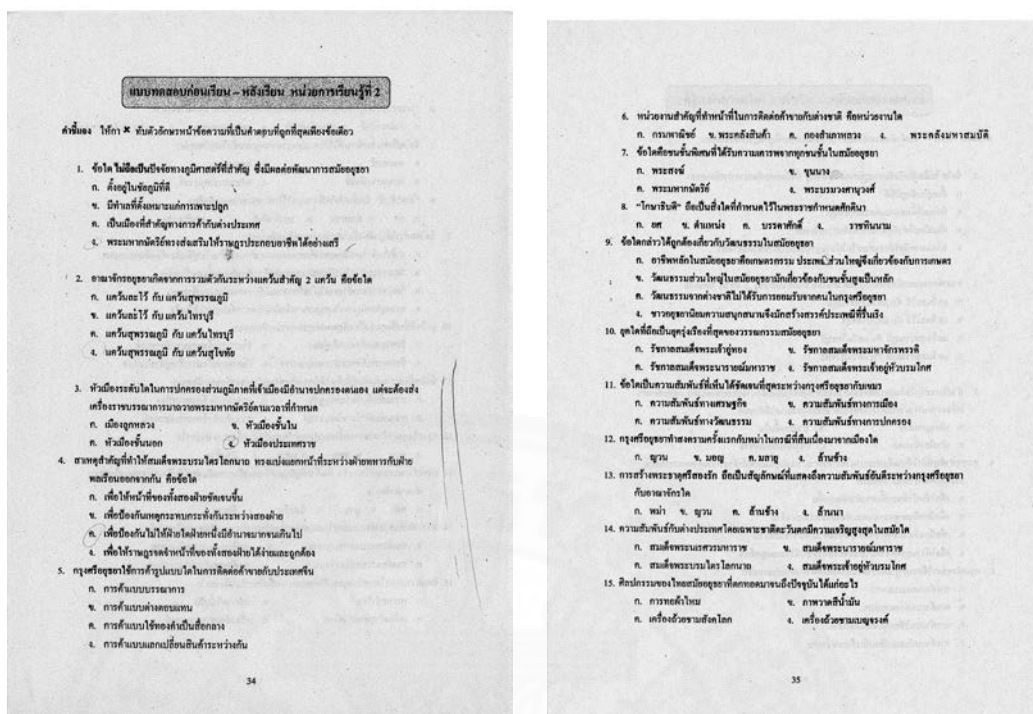
ตารางที่ 4.2

การวิเคราะห์เนื้อหาการสื่อความหมายที่นำเสนอภายในสถาบันการศึกษา

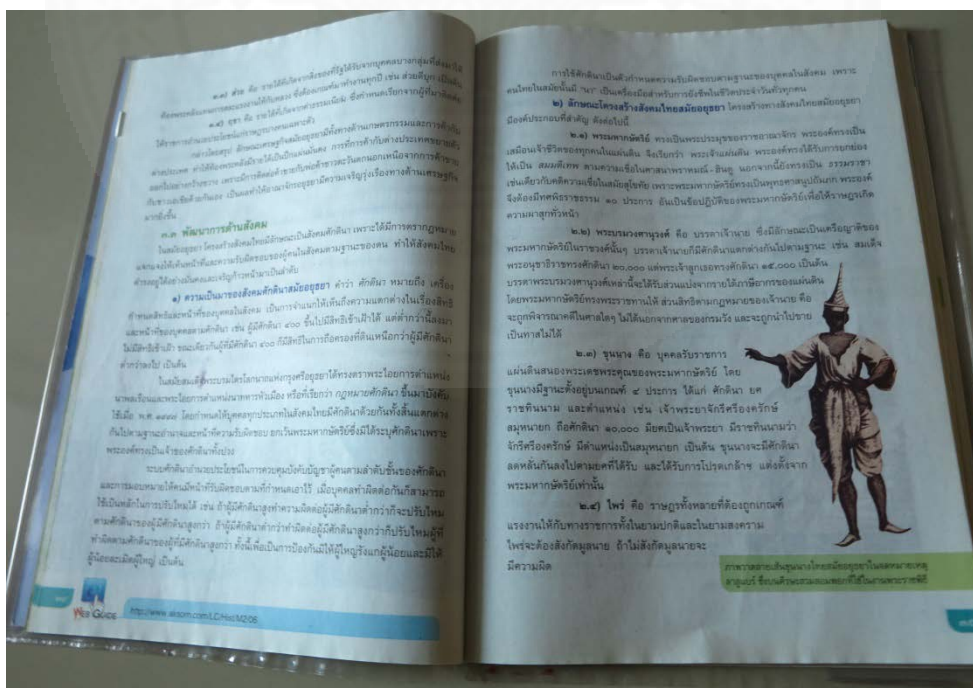
สถาบันการศึกษา								
ประเภทของสื่อ	มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (แยกตามประเภท)			มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (แยกตามประเภท)				
	อนุสรณ์ สถาน	กลุ่ม อาคาร	แหล่ง	วรรณกรรม มุขปาฐะ / ภาษา	ศิลปะ การ แสดง	แนว ปฏิบัติ ทาง สังคม/ พิธีกรรม /งาน เทศกาล	ความรู้ และวิถี ปฏิบัติที่ เกี่ยวข้องกับ ธรรมชาติ วิทยาและ จักรวาล	งานฝีมือ เชิงช่าง แนวประ เพณีนิยม
หนังสือ	-	-	2	1	-	2	2	2
เอกสารเล่มเล็ก	-	-	1	-	-	1	1	1
สื่อโทรทัศน์	-	-	-	-	1	1	-	-
เว็บไซต์	-	-	1	-	-	-	-	-
เฟซบุ๊ก	-	-	1	-	-	-	-	-

จากการวิเคราะห์เนื้อหาการสื่อความหมายในตารางที่ 4.2 พบว่า เนื้อหาลำดับแรกที่ปรากฏในประเภทสื่อของกลุ่มองค์กรนี้ คือ ความเป็นแหล่งในฐานะอยุธยาเมืองมรดกโลก ขณะเดียวกันความถี่เนื้อหาที่นำเสนอ เป็นเนื้อหาในหมวดหมู่มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เป็นส่วนใหญ่ เนื่องด้วยเนื้อหาแต่ละบทจะปรากฏในตำราเรียนที่พยายามสื่อความหมายให้นักเรียนได้เรียนรู้อย่างครอบคลุม ไม่ว่าจะเป็นภาษาเชิงวิชาการที่บรรยายเรื่องราวประวัติศาสตร์ในสมัยกรุงศรีอยุธยา อันแผ่ระบบคติความเชื่อ แนวปฏิบัติในสังคม พิธีกรรม วิถีปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและจักรวาล ความรู้ในฝีมือเชิงช่าง ถ่ายทอดให้แก่ผู้เรียนได้อย่างเจาะจง (ภาพที่ 4.17 และ 4.18)

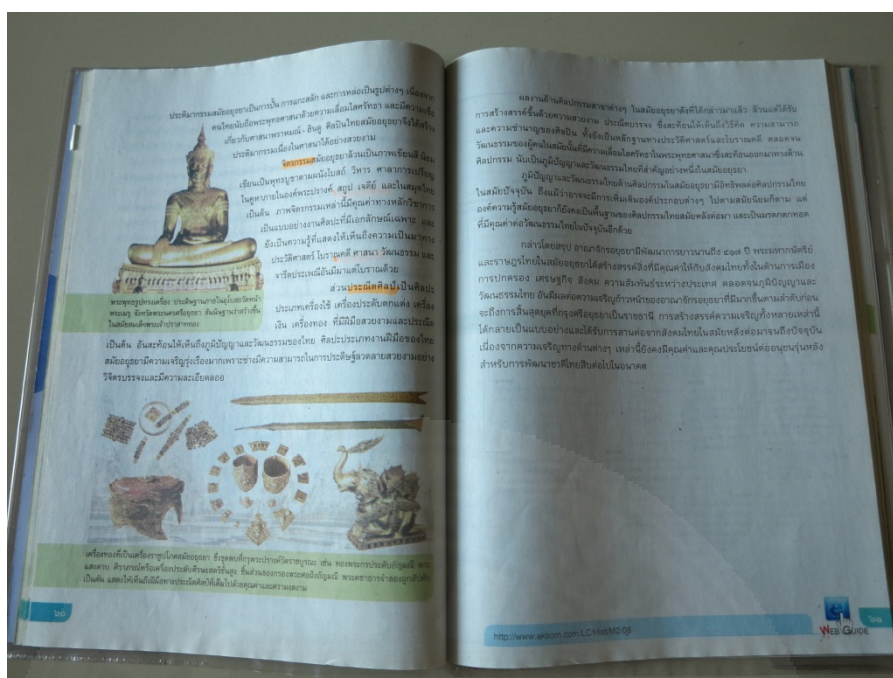
แม้จำนวนที่สื่อปรากฏจากการสำรวจระหว่างเก็บข้อมูลในพื้นที่ที่มีจำนวนไม่มาก แต่มุมมองของผู้วิจัยเห็นว่า เนื้อหาที่มีความครอบคลุมในการสื่อความหมายผ่านการอธิบายความ ข้อแตกต่างที่พบเพิ่มเติมคือ ภูมิปัญญาของอยุธยาในอดีตที่ส่งผลต่อคุณค่าโดดเด่นสากลในปัจจุบันฐานะแหล่งมรดกโลก (ภาพที่ 4.19)

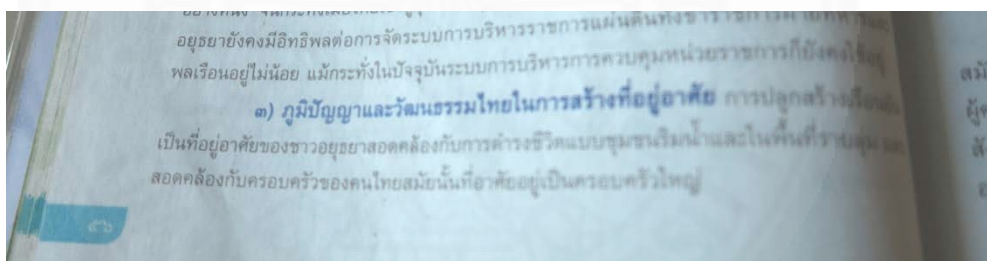
ภาพที่ 4.17 เนื้อหาใบงานวิชาประวัติศาสตร์ แบบทดสอบก่อนและหลังเรียน (ผู้วิจัย, 2555)

ภาพที่ 4.18 เนื้อหาสื่อความหมายบริบททางสังคมอยุธยาในอดีต (ผู้วิจัย, 2555)

ภาพที่ 4.19 เนื้อหาสื่อความหมายศิลปกรรมของอยุธยาในอดีต (ผู้วิจัย, 2555) (ต่อ)

ภาพที่ 4.20 ภูมิปัญญาของผู้คนอยุธยาในอดีตกับคุณค่าโดดเด่นสากล (ผู้วิจัย, 2555) (ต่อ)

นอกจากนั้นแล้วใบงานหลังบทเรียนยังต้องการเน้นเนื้อหาให้ผู้เรียนได้เข้าใจถึง พิพิธภัณฑที่ปรากฏในแหล่งมรดก เพื่อส่งประโยชน์ในการตระหนักถึงความสำคัญของพิพิธภัณฑที่ใน ฐานะแหล่งชุมทรัพย์ของความรู้ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชั้นเรียนอื่น อีกทั้งในฐานะผู้อาศัยใน แหล่งมรดกนั้นที่ควรมีความรู้พื้นฐานถึงความเป็นมาของแหล่งเรียนรู้เหล่านั้นด้วย กล่าวโดยสรุปผล การศึกษาการสื่อความหมายเนื้อหาแหล่งมรดกโลกจากองค์กรกลุ่มสถาบันการศึกษา แม้จะมีความ ครอบคลุมพอควร หากแต่เป็นสื่อความในช่วงระยะเวลาสั้น เนื่องด้วยเนื้อหาวิชาเปิดสอนภาค การศึกษาและในระดับชั้นเดียว ทำให้เป็นข้อจำกัดในการถ่ายทอดและสื่อความหมายให้เข้าใจและ ตระหนักได้ในระยะยาวในฐานะสถาบันการศึกษาตัวแทนพื้นที่การให้ความรู้แหล่งในระยะยาว

4.2.3 วิเคราะห์เนื้อหาการสื่อความหมายในพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้

จากการวิเคราะห์ความถี่ประเภทของสื่อสิ่งพิมพ์จำนวน 93.91% ป้ายการสื่อความหมายได้ถูกนำมาใช้เป็นสื่อแสดงเนื้อหาในแหล่งเรียนรู้และพิพิธภัณฑ์มากที่สุด ด้วยลักษณะของการจัดแสดงเนื้อหาที่เน้นใช้ข้อความตัวอักษรบรรยายประกอบกับวัตถุที่จัดแสดง บอกเล่าเรื่องราวความเป็นมา ไม่ว่าจะเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศิลปกรรม โดยความถี่เนื้อหาโดยรวมแต่ละองค์กรนั้น ปรากฏเนื้อหาบบอกความเป็นแหล่งในส่วนหมวดมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้เป็นอันดับแรก และมีส่วนเนื้อหาในหมวดหมู่มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ละเอียดไป ไม่ซ้ำเติม มากที่สุดเป็นเนื้อหาที่กล่าวถึงงานฝีมือเชิงช่างที่สะท้อนผ่านศิลปกรรม จิตรกรรม ประติมากรรมในประเพณีปฏิบัติ เกี่ยวข้องในรูปแบบของวัตถุจัดแสดงกับการอธิบายเนื้อหา ซึ่งผลการวิเคราะห์เนื้อหาในกลุ่มองค์กรนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่ามักถูกจำกัดไปตามลักษณะพันธกิจขององค์กรเป็นหลัก ซึ่งผู้วิจัยจำแนกไปตามองค์กรที่อยู่ในประเภทประกอบกับตาราง 4.3 ดังนี้

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเจ้าสามพระยา ภายใต้การควบคุมของสำนักศิลปากรที่ 3 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มักกล่าวเน้นเรื่องราวทางโบราณคดี และวัตถุสมัยประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับอาณาจักรอยุธยา ซึ่งสะท้อนคติความเชื่อ ประเพณี วิถีปฏิบัติผ่านวัตถุที่จัดแสดง ลักษณะเนื้อหาโดยรวมคล้ายเป็นแบบจำลองของกลุ่มองค์กรแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมในส่วนอาคารจัดแสดงที่ได้จากแหล่งโบราณสถาน หากแต่องค์กรนี้มีความโดดเด่นในส่วนของเนื้อหาที่สื่อความหมายกล่าวคือ วัตถุจริงที่มีคุณค่าเชิงมูลค่าและความสำคัญในการศิลปะและโบราณวัตถุนำมาจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์ ทำให้ผู้ชมเห็นมองเห็นเป็นรูปธรรมและความสำคัญได้ส่วนหนึ่ง (ภาพที่ 4.21) หากว่าการสื่อความหมายในส่วนการนำเสนอเนื้อหาผ่านป้ายสื่อความหมายกลับไม่ได้ไปในทิศทางเดียวกัน เนื้อหาที่ปรากฏเป็นการอธิบายความแบบสั้น และไม่มีความเชื่อมโยงกันทั้งที่แต่ละส่วนของการจัดแสดงสัมพันธ์ แม้ว่าจะมีเนื้อหาพิเศษในส่วนห้องจัดแสดงอย่างห้องเครื่องทอง

ภาพที่ 4.21 วัตถุจัดแสดงในการสื่อความหมาย พิพิธภัณฑ์เจ้าสามพระยา (ผู้วิจัย, 2555)

ภาพที่ 4.22 เครื่องกรูทองคำกับพระมหากษัตริย์ พิพิธภัณฑสถานเจ้าสามพระยา (ผู้วิจัย, 2555) (ต่อ)

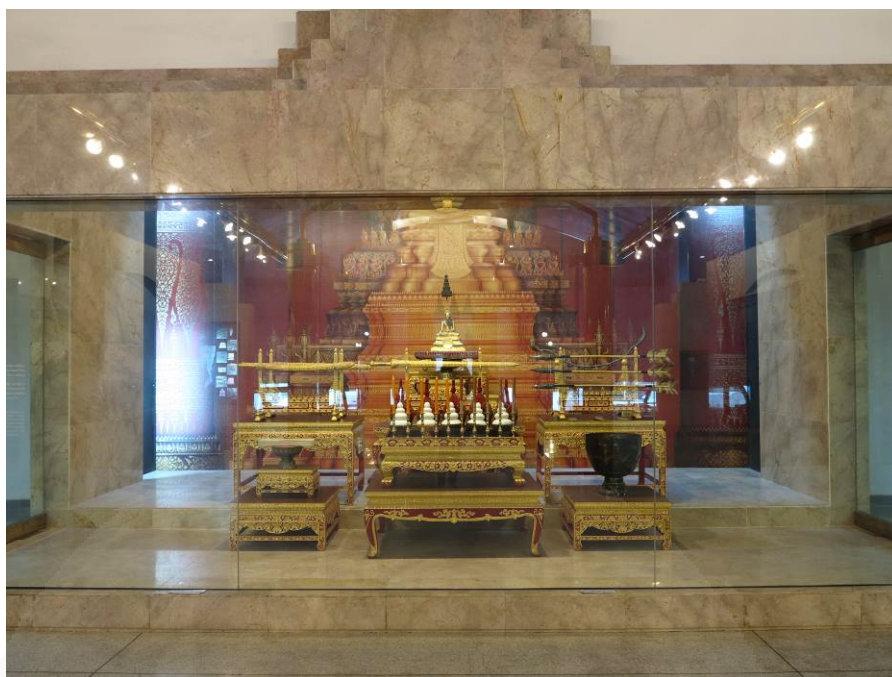
ศูนย์ประวัติศาสตร์อยุธยา โดยเงินอุดหนุนของรัฐบาลญี่ปุ่น เน้นเรื่องราวไปเชิงประวัติศาสตร์ในบริบทที่แตกต่างจากพิพิธภัณฑ์เจ้าสามพระยา หากแต่เป็นประวัติศาสตร์เชิงลึกและครอบคลุมหัวข้อการอยุธยาศึกษาในทุกบริบทผ่านเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ดังจะเห็นจากการนำเสนออยุธยาในมิติต่างๆ ได้แก่ การเป็นนครรัฐอันเป็นศูนย์กลาง เมืองท่าที่เป็นที่แลกเปลี่ยนการค้ากับชาวต่างชาติ การเป็นรัฐที่มีกษัตริย์มีอำนาจสูงสุด และวิถีชีวิตสังคมของชาวอยุธยา ทำให้เนื้อหาที่สื่อความหมายภายในพื้นที่ที่จัดการแสดงกระชับ เข้าใจง่าย ผู้ชมจึงไม่จำเป็นต้องมีความรู้พื้นฐานทางประวัติศาสตร์มาก่อน เหมาะแก่ผู้ที่ไม่เคยรู้จักความเป็นมาอาณาจักรเก่าแก่แห่งนี้ อีกทั้งสื่อประกอบภาพและเสียงที่เราอารมณ์ให้ผู้ชมได้มีอารมณ์ร่วมไปกับเข้าชม เพิ่มประสบการณ์การเพลิดเพลินไปพร้อมกับความรู้ ทั้งนี้เนื้อหาที่จัดแสดงปรากฏเนื้อหาในส่วนหมวดหมู่มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในส่วนของคติความเชื่อ แนวประเพณีปฏิบัติ แนวคิดสังคม ไปจนถึงศิลปวัฒนธรรมที่สะท้อนมาเป็น ประวัติศาสตร์อยุธยาในการศูนย์การเรียนรู้ได้อย่างครบวงจร

ภาพที่ 4.23 ศูนย์ประวัติศาสตร์อยุธยา ต้นแบบการเรียนรู้ของประวัติศาสตร์สมัยใหม่
(ผู้วิจัย, 2555)

ภาพที่ 4.24 อยุธยากับการเป็นเมืองหลวงและศูนย์กลางการค้าทางเรือ (ผู้วิจัย, 2555)

ภาพที่ 4.25 อยุธยาศูนย์กลางการปกครองและวิถีชีวิตผู้คน (ผู้วิจัย, 2555)

สถาบันอยุธยาศึกษา จัดตั้งภายใต้ความควบคุมของมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ทำหน้าที่ในการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและจังหวัดใกล้เคียง โดยมีกิจกรรมทางวิชาการ กึ่งวิชาการให้แก่ผู้สนใจได้เข้าร่วม เป็นการเผยแพร่ได้เป็นอย่างดี ทั้งยังมีเรือนแสดงศิลปและวัฒนธรรมภาคกลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากการศึกษาพบว่า เนื้อหาที่จัดแสดงที่เน้นเนื้อหาหมวดทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ อาทิเช่น ศิลปะการแสดงโขนและมหรสพดนตรี คติความเชื่อ วิถีปฏิบัติ วรรณกรรมมุขปาฐะที่ปรากฏในสมุดข่อยและคัมภีร์ใบลาน อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ส่งต่อจากอยุธยาในอดีตสู่ยุคปัจจุบันที่กำลังจะสูญหาย

ภาพที่ 4.26 “โขน” ศิลปะการแสดงชั้นสูงของอยุธยา (ผู้วิจัย, 2555)

ศูนย์ข้อมูลนักท่องเที่ยว สำนักงานจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ภายใต้การดูแลของ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จัดตั้งเพื่อเป็นศูนย์กลางประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของจังหวัด และพื้นที่แหล่งมรดกโลก นครประวัติศาสตร์อยุธยาไปอีกทางหนึ่ง เนื้อหาที่จัดแสดงเป็นภาพรวมเชิง ประวัติศาสตร์ของอาณาจักรอยุธยาในอดีตมาจนถึงปัจจุบัน หากแต่เน้นเนื้อหาสื่อความหมายด้วยการ เล่าเรื่องที่ผนวกเอาวิถีชีวิตและสังคมผู้คนในอยุธยาที่มีความสัมพันธ์กับแม่น้ำตั้งแต่สมัยอดีตจนถึง ปัจจุบัน ที่เป็นส่วนหนึ่งให้ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนมรดกโลกในปีพ.ศ. 2534 เนื้อหาที่นำมาจัด แสดงผ่านสื่อทั้งภาพและเสียง อาทิเช่น ป้ายสื่อความหมาย แผ่นพับ แผนที่ แบบจำลอง สถาปัตยกรรมในอดีต วิถีทัศน์ เป็นต้น แสดงเนื้อหาเข้าถึงและเข้าใจได้ง่ายในวิถีชีวิต ความคิด ความ เชื่อ ประเพณีของชาวพระนครศรีอยุธยาปัจจุบันอันสะท้อนอดีตอันเคยรุ่งเรืองได้อย่างดี

ภาพที่ 4.27 อยุธยาในบริบทเพื่อการท่องเที่ยว (ผู้วิจัย, 2555)

ตารางที่ 4.3

การวิเคราะห์เนื้อหาการสื่อความหมายที่นำเสนอภายในพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้

พิพิธภัณฑ์และแหล่งการเรียนรู้								
ประเภทของสื่อ	มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (แยกตามประเภท)			มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (แยกตามประเภท)				
	อนุสรณ์ สถาน	กลุ่ม อาคาร	แหล่ง	วรรณกรรม มุขปาฐะ / ภาษา	ศิลปะ การ แสดง	แนว ปฏิบัติ ทาง สังคม/ พิธีกรรม/ งาน เทศกาล	ความรู้และ วิถีปฏิบัติที่ เกี่ยวข้องกับ ธรรมชาติ วิทยาและ จักรวาล	งาน ฝีมือเชิง ช่าง แนว ประเพณี นิยม
บัตรเข้าชม	-	-	2	-	-	-	-	-
หนังสือนำชม	-	-	5	-	-	5	5	5
วารสาร	-	-	3	-	2	3	3	2
จดหมายข่าว	1	-	9	2	2	5	6	4
เอกสารเล่มเล็ก	-	-	4	-	-	4	4	4
แผ่นพับ	-	-	13	-	-	9	9	13
แผนที่	-	-	1	-	-	-	-	-
ป้ายการสื่อ ความหมาย	5	-	570	20	18	53	54	183
วิดีโอทัศน์	1	-	2	-	-	2	-	-
เว็บไซต์	-	-	2	1	2	2	-	-
เฟซบุ๊ก	-	-	2	1	2	2	-	-

กล่าวโดยสรุปเนื้อหาการสื่อความหมายในแหล่งพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ นับว่าเป็นกลุ่มตัวอย่างการศึกษาที่มีข้อมูลครอบคลุมและหลากหลายที่สุด นำเสนอเนื้อหาประเภททั้งมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ และมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ด้วยลักษณะองค์กรที่จัดตั้งเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจเป็นหลัก อีกทั้งการสร้างเทคนิคในการให้ข้อมูลแก่ผู้ชมที่หลากหลาย สร้างความเพลิดเพลินพร้อมความรู้แก่ผู้ชมไปในทางเดียวกัน หากมีการสร้างความร่วมมือระหว่างองค์กรในฐานะตัวแทนสื่อความหมายอันมีศักยภาพ อาจนำไปสู่การช่วยให้นักประวัติศาสตร์อยุธยา มีความเข้มแข็งในฐานะเมืองมรดกโลกเชิงการอนุรักษ์อย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคต

4.3 การประเมินเนื้อหาการสื่อความหมายเปรียบเทียบกับเกณฑ์จากองค์กรทางวัฒนธรรมระดับนานาชาติ

การวิเคราะห์ผลการศึกษาในหัวข้อนี้ เป็นการประเมินเนื้อหาเพื่อตัวกำหนดทิศทางและแนวทางการสื่อความหมายของสื่อภายในแหล่งมรดกโลก โดยผู้วิจัยเลือกใช้เกณฑ์กำหนดจากองค์กรทางวัฒนธรรมนานาชาติประกอบการทำการศึกษา ดังนี้

4.3.1 การประเมินเนื้อหาของสื่อกับแนวปฏิบัติ 7 ประการ กฎบัตรการสื่อ

ความหมาย และการนำเสนอ อิโคโมส

จากที่กล่าวเบื้องต้นในบทที่ 2 ที่ว่า การสื่อความหมายคือกระบวนการหนึ่งในการบริหารจัดการและอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ทั้งนี้สภาระหว่างประเทศว่าด้วยโบราณสถานและแหล่งโบราณคดี หรืออิโคโมส ได้กำหนดหลักการสำคัญ 7 ประการอันเป็นแนวปฏิบัติพื้นฐานเพื่อเป็นแนวทางการสื่อความหมายแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม ทั้งนี้ผู้วิจัยจึงได้นำหลักการดังกล่าวมาประกอบการประเมินเนื้อหาพร้อมกับผลการศึกษาประเภทและเนื้อหาของสื่อ สามารถอธิบายความจากการประเมินในตารางที่ 4.4 ดังนี้

(1) หลักการที่ 1 การเข้าถึงและการทำความเข้าใจ

จากผลการศึกษาพบว่า นครประวัติศาสตร์อยุธยาเป็นที่รู้จักในการเป็นแหล่งโบราณสถานที่มีเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของเมืองในอดีต ที่พื้นที่และร่องรอยอย่างชัดเจน หากทว่าเนื้อหาเหล่านั้นถูกจำกัดกรอบการสื่อความหมายแหล่งมรดก เพียงแค่สร้างความเข้าใจต่อผู้คนด้วยนิยามของเมืองประวัติศาสตร์เพียงเท่านั้น เนื้อหาที่ใช้ในการสื่อความหมายจึงเน้นหนักไปในด้านประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม และโบราณคดี หากทว่านครโบราณแห่งนี้ได้รับการการขึ้นทะเบียนมรดกโลกเกณฑ์ข้อที่ 3 ว่าด้วยเป็นนครรัฐโบราณสำคัญอันเป็นที่ยกย่อง เป็นศูนย์กลางแลกเปลี่ยนสหวิทยาการกับนานาชาติแห่งหนึ่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

(2) หลักการที่ 2 แหล่งข้อมูลสารสนเทศ

หากพิจารณาทั่วไปพบว่า มีแหล่งการเผยแพร่ข้อมูลสารสนเทศที่มีความเกี่ยวข้องแหล่งมรดกโลก นครประวัติศาสตร์อยุธยาเบื้องต้น หากแต่ข้อมูลเชิงวิชาการ เป็นลักษณะการจัดเก็บข้อมูลไม่เป็นหมวดหมู่ชัดเจน มีการแยกเก็บและเผยแพร่ข้อมูลไปตามองค์กรโดยไม่มีหน่วยงานใดที่เป็นศูนย์กลางในการรวบรวมข้อมูล การบริการข้อมูลจึงทำให้ผู้ที่สนใจเข้าถึงได้ยาก และผู้วิจัยพบข้อสังเกตจากการลงพื้นที่ทำการศึกษาว่าปัจจุบัน สถาบันอยุธยาศึกษามีแผนการณ์ที่จะรวบรวมข้อมูล

สหวิทยาการเชิงวิชาการและความรู้เกี่ยวกับอยุธยาทั้งในอดีตและปัจจุบัน ทั้งแบบสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อออนไลน์ เพื่อเป็นหน่วยงานกลางในการทำหน้าที่เผยแพร่ความรู้ของอยุธยาให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายตามพันธกิจขององค์กรที่มีต่อพื้นที่

(3) หลักการที่ 3 การตระหนักถึงสถานการณ์และบริบท

ในส่วนนี้ผู้วิจัยพบว่าไม่มีการคาดการณ์ต่อสถานการณ์และบริบทที่เหมาะสมในกลุ่มองค์กรแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม ยกตัวอย่างโดยเฉพาะจากเหตุการณ์อุทกภัยครั้งใหญ่ในปีพ. 2554 ที่สร้างความเสียหายและผลกระทบอย่างรุนแรงแก่แหล่งมรดกทางวัฒนธรรม รวมไปถึงสื่อต่างๆ ที่อยู่ในแหล่ง ทำให้บางส่วนของ การให้ข้อมูลขาดหายไป ไม่มีการซ่อมแซมและแก้ไข ในมุมมองของผู้วิจัยเห็นว่าการบริหารจัดการจากหน่วยงานรับผิดชอบไม่สามารถประเมินสถานการณ์ล่วงหน้า ด้วยว่าไม่มีแผนประเมินรองรับทั้งก่อนและหลังเหตุการณ์ ส่งผลกระทบในวงกว้างต่อแหล่งมรดก รวมถึงการสื่อความหมายที่เป็นกระบวนการหนึ่งในการบริหารจัดการ

(4) หลักการที่ 4 การสงวนรักษาความเป็นดั้งเดิม

หลักการดังกล่าวมีอาจรักษาได้ เนื่องจากไม่มีหน่วยงานใดสามารถ รับประกันถึงหลักฐานพยานที่ยืนยันได้ว่า นครประวัติศาสตร์ดั้งเดิมเป็นเช่นไร มีเพียงแต่ภาพสันนิษฐานและหลักฐานทางโบราณคดีจากบันทึกชาวต่างชาติเท่านั้น ดังนั้นจึงมีเพียงกลุ่มประเภทมรดกทางวัฒนธรรมเท่านั้นที่สามารถประเมินเนื้อหาถึงความเป็นดั้งเดิมจากแหล่งโบราณสถาน

(5) หลักการที่ 5 การวางแผนเพื่อความยั่งยืน

ผู้วิจัยพบว่า ขาดการวางแผนในหลักการแบบรูปธรรมในพื้นที่แหล่งมรดกโลกอยุธยา เนื่องด้วยปัจจุบันแผนการพัฒนาและอนุรักษ์ที่ไม่มีการทบทวนแผนงานอย่างเป็นทางการ ทั้งแผนแม่บทการอนุรักษ์ฉบับล่าสุดยังอยู่ในการพิจารณาจากหน่วยงานที่รับผิดชอบ ขณะที่มีการโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสื่อความหมายเพื่อพัฒนาแหล่งมรดกโลกเพื่อการท่องเที่ยว ในแผนปฏิบัติการพัฒนาการท่องเที่ยวภายในเขตพัฒนาการท่องเที่ยววิถีชีวิตลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนกลางปี พ.ศ. 2560-2564 ซึ่งนับเป็นความยั่งยืนในการบริหารจัดการแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อการอนุรักษ์และเพื่อเศรษฐกิจให้ไปในทิศทางเดียวกันบนพื้นฐานความยั่งยืน

(6) หลักการที่ 6 การคำนึงถึงลักษณะองค์รวม

การสื่อความหมายควรเกิดจากความร่วมมือที่ีระหว่างภาครัฐ นักวิชาการ และผู้เชี่ยวชาญ ชุมชนที่เกี่ยวข้อง หากทว่าในการประเมินแต่ละประเภทองค์กรเป็นลักษณะที่ต่างคนต่างทำ โดยขาดความร่วมมือและประสานงานตลอดมา ทำให้เนื้อหาที่มีแต่ไม่สอดคล้อง ตามวัตถุประสงค์ของการบริหารจัดการและอนุรักษ์นครประวัติศาสตร์อยุธยาที่แท้จริง

(7) หลักการที่ 7 ความสำคัญของการวิจัย การฝึกอบรม และการประเมินผล

ผู้วิจัยพบว่าม้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนครประวัติศาสตร์ก่อนข้างน้อย และจำกัดเฉพาะด้าน ขาดการอบรมบุคคลากรภายในประเทศเพื่อเป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน นำไปสู่การขาดแคลนองค์ความรู้ที่สำคัญ อันเป็นส่วนต่อ ยอดในการพัฒนาเพื่อความยั่งยืน

ตารางที่ 4.4

การประเมินเนื้อหาของสื่อตามแนวปฏิบัติ 7 ประการ กฎบัตรการสื่อความหมายฯ อีโคโมส

ประเภทองค์กร	แนวปฏิบัติ 7 ประการ กฎบัตรการสื่อความหมายฯ อีโคโมส						
	หลักการที่ 1 การเข้าถึงและการทำความเข้าใจ	หลักการที่ 2 แหล่งข้อมูลสารสนเทศ	หลักการที่ 3 การตระหนักถึงสถานการณ์ และบริบท	หลักการที่ 4 การสงวน รักษาความเป็นดั้งเดิม	หลักการที่ 5 การวางแผน เพื่อความยั่งยืน	หลักการที่ 6 การคำนึงถึง ลักษณะองค์รวม	หลักการที่ 7 ความสำคัญ ของการวิจัย การฝึกอบรม และการประเมินผล
แหล่งมรดกทาง วัฒนธรรม	✓	✓	-	✓	-	-	-
สถาบันการศึกษา	✓	✓	-	-	-	-	-
พิพิธภัณฑ์และ แหล่งการเรียนรู้	✓	✓	-	-	-	-	-

4.3.2 การประเมินเนื้อหาของสื่อกับเสาหลักแห่งคุณค่าโดดเด่นสากล

คุณค่าความโดดเด่นสากล (Outstanding Universal Value) คือ เป็นนิยามที่ถูกกำหนดขึ้นเพื่อให้เจ้าของพื้นที่ขึ้นทะเบียนเล็งเห็นความสำคัญและคุณค่าที่มีเป็นเพียงแค่แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่ให้คุณค่าในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ หากแต่ให้คุณค่าต่อประชาคมโลกภายใต้ความเห็นชอบโดยคณะกรรมการมรดกโลก ดังนั้นการสร้างรับรู้และความเข้าใจในแหล่งมรดกจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อเป็นการบ่งชี้คุณค่าความโดดเด่นสากลอันมีศักยภาพและคุณลักษณะในการอธิบายถึงคุณค่านั้นต่อบุคคลภายนอก

หากทว่านิยามดังกล่าวในมุมมองของผู้วิจัยคิดเห็นว่า เป็นแนวคิดที่เน้นหนักอธิบายเชิงนามธรรม หลังจากได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับมรดกโลกขององค์การยูเนสโก หากแต่เป็นชุดคิดที่ให้คำอธิบายเบื้องต้นและมอบหมายให้ประเทศเจ้าของแหล่งพื้นที่ทำหน้าที่ในการจำกัदनินยามคุณค่าความโดดเด่นสากลในกระบวนการถัดไป เมื่อนำมาปรับใช้ในส่วนหนึ่งของแหล่งมรดกโลกนครประวัติศาสตร์อยุธยา พบว่ามีเอกสารเป็นทางการในการอธิบายคุณค่าความเป็นโดดเด่นสากลของอยุธยาเผยแพร่ต่อบุคคลทั่วไปในระดับนานาชาติ แต่ไม่พบเอกสารอย่างเป็นทางการเพื่อสร้างการรับรู้ความเข้าใจร่วมกันจากผู้ที่เป็นหน่วยงานรับผิดชอบต่อบุคคลทั่วไปในระดับประเทศ จึงนำมาสู่การนำผลวิเคราะห์การศึกษาผ่านเนื้อหาของสื่อในการสื่อความหมายภายในแหล่งมรดกโลก นครประวัติศาสตร์อยุธยา นำมาประเมินเนื้อหาเกี่ยวกับข้ออธิบายเบื้องต้นจากองค์การยูเนสโก โดยผู้วิจัยได้เลือกใช้เสาหลักแห่งคุณค่าความโดดเด่นสากลของยูเนสโก ที่กล่าวไว้ในคู่มือการเตรียมเอกสารเพื่อขอขึ้นทะเบียนมรดกโลก (Preparing World Heritage Nominations) เพื่อหาข้อสรุปเป็นเหตุผลอ้างอิงปัญหาที่พบเกี่ยวกับการสื่อความหมายภายในแหล่งมรดกโลกอยุธยา จากตาราง 4.5

ผลการประเมินเนื้อหาการสื่อความหมายของกลุ่มองค์กรที่ทำการศึกษเปรียบเทียบกับเสาหลักคุณค่าความโดดเด่นสากลพบว่า ไม่มีกลุ่มองค์กรใดทำหน้าที่การสื่อความหมายแหล่งมรดกโลกอยุธยาได้เข้าตามเกณฑ์ครบทุกประการ ทุกองค์กรมีเนื้อหาในส่วนที่เข้าเกณฑ์ข้อที่ 3 ถึงคุณค่าโดดเด่นสากลที่นครประวัติศาสตร์อยุธยาได้รับมาในความแหล่งมรดก มีการสื่อความหมายบ่งชี้ว่าอยุธยาเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญอย่างไร แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมเป็นเพียงกลุ่มองค์กรเดียวที่ได้เข้าเกณฑ์สูงสุด ด้วยเป็นองค์กรที่มีโบราณสถานจริงที่คงความบูรณภาพและจริงแท้ แต่หากขาดการจัดการบริหารที่เป็นโครงสร้างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ไม่ได้เกิดประโยชน์แท้จริงในการประเมินในข้อนี้ จึงเห็นได้ว่าแม้แหล่งมรดกโลกอยุธยาจะได้รับการขึ้นทะเบียนแล้ว หากขาดการวางแผนงานในส่วนการอนุรักษ์ ดูแล และติดตามหลังจากนั้นค่อนข้างมีความหละหลวมในมุมมองของผู้วิจัย

ตารางที่ 4.5

การประเมินเนื้อหาของสื่อกับเสาหลักแห่งคุณค่าความโดดเด่นสากล

ประเภทองค์กร	เสาหลักแห่งคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากล 3 ประการ (Three Foundations of Outstanding Universal Value)		
	เข้าเกณฑ์มรดกโลกหนึ่ง เกณฑ์หรือมากกว่า	เข้าเกณฑ์บริบทของบูรณ ภาพและความจริงแท้	มีการบริหารจัดการในการ สงวนรักษา
แหล่งมรดกทางวัฒนธรรม	✓	✓	-
สถาบันการศึกษา	✓	-	-
พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้	✓	-	-

บทที่ 5

อภิปรายผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

การอภิปรายผลการศึกษาในส่วนนี้ ผู้วิจัยได้นำมาจากการวิเคราะห์การศึกษาในบทที่ 4 ในส่วนของประเภทสื่อ เนื้อหาความหมายของสื่อ มาประมวลและสรุปผลเพื่อหาความสัมพันธ์กับการประเมินเนื้อหาเทียบกับเกณฑ์องค์การทางวัฒนธรรมระดับนานาชาติอย่างสมภาวะระหว่างประเทศว่าด้วยโบราณสถานและโบราณคดี (ICOMOS) และองค์การยูเนสโกในเกณฑ์คุณค่าความโดดเด่นสากล ทั้งนี้ ผลการอภิปรายดังกล่าว เป็นข้อมูลที่ลงพื้นที่ภาคสนามในระหว่างปี พ.ศ. 2555 – 2558 แล้วนำมาปรับเข้ากับความเหมาะสมกับเนื้อหาและผลการศึกษาดังต่อไปนี้

5.1 การสื่อความหมายในกลุ่มองค์กรที่ศึกษา

(1) การสื่อความหมายในแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม

กลุ่มแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม ผู้วิจัยได้เลือกทำการศึกษากลุ่มตัวอย่างนี้จากแหล่งโบราณสถานภายในอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ที่ถูกกำหนดเป็นเขตพื้นที่อนุรักษ์สำคัญที่ 1 ตามแผนแม่บทอนุรักษ์และพัฒนาโครงการประวัติศาสตร์อยุธยา พ.ศ. 2533 ประเภทของสื่อที่ปรากฏอยู่ในกลุ่มตัวอย่างในการทำการศึกษา ได้แก่ วัดพระราม วัดราชบูรณะ วัดมหาธาตุ วัดพระศรีสรรเพชญ์และพระราชวังโบราณเป็นสื่อสิ่งพิมพ์เกือบทั้งหมด โดยเพียงร้อยละ 3.64 มาจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ประเภทวิดีโอเสียงนำชมด้วยตัวเอง โดยสื่อสิ่งพิมพ์มักใช้ป้ายสื่อความหมายเป็นหลักประเด็นเนื้อหา มักเป็นการบรรยายเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ หลักฐานโบราณคดี และสถาปัตยกรรมสะท้อนมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ผ่านงานศิลปกรรมฝีมือเชิงช่างแต่ละสกุลที่สืบต่อกันมา ทั้งแผนผังสถาปัตยกรรมอันสอดแทรกคติความเชื่อในเรื่องสมมติเทพของพระมหากษัตริย์ ในป้ายสื่อความหมายสรุปข้อมูลเบื้องต้นหน้าทางเข้าแหล่งฯ แต่ละแห่ง ขณะเดียวกันแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมต่างแสดงผลวิเคราะห์เนื้อหาการสื่อความหมายปรากฏความเป็นแหล่งอย่างชัดเจน หากแต่ขาดเน้นย้ำความสำคัญที่แท้จริงว่าแหล่งโบราณสถานดังกล่าว นอกเหนือจากการเป็นวัดเก่า วังโบราณแล้ว ความโดดเด่นสากลอันสัมพันธ์กับความเป็นเมืองท่านั้นเป็นเช่นไร

นอกจากนั้นแล้วป้ายข้อมูลสัญลักษณ์ ‘มรดกโลก’ ที่ปรากฏอยู่หน้าวัดพระศรีสรรเพชญ์และพระราชวังโบราณเพียงแห่งหนึ่งในพื้นที่เขตอุทยานประวัติศาสตร์อยุธยา ได้มีการแสดงเนื้อหาคุณค่าและความสำคัญมีเนื้อหาไม่ตรงกับเอกสารอย่างเป็นทางการที่ประเทศไทยนำเสนอต่อองค์การยูเนสโก ว่าเกณฑ์ข้อที่ 3 ที่ว่าด้วย “การแสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ที่หาได้อย่างยิ่ง หรือเป็น

พยานหลักฐานแสดงถึงชนบธรรมเนียมประเพณีหรืออารยธรรมที่ยังคงหลงเหลืออยู่หรืออาจสูญหายไปแล้ว” กลับเป็นการขยายความที่อาจสร้างความคลาดเคลื่อนแก่ผู้เข้าชม แม้จะเป็นการแสดงเนื้อหาถึงคุณค่าความโดดเด่นสากลด้วยความจริงแท้และสมบูรณ์ภาพภายใต้รูปลักษณ์แหล่งโบราณสถานที่ยังคงสภาพเดิม หากทว่าการจัดการเชิงการสื่อความหมายแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม ไม่ชัดเจนและไม่สอดคล้องกับเสาหลักคุณค่าความโดดเด่นสากลจากยูเนสโก ที่ว่าด้วยการสร้างความเข้าใจคุณค่าของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมจากเจ้าของพื้นที่และหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้อง ขาดการอธิบายเหตุผลที่เผยแพร่เป็นทางการถึงการได้รับทะเบียนมรดกโลกของอยุธยา และความสัมพันธ์ของพื้นที่แหล่งฯ กับการเป็นแหล่งมรดกโลกในแต่ละแหล่งที่ทำการศึกษา ตลอดจนความร่วมมือระหว่างผู้กำหนดนโยบายและชุมชนในการเผยแพร่องค์ความรู้ในทิศทางเดียวกัน

ทั้งนี้ผู้วิจัยมีข้อเปรียบเทียบเรื่องการสื่อความหมายแหล่งมรดกโลกในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประเภท ‘นครประวัติศาสตร์’ อย่างนครประวัติศาสตร์วีแกน (Historic City of Vigan)¹⁶ ประเทศฟิลิปปินส์ ที่ได้รางวัล ‘เมืองตัวอย่าง’ (Best Practice) ในการอนุรักษ์และส่งเสริมคุณค่า ‘มรดกโลก’ จากองค์การยูเนสโกในวาระครบรอบ 40 ปี ข้อแตกต่างที่ได้พบ คือ การแสดงป้ายข้อมูลเชิงการสื่อความหมายด้วยข้อมูลที่ถูกต้องรวมทั้งอธิบายชัดเจนในคุณค่าความโดดเด่นสากล อันประกอบไปด้วยความเชิงแท้และบูรณาภาพ แสดงถึงความเข้าใจที่ดีในแง่การบริหารจัดการจากเทศบาลท้องถิ่นวีแกน นอกเหนือจากนั้นแล้วการนำเสนอคุณค่าความเป็นเมืองมรดกโลกของวีแกนมิใช่มาจากภาครัฐเพียงเท่านั้น หากแต่ได้รับความร่วมมือจากประชาชนเมืองวีแกนในการร่วมเดินทางไปสู่นาคตของการรักษาวัฒนธรรมของตนเองไปด้วยกัน

ภาพที่ 5.1 ป้ายสื่อความหมายคุณค่ามรดกโลก ‘นครประวัติศาสตร์วีแกน’ (ผู้วิจัย, 2559)

¹⁶ เป็นจังหวัดที่ใหญ่ที่สุดในภูมิภาคอีโลโค เซอร์ (Ilocos Sur) ทางตอนเหนือของหมู่เกาะลูซอน ประเทศฟิลิปปินส์

(2) การสื่อความหมายในสถาบันการศึกษา

สถาบันการศึกษาที่ผู้วิจัยเลือกทำการศึกษาเป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ หลักสูตรการเรียนวิชาประวัติศาสตร์ กลุ่มสาระเรียนรู้สังคมศึกษาฯ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย และรายวิชาอยุธยาศึกษา วิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา โดยทั้งสองกลุ่มนั้นนับเป็นสถาบันศึกษาประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยาทั้งในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา ทั้งนี้การสื่อความหมายของผู้วิจัยในกลุ่มนี้จึงเป็นเฉพาะเนื้อหาการสื่อความหมายในการเรียนการสอนเป็นหลัก ซึ่งสื่อสิ่งพิมพ์นับเป็นสื่อประเภทลำดับแรกที่ถูกพิจารณาใช้ในการสื่อความหมายในชั้นเรียนในรูปแบบเอกสารและตำราเรียน ขณะเดียวกันสื่ออิเล็กทรอนิกส์เป็นสื่อที่มีน้อยสุดในบรรดาสื่อที่ปรากฏในสถาบันการศึกษา แต่มีรูปแบบการนำเสนอที่น่าสนใจในรูปแบบการบันทึกเทปโทรทัศน์บันทึกการแสดง สื่อเสียง แหล่งมรดกโลกอยุธยาประจำปีนั้นเอง

ทั้งนี้ในส่วนของผู้วิเคราะห์เนื้อหาการสื่อความหมาย ความเป็นแหล่งมรดกโลกยังปรากฏอยู่ในสื่อทั้งหมด ด้วยเนื้อหาที่สื่อความหมายและอธิบายความชัดเจน หากทว่าข้อแตกต่างของเนื้อหาพบว่าในส่วนบันทึกเทปฯ เป็นการนำเสนอเนื้อหา มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในส่วนของการแสดงเพียงสื่อเดียวจากทั้งหมดกลุ่มองค์กรที่ทำการศึกษา นอกจากนี้จะพบว่าเนื้อหาหลักสูตรการเรียนในปัจจุบันค่อนข้างมีความครอบคลุมในการอธิบายความมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ผ่านบทเรียน ทั้งในแง่สังคมประเพณี วิถีวัฒนธรรมของอยุธยาผ่านร่องรอยอดีตของวิชาประวัติศาสตร์ ช่วยให้ผู้เรียนมองภาพได้หลากหลายนอกเหนือจากประวัติศาสตร์และเมืองเก่าเพียงเท่านั้น พร้อมข้อสังเกตเพิ่มเติมว่า ทั้งสองกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้รับความรู้ทั้งในห้องเรียนและทบทวนภาพจริงจากการศึกษา ณ แหล่งโบราณสถาน พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้จากใบงานและชั่วโมงเรียนรู้ด้วยตัวผู้เรียนเอง ช่วยให้เห็นและรับรู้ได้ดีกว่าการเรียนที่อยู่ในชั้นเรียนเพียงอย่างเดียว จึงสรุปได้ว่าการสื่อความหมายที่ประสบผลสำเร็จย่อมเกิดจากผู้ส่งสารที่ดี

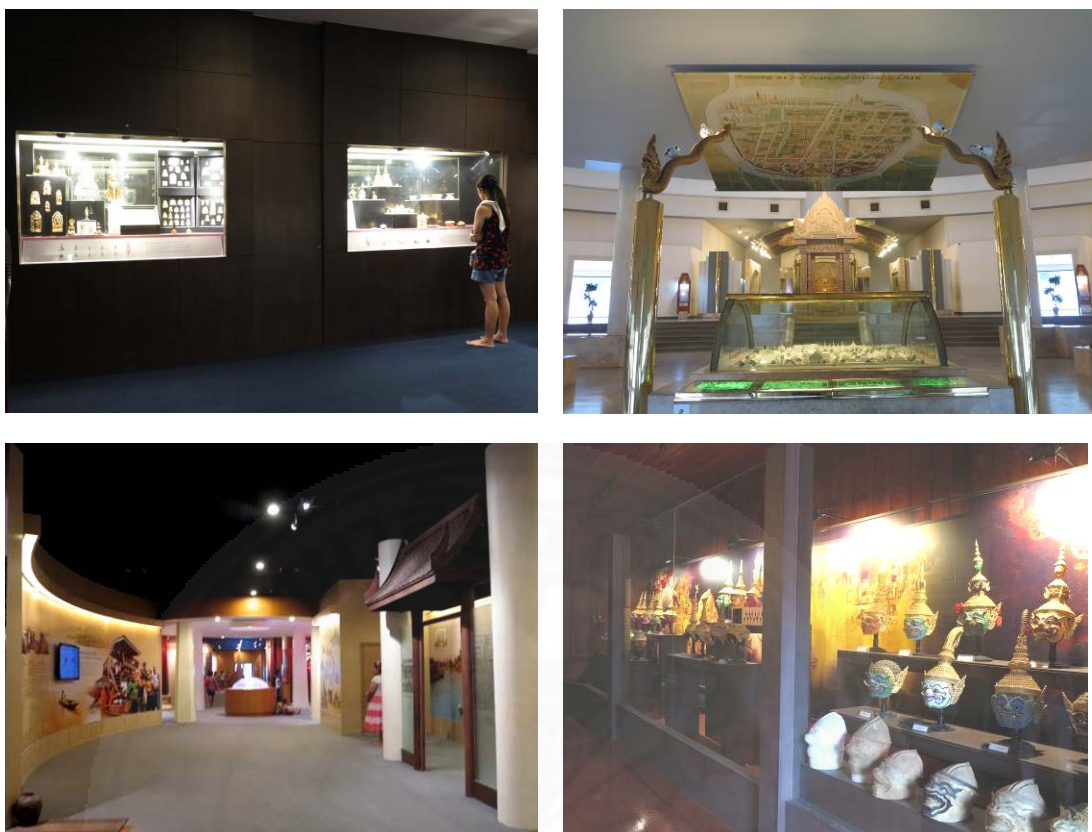
ภาพที่ 5.2 การสื่อความหมายผ่านการเรียนจากสถานที่จริง วัดมหาธาตุ (ผู้วิจัย, 2558)

(3) การสื่อความหมายในพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้

กลุ่มองค์กรในประเภทนี้เป็นองค์กรที่ทำหน้าที่การสื่อความหมายได้ตรงบทบาทที่สุด เนื่องด้วยพันธกิจสำคัญและรูปแบบองค์กรในการทำหน้าที่เผยแพร่ความรู้และความเข้าใจแก่บุคคลทั่วไป โดยสื่อสิ่งพิมพ์ยังคงเป็นประเภทของสื่อที่มีความถี่ในการใช้สูงสุดในบรรดาสื่อประเภทต่างๆ จากป้ายสื่อความหมายสูงถึงร้อยละ 93.91 และมีเอกสารรูปแบบอื่นๆ ในสัดส่วนที่เหลือ ลักษณะของป้ายสื่อความหมายภายในพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ นั้นเป็นลักษณะป้ายให้ข้อมูลประกอบการจัดแสดงวัตถุ คำอธิบายประกอบภาพ หรือตัวอักษรที่เล่าเรื่องราวบนแผ่นป้าย ทั้งนี้ สัดส่วนเนื้อหาของสื่อสิ่งพิมพ์ทั้งหมดปรากฏเนื้อหาในการแสดงความเป็นแหล่งของมรดกโลกอยุธยา ได้ชัดเจนเช่นเดียวกันแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม ข้อสังเกตของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ นั้นปรากฏเนื้อหา มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในร้อยละที่ค่อนข้างสูง การเสนอและสื่อความหมายเนื้อหาอยู่ในของเกณฑ์แบ่งประเภทจากองค์การยูเนสโก แสดงถึงความหลากหลายในการสื่อเนื้อหาที่มีแต่แหล่งมรดกโลก ในรูปแบบสังคมประเพณี วิถีวัฒนธรรมของแหล่งมรดกโลกในอดีต หากทว่าคุณค่าโดดเด่นสากลของการเป็นมรดกโลก นครประวัติศาสตร์อยุธยา กลับถูกสอดแทรกผ่านเนื้อหาแบบแนบเนียน

ในมุมมองของผู้วิจัย สถาบันประวัติศาสตร์อยุธยา และศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา คือ สองกลุ่มองค์กรที่ค่อนข้างสร้างความหลากหลายในการนำเสนอและการสื่อความหมาย มีการนำเรื่องราวผู้คนในสมัยอดีต ร้อยเรียงผ่านประวัติศาสตร์ และส่งต่อให้คนปัจจุบันในการสร้างความเข้าใจและรู้จักได้อย่างน่าสนใจ ด้วยการสรุปข้อมูลที่สั้น ได้ใจความและเข้าใจง่าย ทั้งสื่อที่ใช้ในการแสดงและ อธิบายความหมาย สร้างความตื่นตาตื่นใจให้ผู้เข้าชมได้อย่างมาก อาจด้วยการรู้จักบริหารจัดการด้วยการนำบุคคลอาชีพตรงมาทำหน้าที่ออกแบบและจัดวาง ศูนย์ประวัติศาสตร์อยุธยามีการเริ่มต้นจากรัฐบาลญี่ปุ่นที่สร้างให้รัฐบาลไทยแบบให้เปล่า ในการเป็นตัวแทนพิพิธภัณฑ์ความรู้อยุธยาศึกษา ขณะที่ศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวฯ มีการนำบริษัทเอกชนเข้ามาวางแผนและออกแบบ จึงได้ข้อมูลที่ค่อนข้างทันสมัยและเข้าใจได้ง่าย

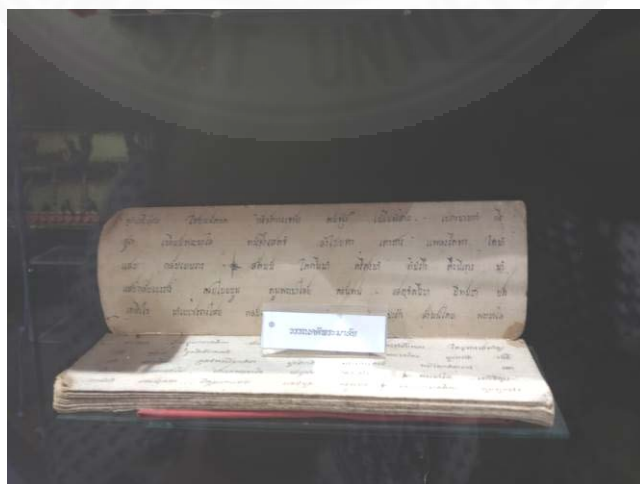
นอกจากนั้นข้อสังเกตในส่วนการสื่อความหมายในพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ สถาบันอยุธยาศึกษาเป็นองค์กรที่มีวัตถุจัดแสดงที่น่าสนใจและเป็นความรู้ใหม่และเริ่มจะสูญหาย เช่น สมุดไทย คัมภีร์ใบลาน โขน และดนตรีไทยในสมัยอยุธยา หากแต่ไม่มีการเปิดเป็นสาธารณะด้วยเหตุข้อจำกัดในการดูแลของบุคลากร เปิดให้เข้าชมได้ตามโอกาส หากมีการผลักดันเปิดเป็นแหล่งเรียนรู้แห่งใหม่และวางแผนการจัดแสดงที่น่าสนใจ ผู้วิจัยคาดว่าอาจจะเป็นการเพิ่มการรับรู้และความเข้าใจในอยุธยาที่เคยมีและสูญหายตามเกณฑ์คุณค่าความโดดเด่นสากล

ภาพที่ 5.3 ความหลากหลายในการจัดแสดงของพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้
แหล่งมรดกโลก นครประวัติศาสตร์อยุธยา (ผู้วิจัย, 2555)

(บน) ซ้ายไปขวา: พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเจ้าสามพระยา / ศูนย์ประวัติศาสตร์อยุธยา

(ล่าง) ซ้ายไปขวา: ศูนย์ข้อมูลท่องเที่ยวฯ อยุธยา / สถาบันอยุธยาศึกษา

ภาพที่ 5.4 ‘พระมาลัย’ วรรณคดีไทยกำลังจะถูกกลืนเลือน สถาบันอยุธยาศึกษา (ผู้วิจัย, 2555)

เมื่อนำผลการศึกษามาประมวลผลประเภทสื่อและเนื้อหา ผู้วิจัยสามารถแบ่งประเด็นการนำเสนอและเผยแพร่องค์ความรู้ของแต่ละองค์การจาก 3 กลุ่มองค์การหลัก ได้ดังนี้

- 1) การสื่อความหมายเชิงประวัติศาสตร์
- 2) การสื่อความหมายเชิงสถาปัตยกรรม
- 3) การสื่อความหมายเชิงความรู้และภูมิปัญญาพื้นถิ่นอยุธยา

ทั้งนี้ประเด็นหลักในการนำเสนอขององค์กรส่วนใหญ่มักให้น้ำหนักการนำเสนอในเชิงประวัติศาสตร์ เนื่องด้วยอาณาจักรอยุธยาที่มีความสำคัญในฐานะเมืองหลวงแห่งที่สองของประวัติศาสตร์ชนชาติไทย ถัดจากอาณาจักรสุโขทัย มีอาจปฏิเสธได้ว่าหลักสูตรในชั้นเรียนของทุกสถาบันการศึกษาจะต้องบรรจุเนื้อหาประวัติศาสตร์อยุธยาเข้ามาเป็นหนึ่งในเนื้อหาในตำราเรียน อีกทั้งการที่อยุธยาได้ถูกให้ความสำคัญในฐานะเมืองเก่า เนื่องจากซากปรักหักพังของสิ่งก่อสร้างในสมัยอดีตเป็นเครื่องยืนยันหลักฐานทางโบราณคดีและความเจริญรุ่งเรืองของกรุงศรีอยุธยาทางด้านศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมมาเป็นระยะเวลา 417 ปี นอกจากความรู้ทางประวัติศาสตร์ที่เคยศึกษาในชั้นเรียน ความรู้ทางสถาปัตยกรรมเป็นอีกหนึ่งเนื้อหาที่ถูกสอดแทรกมาพร้อมกับการศึกษาความเป็นมาของบรรพบุรุษไทย

ภาพที่ 5.5 ผังจำลองโครงสร้างพระราชวังโบราณ ศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยา (ผู้วิจัย, 2555)

หากทว่าประเด็นการสื่อความหมายเชิงความรู้และภูมิปัญญาพื้นถิ่นอยุธยาขาดการนำเสนอที่ไม่ชัดเจน ทั้งที่ความเป็นอยุธยาได้รับการยกย่องในฐานะเมืองมรดกโลกตามเกณฑ์คุณค่าโดดเด่นสากลข้อที่ 3 เหตุหลักด้วยวิถีชีวิตเมืองน้ำอันโดดเด่น เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของชาวอยุธยาในอดีต ดังนั้น กระบวนการสื่อความหมายดังกล่าว จึงมีอาจประสบผลสำเร็จทั้งกระบวนการส่งสาร เนื่องจากปัญหาเนื้อหาข้อมูลที่นำเสนอไม่มีความชัดเจน ไม่ครอบคลุม ด้วยผู้รับผิดชอบจัดทำเนื้อหาในการเผยแพร่ภายในแหล่งมรดกโลกขาดการเตรียมการศึกษาคุณค่าโดดเด่นสากลเบื้องต้นอันสอดคล้องกับแนวปฏิบัติการสื่อความหมายเพื่อนำมาปรับใช้ ด้านกลวิธีการสื่อความหมาย ขาดความหลากหลายในวิธีการนำเสนอ สื่อที่นำมาประกอบการสื่อความด้านเนื้อหาขาดความน่าสนใจ มักก่อให้เกิดสร้างทำความรับรู้และเข้าใจในเนื้อหาของความเป็นแหล่งมรดกโลก นครประวัติศาสตร์อยุธยา

ทั้งนี้เมื่อนำแต่ละประเด็นการศึกษาที่ผู้วิจัยได้กำหนดขึ้นมาประเมินรวมกับเกณฑ์ขององค์กรทางวัฒนธรรมระดับนานาชาติอย่างอริโคโมสที่ได้กล่าวในบทที่ 4.3 นั้น จะพบว่าเนื้อหาการสื่อความหมายสามกลุ่มองค์กรนั้นได้สื่อและให้ค่าในความเป็นแหล่งของมรดกโลกเป็นอันดับแรก อาจเนื่องด้วยความเข้าใจด้วยสภาพทางกายภาพอย่างชัดเจนว่าเป็นพื้นที่ทางโบราณคดีที่เกิดจากการสร้างจากมนุษย์ นับว่าเป็นการเข้าถึงการทำความเข้าใจ มีแหล่งข้อมูล เข้าใจสถานการณ์และบริบท และสงวนความเป็นดั้งเดิมจากหลักฐานบันทึกจากพ่อค้าชาวต่างชาติ (หลักการที่ 1, 2, 3 และ 4 ของกฎบัตรสื่อความหมายฯ) ขณะเดียวกันหลักการที่ 5, 6 และ 7 ที่ว่าด้วยการวางแผนเพื่อความยั่งยืน การสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน และให้ความสำคัญของการวิจัยและฝึกอบรมนั้นจำเป็นอย่างยิ่งยวดที่ต้องเร่งปรับปรุง เนื่องด้วยประเด็นการสื่อความหมายเชิงความรู้และภูมิปัญญาพื้นถิ่นมีการนำเสนอภายในกลุ่มข้อมูลที่ทำการศึกษา จะมีเพียงกลุ่มพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้เท่านั้นที่เป็นทำหน้าที่นำเสนอประเด็นดังกล่าวได้ดี อีกทั้งเมื่อใช้เปรียบเทียบกับเสาหลักแห่งคุณค่าความโดดเด่นสากลแล้ว แม้นครประวัติศาสตร์จะได้รับเกณฑ์การขึ้นทะเบียนมรดกโลก หากแต่ขาดการบริหารจัดการในการสงวนรักษาที่ถือเป็นกฎบังคับสำคัญในข้อตกลงระหว่างประเทศที่ได้รับการขึ้นทะเบียน

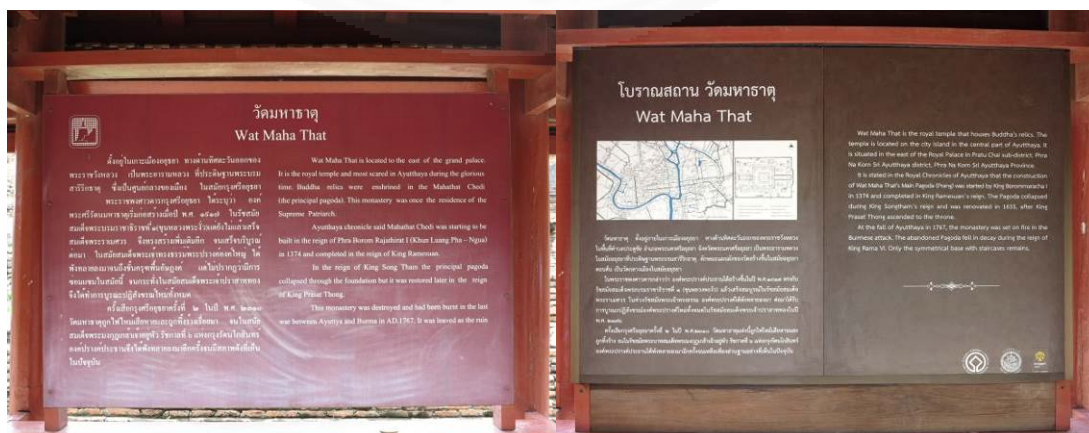
กล่าวโดยสรุป นครประวัติศาสตร์อยุธยานับเป็นแหล่งมรดกโลกสำคัญแห่งหนึ่งของไทยที่นอกเหนือจากการเป็นเมืองหลวงของประเทศ หากแต่ยังได้สั่งสมอารยธรรมที่ทรงคุณค่าให้แก่ชนรุ่นหลัง หากทว่าคุณค่าดังกล่าวมิได้เพียงได้รับการยกย่องในฐานะสมบัติของชาติอีกต่อไป แต่ได้รับประกาศนามให้ประชาคมโลกรับรู้ มองเห็น และชื่นชม เพราะการรักษาและปกป้องให้อยู่ไปต่อไปจนรุ่นลูกหลาน มันช่างน่าชื่นชมว่ามีผู้คนรักและห่วงแหนในบ้านเราเอง

5.2 การเสนอแนะแนวทางการสื่อความหมาย

แหล่งมรดกโลกนครประวัติศาสตร์อยุธยาได้ปรากฏประเภทสื่อสิ่งพิมพ์มากที่สุด ซึ่งนับว่าเป็นการใช้เทคโนโลยีน้อย เมื่อต่อการเข้าถึงจากผู้ชมได้ง่าย หากทว่าในมุมมองผู้วิจัยเห็นว่า ควร มีนาเทคโนโลยีสมัยใหม่ด้านคอมพิวเตอร์ในการปรับใช้กับการสื่อความหมายทั้งทางด้านการออกแบบ และเทคนิคลำดับเนื้อหา ในบางครั้งสื่อที่ผู้ส่งสารต้องการจะส่งออกไปแก่ผู้รับสาร ในที่นี้หมายถึง องค์กรที่ทำการศึกษา อาจทำให้การแต่ละสื่อภายในแหล่งมีความน่าสนใจเพิ่มขึ้นไปอีก ซึ่งผู้วิจัย อยากจะนำเสนอการปรับปรุงโดยเลือกจากบางส่วนของประเภทของสื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และสื่อโทรทัศน์ที่มีปรากฏอยู่แล้ว ด้วยเหตุผลเป็นสื่อที่มีความถนัดในแต่ละพื้นที่ทำการศึกษา และ แนะนำสื่อรูปแบบใหม่ที่เราควรเพิ่มเข้ามาเพื่อให้ทันสมัย อีกทั้งข้อเสนอแนะในแง่การบริหารจัดการของ ผู้ส่งสาร ดังต่อไปนี้

5.2.1 ป้ายการสื่อความหมาย

ผู้วิจัยใช้กรณีป้ายการสื่อความหมายที่อยู่ในบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์ พระนครศรีอยุธยาเป็นหลัก เหตุเพราะมีความบกพร่องในส่วนของการสื่อความหมายต่อผู้เข้าเยี่ยมชม แม้ว่าป้ายการสื่อความหมายจะมีการแสดงข้อมูลเบื้องต้นในแหล่ง วัดจุฬามณี และข้อความที่อธิบายต่อผู้ เข้าชม ข้อมูลที่ปรากฏอยู่ในป้ายเป็นการอธิบายแบบหัวขั้วสั้น เนื้อหาเฉพาะด้าน อีกทั้งมีภาษาบริการ เพียง 2 ภาษา ซึ่งผู้เข้าชมส่วนใหญ่นอกจากชาวยุโรปที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาราชการแล้ว ยังมี ชาวต่างชาติที่พูดภาษาอื่น ๆ เช่น ญี่ปุ่น จีน เกาหลีเข้าชมจำนวนมาก ผู้วิจัยเสนอให้มีการออกแบบ ข้อความและเนื้อหาให้ชวนติดตาม ไม่ควรเล่าเฉพาะเนื้อหา ตัวอย่างจากภาพ 5.6 เป็นลักษณะป้าย แบบเก่า ปี พ.ศ. 2555 (ซ้าย) และป้ายแบบใหม่ปี พ.ศ. 2558

ภาพที่ 5.6 ป้ายการสื่อความหมายในแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม วัดมหาธาตุ (ผู้วิจัย, 2558)

5.2.2 บัตรเข้าชม

สื่อสิ่งพิมพ์ประเภทนี้ปรากฏเฉพาะแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมและพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในแง่ของค่าบริการเข้าชม ในส่วนของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมนั้นภาพที่ปรากฏลงในบัตรเข้าชมไม่ตรงกับแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม หากแต่เป็นภาพเดียวแต่ใช้ตราแสตมป์เพื่อป้องกันความแตกต่างเท่านั้น อีกทั้งราคาเข้าชมราคาไม่ยุติธรรมระหว่างชาวไทยและต่างชาติ โดยเลือกใช้ตัวเลขภาษาเฉพาะแทน ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอให้ปรับปรุงภาพให้ตรงกับสถานที่ ปรับราคาเข้าชมให้เท่ากันตามความเหมาะสม อาจสามารถตั้งราคาเหมาจ่ายรวมทุกสถานที่ในบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์ และใช้บัตรหน้าตัวแก่เจ้าหน้าที่เมื่อเยี่ยมชม บัตรเข้าชมที่ผู้วิจัยได้เสนอแนะนั้น ผู้เข้าชมสามารถใช้สะสมเป็นที่ระลึก คล้ายกับไปรษณียบัตรหากแต่ขนาดเล็กกว่า

ภาพที่ 5.7 บัตรเข้าชมที่ใช้ในแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม วัดพระราม (ผู้วิจัย, 2555)

ภาพที่ 5.8 ข้อเสนอแนะตัวอย่างบัตรเข้าชม (ผู้วิจัย, 2555)

5.2.3 แผ่นพับ

แผ่นพับที่ใช้ในการแจกแก่ผู้เข้าชมพร้อมกับบัตรเข้าชมนั้น นอกจากข้อมูลที่นำเสนอเกี่ยวกับแหล่งมรดกโลกแล้ว ควรเป็นข้อมูลที่น่าสนใจเกี่ยวแหล่งท่องเที่ยวโดยรอบ ทั้งนี้แผ่นพับสามารถทำเพื่อแจกภายในบริเวณเดียวกัน ข้อเสนอแนะจึงคล้ายตัวนำชม

ภาพที่ 5.9 ตัวอย่างแผ่นพับข้อมูลท่องเที่ยว

5.2.4 วิดีทัศน์แนะนำ

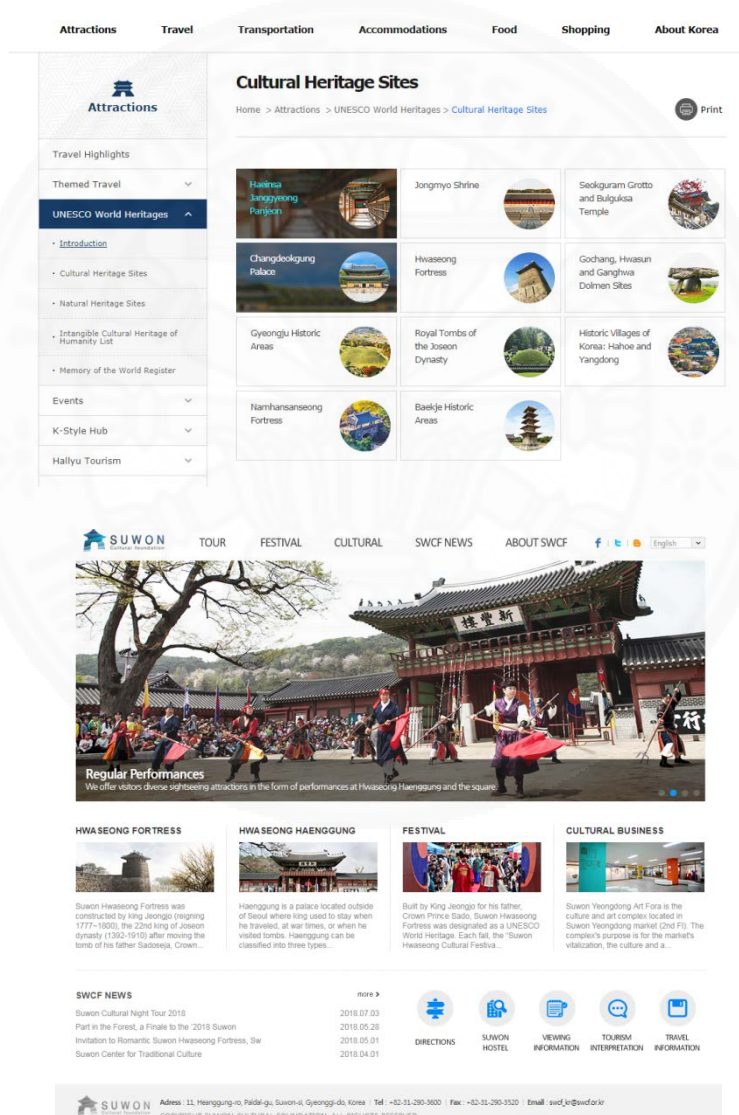
ผู้วิจัยแนะนำให้มีการติดตั้งวิดีโอทัศน์ขนาดสั้นเพื่อแนะนำตรงบริเวณเคาน์เตอร์ซื้อบัตรนำชมที่ให้ผู้เข้าชมใช้เวลาช่วงสั้นทำความเข้าใจพื้นที่ก่อนรับชมจริง

ภาพที่ 5.10 ข้อเสนอแนะสถานที่ติดตั้งวิดีโอทัศน์แนะนำ แหล่งโบราณสถาน (ผู้วิจัย, 2555)

5.2.5 เว็บไซต์

ผู้วิจัยพบว่าแหล่งข้อมูลสื่อที่ใช้ในการสื่อความหมายว่า แหล่งมรดกโลก นครประวัติศาสตร์อยุธยาไม่มีเว็บไซต์เพื่อการประชาสัมพันธ์แบบเป็นทางการ ข้อเสนอแนะจากผู้วิจัยจึงอยากให้มีหน่วยงานดูแลและอัปเดตข้อมูลกับผู้เข้าเยี่ยมชมโดยตรง หรืออาจเป็นหน่วยงานกลางทำหน้าที่ประสานงานโดยตรง นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ยกตัวอย่างถึงการประชาสัมพันธ์มรดกโลก สาธารณรัฐเกาหลีใต้ที่มีการท่องเที่ยวแห่งชาติเป็นหน่วยงานที่ประชาสัมพันธ์หลักและผู้รวบรวมข้อมูล พร้อมเป็นศูนย์กลางเชื่อมต่อไปยังเว็บไซต์ทางการของแหล่งมรดกโลกนั้น

ภาพที่ 5.11 การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวมรดกโลก สาธารณรัฐเกาหลีใต้

(Korea Tourism Organization, 2018)

5.2.6 มัคคุเทศก์

ความเข้าใจความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวที่เขานับว่ามีบทบาทสำคัญช่วยให้ผู้เข้าชมเข้าใจเรื่องราวมากขึ้น เนื่องด้วยผู้คนที่ ‘เล่าเรื่อง’ เสมือนตัวแทนเพื่อบอกเล่าเรื่องราว อีกทั้งการเป็นมัคคุเทศก์ที่เป็นคนพื้นถิ่นนำเสนอเรื่องราวได้น่าสนใจเพิ่มขึ้นอีก ทั้งนี้ผู้วิจัยนำเสนอมัคคุเทศก์ที่นอกจากระดับผู้ใหญ่แล้ว การนำเอาเยาวชนที่มีความสนใจในอาชีพดังกล่าว มาลองทดสอบประสบการณ์กับผู้เข้าชมหรือนักท่องเที่ยว ทั้งยังเป็นการฝึกภาษาไปอีกทางหนึ่ง สร้างแหล่งรายได้ให้แก่ชุมชน สร้างความภูมิใจในตัวเองผู้คนต่อแหล่งมรดกในถิ่นอาศัยตัวเอง

ภาพที่ 5.12 มัคคุเทศก์รุ่นเยาว์กับการเล่าเรื่อง (ผู้วิจัย, 2555)

5.2.7 เครื่องเล่นเสียงแบบพกพา

เป็นเครื่องมือสื่อสารที่สะดวกและพกพาง่ายกว่าหนังสือนำชม เป็นไฟล์เสียงที่มีผู้บรรยายเล่าเรื่องภายในพื้นที่แต่ละแห่ง เป็นการอำนวยความสะดวกในกรณีที่ผู้เข้าชมไม่มีมัคคุเทศก์และผู้พิการทางสายตา ในส่วนของบริการนี้เคยเปิดให้บริการแต่ปิดปรับปรุงไม่มีกำหนด ผู้วิจัยผู้เห็นว่ายังคงเป็นสื่อที่เหมาะสมกับกลุ่มองค์กรที่ทำการศึกษาดังกล่าว

ภาพที่ 5.13 ตัวอย่างการให้บริการนำชมโดยเครื่องพกพา (ผู้วิจัย, 2555)

5.2.8 กิจกรรมทางวัฒนธรรม

เนื้อหาอาจเป็นกิจกรรมเกี่ยวข้องกับอยุธยา ที่มีการวางแผนงานและความร่วมมือจากหน่วยงานผู้รับผิดชอบ ซึ่งผู้วิจัยเคยพบกิจกรรมที่เป็นงานความสัมพันธ์นานาชาติกับอยุธยา ระหว่างการลงพื้นที่เก็บข้อมูล เห็นว่ามีความน่าสนใจที่ควรจัดเป็นประจำทุกปี

ภาพที่ 5.14 กิจกรรมความสัมพันธ์กับนานาชาติกับอยุธยา (ผู้วิจัย, 2555)

5.3 ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

นอกเหนือจากข้อเสนอแนะแนวทางการสื่อความหมายภายในแหล่งองค์กรต่าง ๆ ในหัวข้อที่ 5.2 อันสัมพันธ์วัตถุประสงค์ของการศึกษาแล้ว หัวข้อการศึกษาเรื่องการสื่อความหมายเนื้อหาแหล่งมรดกโลกยังมีข้อควรปรับปรุงในส่วนกระบวนการสื่อความหมายอันสัมพันธ์กับการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลก เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้รับทราบและนำไปปรับปรุงในโอกาสต่อไป ทั้งนี้ข้อเสนอแนะในส่วนดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำมาจากปัญหาที่พบในระหว่างการเก็บข้อมูลมาประมวลการวิเคราะห์พร้อมทั้งแผนกระบวนการจัดการแหล่งมรดกโลกที่มีการสื่อความหมายเป็นส่วนประกอบสำคัญในการดำเนินแผนงานให้มีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น

(1) ข้อเสนอแนะเชิงกระบวนการสื่อความหมาย

แม้การศึกษาครั้งนี้จะเน้นในส่วนการศึกษาเฉพาะ “ข้อมูลของตัวสาร” จากแต่ละกลุ่มองค์กรในฐานะผู้ส่งสารเพื่อศึกษารูปแบบและกลวิธีของการสื่อความหมายในแหล่งมรดกโลก โดยภายใต้การดำเนินการดังกล่าวพบว่า กระบวนการสื่อความหมายขาดความเชื่อมโยงและสัมพันธ์ทั้งกระบวนการ ทั้งในแง่ผู้ส่งสาร สารที่ส่ง และผู้รับสาร ส่งผลให้การสื่อความหมายยังไม่ประสิทธิภาพ กล่าวคือ ผู้ส่งสารขาดการวางแผนที่ต้องการจะนำเสนอในการสื่อสาร สารที่ส่งยังขาดคุณภาพที่ดี และนำไปสู่การขาดความเข้าใจความหมายที่แท้จริงของการเป็นแหล่งมรดกโลกจากผู้รับสาร ทั้งนี้ข้อเสนอแนะจากผู้วิจัยจึงเห็นควรว่า ควรมีการปรับปรุงและทบทวนกระบวนการสื่อความหมายทั้งกระบวนการ เพราะเนื้อหาและข้อมูลแหล่งมรดกโลก นครประวัติศาสตร์อยุธยา มีข้อเด่นเพื่อการนำเสนอต่อสาธารณชนอยู่แล้ว เพียงแต่เทคนิคและกลวิธี รวมทั้งการสังเคราะห์เนื้อหาเพื่อสื่อความหมายยังไม่ครอบคลุมและชัดเจนตามกรอบคุณค่าโดดเด่นสากลที่ได้รับมาเท่านั้นเอง

ภาพที่ 5.15 แผนภาพข้อเสนอแนะกระบวนการสื่อความหมายแหล่งมรดกโลก

(2) ข้อเสนอแนะเชิงการบริหารจัดการในแหล่งมรดกโลก

จากที่กล่าวข้างต้น การสื่อความหมายไม่สามารถแยกออกจากการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลกได้ เนื่องด้วยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดการแหล่งมรดกเพื่อการสงวนรักษา นอกเหนือข้อเสนอแนะในส่วนกระบวนการสื่อความหมายแล้ว การติดตามผลหลังดำเนินการนับเป็นหัวใจสำคัญในการบริหารจัดการ จากคู่มือการจัดการมรดกโลกทางวัฒนธรรมขององค์การยูเนสโก ได้กล่าวว่า กลไกการติดตามผลคือข้อมูลจากการสะสมและนำมาวิเคราะห์เพื่อตรวจสอบระบบการบริหารจัดการว่าได้ผลลัพธ์ที่มีประสิทธิผลหรือไม่ และผลลัพธ์ที่ได้ระหว่างการติดตามผลในการดำเนิน

ยังเป็นส่วนสำคัญในการประเมินผล เพื่อหาสาเหตุและปรับปรุงการดำเนินงานในครั้งต่อไป หากทว่าในส่วนติดตามผลและประเมินผลจะไม่สามารถสานต่อได้ หากขาดกระบวนการเริ่มต้นของแผน จากกรณีศึกษาของผู้วิจัยพบว่า ส่วนงานการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลกอันเกี่ยวข้องกับการสื่อความหมายนั้น มีข้อมูลอ้างอิงในแผนแม่บทอนุรักษ์และพัฒนา นครประวัติศาสตร์อยุธยา ฉบับปรับปรุงระยะที่ 2 ในปี พ.ศ. 2542 และกำลังดำเนินการในร่างแผนแม่บทฉบับล่าสุดในปี พ.ศ. 2559 อยู่เพียงเล็กน้อย ขาดการกล่าวเฉพาะเจาะจงส่วนแผนงานเพื่อการสื่อความหมายที่ชัดเจน ทั้งนี้การบริหารจัดการของภาครัฐยังคงเน้นหนักไปในส่วนการดำเนินการเพื่อบูรณะโบราณสถาน จึงนำไปสู่ข้อเสนอของผู้วิจัยในการผลักดันแผนงานการสื่อความหมายที่เป็นรูปธรรมเพื่อส่งเสริมคุณค่าโดดเด่นสากลอันเป็นข้อตกลงสำคัญหลังการได้รับการขึ้นทะเบียนแหล่งมรดกโลกจากประเทศสมาชิก

5.4 ข้อเสนอแนะในงานวิจัยครั้งต่อไป

นอกเหนือจากการเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงเพื่อการสื่อความหมายเนื้อหาให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและสถานการณ์แล้ว ข้อควรพิจารณาเพิ่มเติม คือ แผนดำเนินการส่วนงานบริหารจัดการแหล่งมรดกโลกที่เป็นแบบแผนและมีรูปธรรม รวมถึงแผนปฏิบัติการทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับงานอนุรักษ์แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมอันสัมพันธ์กับความร่วมมือระหว่างองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชนและประชาชนในพื้นที่ เพื่อสร้างข้อตกลงที่ชัดเจนทั้งระดับผู้กำหนดนโยบายไปสู่ผู้รับดำเนินนโยบายที่เกี่ยวข้อง และสร้างความยั่งยืนในการประสานงาน ทั้งนี้แผนการดังกล่าว ควรมีการประเมินผลและการติดตามผลในส่วนของการดำเนินงานเผยแพร่สู่สาธารณชนเพื่อการรับรู้ ในฐานะการเป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่มีชื่อต่อประชาคมโลก ทั้งหมดนี้เป็นความเห็นของผู้วิจัยผ่านการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม นำมาผนวกลงบนข้อเสนอแนะเพื่องานวิจัยอื่นต่อไป

รายการอ้างอิง

หนังสือและบทความในหนังสือ

- กิตติ ภู่งษ์วัฒนา. (2551). แผนการจัดการเรียนรู้ วิชา ส 32201 อุตสาหกรรมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษา
ปีที่ 2 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม. พระนครศรีอยุธยา:
โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย.
- _____. (2552). รายงานประสิทธิผลของเอกสารประกอบการเรียน วิชาอุตสาหกรรมศึกษา
มัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80. พระนครศรีอยุธยา:
โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2542). การวิเคราะห์สื่อ: แนวคิดและเทคนิค. กรุงเทพฯ: เอดิชั่น เพรส
โปรดักส์.
- _____. (2552). สื่อสารมวลชน: ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- เกรียงไกร วัฒนาสวัสดิ์. (2552). การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม: นวัตกรรมแห่งวัฒนธรรม
ศึกษา. ใน แก้วตา โรหิตร์ตนะ และ อภิญา บัศกาลา อรุณนภาพร (บรรณาธิการ),
ปริทรรศน์นวัตกรรม: *Periscope for Innovation* (น. 77-87). กรุงเทพฯ: วิทยาลัย
นวัตกรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กรมศิลปากร, กองโบราณคดี. (2533). แผนแม่บทโครงการอนุรักษ์และพัฒนา นครประวัติศาสตร์
พระนครศรีอยุธยา (*Conservation and Development Project of Ayutthaya
Historical City*). กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- กรมศิลปากร, สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ. (2540). ระบบการบริหารจัดการ
วัฒนธรรม: ความหมาย องค์ประกอบ ระบบ กระบวนการ เป้าหมายและการจัดการ.
กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ.
- จิราณัฐ โสภา และคณะ. (2554). ศักยภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเมืองมรดกโลกของประเทศไทย
กรณีศึกษาอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย-กำแพงเพชร และอุทยาน
ประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน. กรุงเทพฯ: สภา
วิจัยแห่งชาติ.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2542). อยุธยา: ประวัติศาสตร์และการเมือง (*Ayutthaya: History and
Politics*). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

- _____. (2546). *อยุธยา: Discovering Ayutthaya*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ชาย โพธิ์สิตา. (2554). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง.
- ชัยนันท์ บุษยรัตน์ (บรรณาธิการ). (2555). *นำชมอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, สำนักศิลปากรที่ 3 พระนครศรีอยุธยา, อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา.
- ณรงค์ พ่วงพิศ และ วุฒิชัย มูลศิลป์. (2554). หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน ประวัติศาสตร์ ม.2: = ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- ณรงค์ สมพงษ์. (2543). *สื่อสารมวลชนเพื่องานส่งเสริม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ธนิช เลิศชาญฤทธ์. (2554). *การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- ธราพงษ์ ศรีสุชาติ. (2554). การบริหารและการจัดการอุทยานประวัติศาสตร์แห่งชาติในฐานะเป็นมรดกโลก. ใน จันทรทิพย์ ลิ้มทอง (บรรณาธิการ), *การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาภาคสนาม: ภาคเหนือ* (น. 77-87). กรุงเทพฯ: สถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- บวรเวท รุ่งรุจี. (2540). นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา...ในอนาคต. ใน ศรีธันว์ อยู่สุขชี (บรรณาธิการ), *อยุธยา มรดกโลก 2540: หวังให้อุทยานก้าวไกลไปข้างหน้า* (น. 74). พระนครศรีอยุธยา: สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- บุหงา วัฒนะ. (2540). เหลียวหลัง แลหน้า ศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยา. ใน ศรีธันว์ อยู่สุขชี (บรรณาธิการ), *อยุธยา มรดกโลก 2540: หวังให้อุทยานก้าวไกลไปข้างหน้า* (น. 21-31). พระนครศรีอยุธยา: สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- พัชรี โกมลลิตติ (บรรณาธิการ). (2543). *นำชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ.
- พิชยจันทร์ ทิพย์ประภา และ ปัญญา น้ำเพชร (2549). *การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการพัฒนาและการท่องเที่ยวมรดกโลกเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาบริเวณเกาะเมืองจังหวัดพระนครศรีอยุธยา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- พินิจ พินธุศาสน์. (2553). *ว่าด้วยเรื่อง องค์การยูเนสโกและผลประโยชน์ในมรดกโลก*. กรุงเทพฯ: สยามมิส พับลิชชิ่ง เฮ้าส์.

- มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, สาขาวิชาประวัติศาสตร์. (2554). *เอกสารประกอบการบรรยาย รายวิชา อยุธยาศึกษา*. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, สาขาวิชาประวัติศาสตร์.
- ยศ สันตสมบัติ. (2548). *มนุษย์กับวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- โลเปซ, ฌอน. (2547). *เรื่องน่ารู้: มรดกโลก* (สุภา ปิโกฏิประภา, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: คณะกรรมการไทย องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ. (ต้นฉบับพิมพ์ปี 2002)
- ศิริพร เหล่าเมือง และ บุผา แสงผล (2549). *การเพิ่มศักยภาพการท่องเที่ยวด้านการให้บริการข้อมูลการท่องเที่ยวนครประวัติศาสตร์อยุธยา อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- ศิริณา จิตต์จรัส, ดารณี คำแหง, ปัทมา ทองนพคุณ และ ปารมภ์ คำแหง (2550). *การพัฒนานวัตกรรมสำหรับการเผยแพร่ความรู้ด้านประชากร สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และคุณภาพชีวิตคนไทยเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองมรดกโลก: กรณีศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- สถาบันอยุธยาศึกษา. (2557). *นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา: มรดกไทย-มรดกโลก*. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2551). *แผนที่ประวัติศาสตร์ และ แผนที่วัฒนธรรม ของ (สยาม) ประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: กองทุนเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณะ.
- _____. (2552). *อยุธยา ยั่งยืนฟ้า ประวัติศาสตร์สังคมวัฒนธรรม กรุงศรีอยุธยา ว่าด้วยวิถีชีวิตไพร่ฟ้าข้าไทย*. กรุงเทพฯ: กองทุนแบ่งปันเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณะ.
- สุรรัตน์ บุผา. (2552). *องค์การยูเนสโกกับบทบาทในการจัดการวัฒนธรรม*. ใน แก้วตา โรหิตรัตนะ และ อภิญา บัศคาลา อรุณนภาพร (บรรณาธิการ), *ปริทรรศน์นวัตกรรม: Periscope for Innovation* (น. 77-87). กรุงเทพฯ: วิทยาลัยนวัตกรรมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- เสรี วงษ์มณฑา. (2546). *สื่อประชาสัมพันธ์ (Public Relations Media)*. กรุงเทพฯ: ธนัช การพิมพ์.
- อรทัย เจริญเรืองเดช. (2547). *ปัญหาการจัดการพื้นที่มรดกโลกในเขตอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, สาขานิติศาสตรบัณฑิต.

บทความในวารสาร

- กิตติพงษ์ ศรีนันท์ลักษณ์. (2552). ตามรอยภูษาติ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช. *วารสารวิชาการอยุธยาศึกษา*, 1(1), 28-42.
- กำพล จำปาพันธ์. (2555). นาม “พระนครศรีอยุธยา” มาจากไหน อย่างไร และทำไม. *วารสารวิชาการอยุธยาศึกษา*, 4(4), 49-55.
- จินดา นัย่องศรี. (2554). หม้อดินเผา. *วารสารวิชาการอยุธยาศึกษา*, 3(3), 47-58.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2551). บ้านโปรตุเกส. *วารสารวิชาการอยุธยาศึกษา*, (1), 5-7.
- _____. (2552). อยุธยา: เมืองหลวงของสยาม และเมืองท่าของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Ayutthaya: Capital of Siam and Emporium of Southeast Asia. *วารสารวิชาการอยุธยาศึกษา*, 1(1), 1-6.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, และ อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์. (2551). พระมหากษัตริย์อยุธยา. *วารสารวิชาการอยุธยาศึกษา*, (1), 33-36.
- _____. (2551). พระมหากษัตริย์บางพระองค์ และบุคคลสำคัญร่วมสมัย. *วารสารวิชาการอยุธยาศึกษา*, (1), 9-24.
- ณัฐวิทย์ พิมพ์ทอง. (2553). สิ่งศักดิ์สิทธิ์สำคัญสมัยอยุธยาในจังหวัดสระบุรี. *วารสารวิชาการอยุธยาศึกษา*, 2(2), 32-36.
- ธวัชชัย ตั้งศิริวานิช. (2551). กรุงศรีอยุธยาในแผนที่ฝรั่ง. *วารสารวิชาการอยุธยาศึกษา*, (1), 60-81.
- ธাত্রี มหันตรัตน์. (2554). มรดกโลก (World Heritage): ความสำคัญของอดีตในปัจจุบัน. *วารสารวิชาการอยุธยาศึกษา*, 3(3), 16-28.
- ธีรนนท์ ช่วงพิชิต. (2553). สุสานเจ้าคุณกลางเมือง: หลักฐานการมีอยู่ของสังคมแขกเจ้าเซ็นในอยุธยา. *วารสารวิชาการอยุธยาศึกษา*, 2(2), 18-31.
- อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์. (2551). ชาวญี่ปุ่นในประวัติศาสตร์ไทยสมัยอยุธยา. *วารสารวิชาการอยุธยาศึกษา*, (1), 37-38.
- _____. (2551). อยุธยา เมืองท่านานาชาติ. *วารสารวิชาการอยุธยาศึกษา*, (1), 41-43.
- นิรันดร์ ทองอรุณ. (2553). การจัดการสื่อและองค์ความรู้ทางสถาปัตยกรรมเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว: กรณีศึกษาการท่องเที่ยวพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา. *วารสารวิจัยและสารสถาปัตยกรรม/การผังเมือง*, 7(2), 99-117.

- ปฏิพัฒน์ พุ่มพวงแพทย์. (2551). ความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับโปรตุเกส. *วารสารวิชาการอยุธยาศึกษา*, (1), 25-32.
- ประทีป เพ็งตะโก. (กรกฎาคม-ธันวาคม 2549). กรอบเนื้อหาหลักสูตรอีโคโมสไทยว่าด้วยการอนุรักษ์และบริหารจัดการแหล่งโบราณสถานและมรดกวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง. *วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*, 8(1), 20-24.
- ประภาพร ธีรประภา. (2554). การอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมของประเทศไทย. *วารสารวิชาการอยุธยาศึกษา*, 3(3), 83-87.
- ปฤษฎา ชนวรรช. (2554). กำเนิดจากแผ่นดินกรุงเก่า...สู่บทบาทผู้สอนอยุธยาศึกษา. *วารสารวิชาการอยุธยาศึกษา*, 3(3), 4-15.
- _____. (2555). ชีวิต ประสบการณ์ การต่อสู้และแรงบันดาลใจ..ถึงมหาอุทกภัยอยุธยา. *วารสารวิชาการอยุธยาศึกษา*, 4(4), 15-24.
- พัทธ์ แดงพันธ์. (2553). ตามรอยขอมเมอรัลล์ แม็กซ์เวล ท่องกรุงเก่าสมัยพระพุทธเจ้าหลวง. *วารสารวิชาการอยุธยาศึกษา*, 2(2), 11-17.
- _____. (2554). การอนุรักษ์โบราณสถานแบบสากลของไทย: แรกเริ่มที่กรุงเก่า. *วารสารวิชาการอยุธยาศึกษา*, 3(3), 59-73.
- _____. (2555). หมายเหตุมหาอุทกภัยพระนครศรีอยุธยา. *วารสารวิชาการอยุธยาศึกษา*, 4(4), 3-14.
- พันทิพา มาลา. (2552). การแสดงลิเกเด็กกำพร้าวัดสระแก้ว อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง. *วารสารวิชาการอยุธยาศึกษา*, 1(1), 58-66.
- พิทยะ ศรีวัฒนสาร. (2553). ๓๙๕ ปี บันทึกของปิ่นโต: หลักฐานประวัติศาสตร์นิพนธ์หรือนิยายผจญภัย. *วารสารวิชาการอยุธยาศึกษา*, 2(2), 5-10.
- ไพฑูรย์ ขาวมาลา และ กนก ขาวมาลา. (2551). ชีวิตกรุงเก่ากับเรือ. *วารสารวิชาการอยุธยาศึกษา*, (1), 82-89.
- ภัทรพงษ์ เก่าเงิน. (2555). มรดกโลกอยุธยา มหาอุทกภัย. *วารสารวิชาการอยุธยาศึกษา*, 4(4), 25-37.
- ภูธร ภูมธ. (2551). ภูมิปัญญาชาวอยุธยาเมืองน้ำ. *วารสารวิชาการอยุธยาศึกษา*, (1), 44-49.
- _____. (2555). ความสัมพันธ์สยามกับฝรั่งเศสหลังรัชสมัยพระนารายณ์มหาราช. *วารสารวิชาการอยุธยาศึกษา*, 4(4), 56-62.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, สถาบันอยุธยาศึกษา. (2551). อยุธยา เมืองมรดกโลก. *วารสารวิชาการอยุธยาศึกษา*, (1), 3.

- มิกกี ฮาร์ท. (2551). สงครามในประวัติศาสตร์. *วารสารวิชาการ อุษยาศึกษา*, (1), 52-59.
- วนิช สุธารัตน์. (2551). วัดไชยวัฒนาราม. *วารสารวิชาการ อุษยาศึกษา*, (1), 50-51.
- _____. (2552). ภูมินามวิทยาพระนครศรีอยุธยา ตอน: ตามหาร่องรอยบ้านรับแขกเมือง
ของพระยาพระคลัง. *วารสารวิชาการ อุษยาศึกษา*, 1(1), 17-27.
- ศศิพรรณ บิลมานิช และคณะ. (กรกฎาคม-ธันวาคม 2554). “ความคิดเห็นของประชาชนท้องถิ่น
เกี่ยวกับความสำคัญ กระบวนการ และผลกระทบของการเสนอเป็นเมืองมรดกโลก
เชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่: Local People’s Opinion about Importance, Procedure
and Impacts of the proposed Chiang Sean World Heritage Site, Chiang Rai”
Province. *เกษมบัณฑิต*, 12(2), 30-50.
- ศรีเวียง ไชยสิทธิ์. (2552). ปี่พาทย์มอญ: กรณีศึกษาอำเภอบางช้าง จังหวัดพระนครศรี
อยุธยา. *วารสารวิชาการ อุษยาศึกษา*, 1(1), 67-74.
- _____. (2554). เล่าขานตำนานเพลงไทย ร้อยดวงใจแม่แต่ลูก. *วารสารวิชาการ
อุษยาศึกษา*, 3(3), 74-82.
- ศุภกานต์ นานรัมย์. (2554). โปรตุเกส อาหารหวาน และการรับรู้เรื่องโปรตุเกสของคนรุ่นใหม่ใน
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสารวิชาการ อุษยาศึกษา*, 3(3), 29-40.
- ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์. (มกราคม – มิถุนายน 2552). หลวงพระบาง: การเปลี่ยนแปลงในฐานะเมือง
มรดกโลก (Luang Prabang: Changing in the Context of World Heritage Town.
วารสารศรีนครินทร์, 1(1), 84-104.
- สาวิตรี สุวรรณสถิตย์. (2552). ความสำคัญของเอกสารของชาวต่างประเทศต่อการศึกษา
ประวัติศาสตร์อยุธยา เมืองมรดกโลก. *วารสารวิชาการ อุษยาศึกษา*, 1(1), 7-16.
- _____. (2553). เมืองเก่าสี่เจียง..มรดกโลกในประเทศจีน. *วารสารวิชาการ
อุษยาศึกษา*, 2(2), 37-40.
- สิงห์ทอง ลาภพิเศษพันธุ์. (2551). ความสัมพันธ์ไทย-ญี่ปุ่น. *วารสารวิชาการ อุษยาศึกษา*, (1),
39-40.
- สุธรรม ชาศะสิงห์. (2554). กรณีศึกษา การต่อต้านโรงงานไฟฟ้าก๊าซธรรมชาติในสวนอุตสาหกรรม
โรจนะ. *วารสารวิชาการ อุษยาศึกษา*, 3(3), 41-46.
- สุภาสิณี นุ่มเนียม. (มิถุนายน 2554). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการความรู้เพื่อพัฒนา
แหล่งวัฒนธรรมเมืองอยุธยา. *วารสารพัฒนาลังคม*, 13(1), 59-81.
- สุรินทร์ ศรีสังข์งาม. (2555). พระนครศรีอยุธยา และแม่น้ำเจ้าพระยา: ภูมิธรรม ว่าด้วยการตั้งถิ่น
ฐานบ้านเมือง. *วารสารวิชาการ อุษยาศึกษา*, 4(4), 38-43.

- อนันต์ รัตนพานุสร. (2551). เหลียวหลังแลหน้าอยุธยา มรดกอารยธรรมโลก. *วารสารวิชาการ อยุธยาศึกษา*, (1), 90-111.
- _____. (2552). คนไทยไม่เรียนรู้ประวัติศาสตร์ จึงเป็นเหตุให้ไทยต้องสูญเสียเอกราช. *วารสารวิชาการ อยุธยาศึกษา*, 1(1), 43-57.
- _____. (2552). ผู้ว่าฯ อยุธยากับการอนุรักษ์อยุธยา มรดกโลก: บทสัมภาษณ์. *วารสารวิชาการ อยุธยาศึกษา*, 1(1), 75-90.
- _____. (2553). ตลาดสามชุก: เพชรน้ำงามในแดนดินถิ่นสยาม. *วารสารวิชาการ อยุธยาศึกษา*, 2(2), 41-63.
- _____. (2555). คนไทยต้องเรียนรู้ประวัติศาสตร์เพื่อป้องกันชาติล่มสลาย. *วารสารวิชาการ อยุธยาศึกษา*, 4(4), 63-78.
- อมรา กล้าเจริญ. (2555). เพลงเรือ. *วารสารวิชาการ อยุธยาศึกษา*, 4(4), 44-48.

เอกสารอื่นๆ

- กิตติ ภู่งษ์วัฒนา. (2555). ใบงานชุดที่ 1: ห้องพิพิธภัณฑศึกษา โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย วิชา ประวัติศาสตร์ ส 22103 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม. เอกสารไม่ตีพิมพ์.
- _____. (2555). ใบงานที่ 1.1 เรื่อง จตุสดมภ์ วิชาประวัติศาสตร์ ส 22103 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม. เอกสารไม่ตีพิมพ์.
- _____. (2555). ใบงานที่ 1.2 เรื่อง วิเคราะห์เหตุการณ์สำคัญสมัยอยุธยา วิชา ประวัติศาสตร์ ส 22103 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม. เอกสารไม่ตีพิมพ์.
- _____. (2555). ใบงานที่ 1.3 เรื่อง แผนผังความคิด แสดงการสิ้นสุดของอาณาจักรอยุธยา วิชาประวัติศาสตร์ ส 22103 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม. เอกสารไม่ตีพิมพ์.
- _____. (2555). ใบงานชุดที่ 2: ศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยา วิชาประวัติศาสตร์ ส 22103 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม. เอกสารไม่ตีพิมพ์.
- _____. (2555). ใบงานชุดที่ 3: พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (เจ้าสามพระยา) วิชา ประวัติศาสตร์ ส 22103 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม. เอกสารไม่ตีพิมพ์.
- _____. (2555). แบบทดสอบก่อนเรียน-หลังเรียน หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม. เอกสารไม่ตีพิมพ์.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานพระนครศรีอยุธยา. (2555). 20 สิ่งที่คุณต้องไม่พลาดเมื่อเที่ยวอยุธยา. [จุลสาร]. พระนครศรีอยุธยา: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานพระนครศรีอยุธยา.
- _____. (2555). ศูนย์ท่องเที่ยวอยุธยา. [แผ่นพับ]. พระนครศรีอยุธยา: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานพระนครศรีอยุธยา.
- _____. (2555). อยุธยา: มรดกโลกริมสายน้ำ. [วีดิทัศน์]. พระนครศรีอยุธยา: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานพระนครศรีอยุธยา.

กาญจนา สุชาบุรณ์. (มีนาคม 2553). *ความสำคัญของการเป็นมรดกโลกในมุมมองของการอนุรักษ์และการพัฒนา กรณีศึกษาอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา*. การเสวนาวิชาการ เรื่อง อยุธยาเมืองมรดกโลกกับความเหลื่อมซ้อนของการอนุรักษ์และการพัฒนา, พระนครศรีอยุธยา.

กรมศิลปากร. (2555). *อุทยานประวัติศาสตร์ พระนครศรีอยุธยา*. [แผ่นพับ]. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

กรมศิลปากร, สำนักศิลปากรที่ 3 พระนครศรีอยุธยา. (2555). *พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา*. [แผ่นพับ]. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, สำนักศิลปากรที่ 3 พระนครศรีอยุธยา.

คมลักษณ์ ไชยยะ. (มีนาคม 2553). *มรดกโลกพีเวอร์: อำนาจ ความรู้ ความจริงของการจัดการแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม*. การเสวนาวิชาการ เรื่อง อยุธยาเมืองมรดกโลกกับความเหลื่อมซ้อนของการอนุรักษ์และการพัฒนา, พระนครศรีอยุธยา.

จุฬารัตน์ น้อยเส้น. (2548). *ความคิดเห็นของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาต่อยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม*. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, สาขาวิชารัฐศาสตร์.

ธนิก เลิศชาญฤทธิ. (2551). *การบรรยายวิชาการ: มรดกโลกทำไม? วิพากษ์การจัดการแหล่งมรดกวัฒนธรรม*. [วีดิทัศน์]. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

บังอร คำหลอม. (มีนาคม 2553). *ความได้เปรียบทางภูมิศาสตร์จุดเริ่มต้นความยิ่งใหญ่: อยุธยา มรดกโลก*. การเสวนาวิชาการ เรื่อง อยุธยาเมืองมรดกโลกกับความเหลื่อมซ้อนของการอนุรักษ์และการพัฒนา, พระนครศรีอยุธยา.

บุญส่ง เรศสันเทียะ. (มีนาคม 2553). *มรดกโลกอยุธยา...พัฒนากับอนุรักษ์...ไปด้วยกันได้...ไม่ใช่หรือ*. การเสวนาวิชาการ เรื่อง อยุธยาเมืองมรดกโลกกับความเหลื่อมซ้อนของการอนุรักษ์และการพัฒนา, พระนครศรีอยุธยา.

_____. (มีนาคม 2553). *มรดกโลกอยุธยา...ปัญหาอยู่ที่ไหน...กฎหมายหรือคน...?*

การเสวนาวิชาการ เรื่อง อยุธยาเมืองมรดกโลกกับความเหลื่อมซ้อนของการอนุรักษ์และการพัฒนา, พระนครศรีอยุธยา.

_____. (มีนาคม 2553). *มรดกโลก: สมบัติแห่งมวลมนุษยชาติที่นอกเหนือกฎระเบียบ*

ใด...ในโลก. การเสวนาวิชาการ เรื่อง อยุธยาเมืองมรดกโลกกับความเหลื่อมซ้อนของการอนุรักษ์และการพัฒนา, พระนครศรีอยุธยา.

พัชรี คุณะสาร. (2547). *ความต้องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของประเทศไทย: กรณีศึกษา อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*. สังคมศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหิดล, บัณฑิตวิทยาลัย, สาขาวิชาสิ่งแวดล้อม.

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเจ้าสามพระยา. (2555). *พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา คลังสมบัติของชาติจากวัดราชบูรณะ*. [วิทยานิพนธ์]. พระนครศรีอยุธยา: กรมศิลปากร, สำนักศิลปากรที่ 3 พระนครศรีอยุธยา, พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเจ้าสามพระยา.

พรหมพิสิฐ พันธุ์จันทร์. (มีนาคม 2553). *โบราณวัตถุเมืองมรดกโลก: ควรอนุรักษ์หรืออนุรักษ์? การเสวนาวิชาการ เรื่อง อยุธยาเมืองมรดกโลกกับความเหลื่อมล้ำของการอนุรักษ์และการพัฒนา*, พระนครศรีอยุธยา.

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา. (2555). *ยอยคยั้งฟ้า อยุธยาเมืองมรดกโลก 2555: ยอยคยั้งฟ้าอยุธยา มหานคราเกริกเกรียงไกร*. [แผ่นพับ]. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, สถาบันอยุธยาศึกษา, มูลโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ และ มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย. (2553). *เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ: ย้อนรอยอารยธรรมสยาม-โลกตะวันตก*. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, สถาบันอยุธยาศึกษา. (ตุลาคม-ธันวาคม 2553). *สารอยุธยาศึกษา*. [จุลสาร]. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, สถาบันอยุธยาศึกษา.

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, สถาบันอยุธยาศึกษา. (มกราคม-มีนาคม 2554). *สารอยุธยาศึกษา*. [จุลสาร]. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, สถาบันอยุธยาศึกษา.

_____. (เมษายน-มิถุนายน 2554). *สารอยุธยาศึกษา*. [จุลสาร]. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, สถาบันอยุธยาศึกษา.

_____. (กรกฎาคม-กันยายน 2554). *สารอยุธยาศึกษา*. [จุลสาร]. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, สถาบันอยุธยาศึกษา.

_____. (ตุลาคม-ธันวาคม 2554). *สารอยุธยาศึกษา*. [จุลสาร]. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, สถาบันอยุธยาศึกษา.

- _____. (มกราคม-มีนาคม 2555). *สารอยุธยาศึกษา*. [จุลสาร]. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, สถาบันอยุธยาศึกษา.
- _____. (เมษายน-มิถุนายน 2555). *สารอยุธยาศึกษา*. [จุลสาร]. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, สถาบันอยุธยาศึกษา.
- _____. (กรกฎาคม-กันยายน 2555). *สารอยุธยาศึกษา*. [จุลสาร]. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, สถาบันอยุธยาศึกษา.
- _____. (ตุลาคม-ธันวาคม 2555). *สารอยุธยาศึกษา*. [จุลสาร]. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, สถาบันอยุธยาศึกษา.
- วาสนา บุญสม. (มีนาคม 2553). *อยุธยา...มรดกโลก: ภูมิหลังและความสำคัญ*. การเสวนาวิชาการ เรื่อง อยุธยาเมืองมรดกโลกกับความเหลื่อมซ้อนของการอนุรักษ์และการพัฒนา, พระนครศรีอยุธยา.
- ศุภกานต์ นานรัมย์. (มีนาคม 2553). *ความสำคัญของพระนครศรีอยุธยาในฐานะมรดกโลก*. การเสวนาวิชาการ เรื่อง อยุธยาเมืองมรดกโลกกับความเหลื่อมซ้อนของการอนุรักษ์และการพัฒนา, พระนครศรีอยุธยา.
- สาวิตรี สุวรรณสถิตย์. (2554). *อยุธยา มรดกโลก...การสงวนรักษา กับการท่องเที่ยว: ประเด็นที่ขอชวนให้ช่วยกันคิดคำนึงและช่วงกันหาคำตอบ*. ใน มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, พระนครศรีอยุธยา: งานสัมมนานานาชาติ 500 ปี ความสัมพันธ์สยามประเทศไทยกับโปรตุเกส และชาติตะวันตกในอุษาคเนย์ 2054-2554 (500 Anniversary of Siam-Thailand Relations with Portugal and the West: 1511-2011). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- _____. (2556). *อาเซียนกับมรดกโลก (ASEAN and The World Heritage*. ใน มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์: *งานสัมมนาวิชาการประจำปี 2555/2556 “อาเซียนศึกษา” ASEAN Studies*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

ศูนย์ข้อมูลมรดกโลกประเทศไทย (Thai World Heritage Information Centre). *นครประวัติศาสตร์
พระนครศรีอยุธยา*. เข้าถึงวันที่ 15 มกราคม 2555, จาก [http://www.thaiwhic.go.th/
heritage_culture2.aspx](http://www.thaiwhic.go.th/heritage_culture2.aspx)

ไอโคโมสไทย. *ร่างกฎบัตรประเทศไทยว่าด้วยการบริหารจัดการแหล่งมรดกวัฒนธรรม*. เข้าถึงวันที่
23 มีนาคม 2554, from [http://www.icomosthai.org/THcharter/DRAFTTHAILAND
CHARTERONCULTURALHERITAGE20MANAGEMENT_20110623.pdf](http://www.icomosthai.org/THcharter/DRAFTTHAILANDCHARTERONCULTURALHERITAGE20MANAGEMENT_20110623.pdf)

เอเอสทีวี ผู้จัดการออนไลน์. (2551). มรดกโลก"อยุธยา" กับปัญหารูมเร้า!?. *สืบค้นเมื่อวันที่ 5
พฤษภาคม 2555*, จาก [http://www.manager.co.th/Travel/ViewNews.aspx?NewsID
=9510000076816](http://www.manager.co.th/Travel/ViewNews.aspx?NewsID=9510000076816)

โอเคเนชั่น. (2551). *(มรดกโลก) “อยุธยา” ยศยิ่งฟ้า (ตก) ลงดิน แล(้ว)ฤา*. สืบค้นเมื่อวันที่
5 พฤษภาคม 2555, จาก <http://www.oknation.net/blog/print.php?id=269981>

ศรีศักร วัลลิโภดม. (กรกฎาคม-กันยายน 2537). ความสำคัญของกรุงศรีอยุธยา. *เมืองโบราณ*,
20(3), สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2555, จาก [http://www.lek-prapai.org/watch.
php?id=899](http://www.lek-prapai.org/watch.php?id=899)

สยามสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์. (กันยายน 2554). “อยุธยา: มรดก(โลก)ที่น่าเป็นห่วง”
 (“Ayutthaya: Heritage Site in Danger”), การเสวนาวิชาการ โครงการพิทักษ์มรดก
สยาม. สืบค้นเมื่อวันที่ 11 ธันวาคม 2555, จาก [http://www.siamese-heritage.org/
pdf/AyutthayaHeritageSiteInDanger.pdf](http://www.siamese-heritage.org/pdf/AyutthayaHeritageSiteInDanger.pdf)

สำนักโยธาธิการและผังเมือง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *แผนที่อำเภอพระนครศรีอยุธยา
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*. [แผนที่]. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2556, จาก
[http://www.dpt.go.th/ayutthaya/main/images/stories/file_PDF/Ayu_Map/Amph
ur/ayutthaya.pdf](http://www.dpt.go.th/ayutthaya/main/images/stories/file_PDF/Ayu_Map/Amphur/ayutthaya.pdf)

Books

- Aplin, G. Heritage (2002): *Identification, Conservation and Management*. New York: Oxford University Press.
- Asian Center for Tourism Planning and Poverty Reduction. (2007). *Development of an Interpretive Strategy for the World Heritage Town of Sukhothai, Si Satchanalai and Kamphaeng Phet*. Bangkok: ACTPPR.
- Beck, L. & Cable, T. (2010). *Interpretive Perspectives: A Collection of Essays on Interpreting Nature and Culture*. Colorado: National Association for Interpretation.
- Dallen, T.J. & Boyd, S.W. (2003). *Heritage Tourism*. England: Pearson Education.
- Feilden, B. M. & Jokilehto, J. (1998). *Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites*. Rome: ICCROM.
- Goulding, C. (1999). Interpretation and Presentation. In Leask, A. & Yeoman, I. (Eds.), *Heritage Visitor Attractions: An Operations Management Perspective* (pp.54-66). London: Cassell.
- King, T. F. (2011). A Future for Cultural Resource Management?. In King T. F. (Ed.), *A Companion to Cultural Resource Management*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Leask, A. & Fyall, A. (Eds.). (2006). *Managing World Heritage Sites*. Amsterdam: Elsevier.
- Lipe, D. W. (1984). Volume and Meaning in Cultural Resources. In H. Cleere. (Ed.), *Approached to the Archaeological Heritage* (pp. 1-11). Cambridge University Press.
- McArthur, S & Hall C.M. (1996). *Integrated Heritage Management: Principle and Practice*. London: Stationery Office.
- Mcmananon, F.P. & Hatton, A. (2002). Introduction: Considering Cultural Resource Management in Modern Society. In Mcmananon, F.P. & Hatton, A. (Eds), *Cultural Resource Management in Contemporary Society: Perspectives on Managing and Presenting the Past*. London: Routledge.

- Mckercher, B. & DuCros, H. (2002). *Cultural Tourism: The Partnership between Tourism and Cultural Heritage Management*. New York: Haworth Hospitality Press.
- Tilden, F. (1977). *Interpreting Our Heritage*. Chapter Hill: University of North Carolina Press.
- Tourism Authority of Thailand, Central Region Office 6. (n.d.). *Appreciate the Locality. Travel Knowledgeably: Ayutthaya*. Bangkok: Phra Nakhon Si Ayutthaya: Tourism Authority of Thailand, Central Region Office 6.
- _____. (2009). *Ayutthaya*. Bangkok: Tourism Authority of Thailand, Marketing Services Department, Promotional Material Production Divisions.
- Uzzell, D. (Ed.) (1992). *Heritage Interpretation Volume 1: The Natural & Built Environment*. London: Belhaven Press.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2011). *Preparing World Heritage Nominations (2nd Ed.)*. Paris: UNESCO.
- _____. (2012). *World Heritage Papers 35 - Understanding World Heritage in Asia and the Pacific: The Second Cycle of Periodic Reporting 2010-2012*. Paris: UNESCO.
- _____. (2013). *Managing Cultural World Heritage*. Paris: UNESCO.

Articles in Periodical

- Messeri, B. (January-April 2011). Heritage Protection in Southeast Asia: Management Plans and Conservation of World Heritage Sites Selected Case Studies in Thailand, Cambodia and Lao PDR. *SPAFA Journal*, 21(1), 5-23.
- Patiphol Yodsurang & Uekita, Y. (2010). Architectural Heritage Interpretation for the Historic City of Ayutthaya. In Saowalak Pongsatha Poshyanandana (Ed.), *Proceedings of ICOMOS Thailand International Conference 2009-2010 on World Heritage – Shared Heritage: Nomination, Values and Management* (pp.160-171). Bangkok: ICOMOS Thailand.
- Staiff, R. (2007). The Present / Future Directions of Heritage Interpretation: Where is Interpretation for the visitor going?. In Rasamee Ratanachaiyanon (Ed.), *Proceedings of International Symposium 2007 on INTERPRETATION: From Monument to Living Heritage and ICOMOS Thailand General Assembly* (pp.128-139). Bangkok: ICOMOS Thailand.
- Uzzell, D. (1998). Interpretation our Heritage: a theoretical Interpretation. In Uzzell, D. & Roy B., *Contemporary Issues in Heritage and Environmental Interpretation: Problems and Prospects* (pp.11-23). London: The Stationery Office.

Others Documents

- Aphivan Saipradist. (2005). *A Critical Analysis of Heritage Interpretation and Development of a Guidebook for non-Thai Cultural Tourists of Ayutthaya World Heritage Site* (Doctoral Dissertation, Silpakorn University, Graduate School of the International Program of Architectural Heritage Management and Tourism, 2005). Bangkok: Silpakorn University.
- Cori, P. (2006). *Branding World Heritage: A Sustainable Approach to Global Tourism* (Doctoral Dissertation, Silpakorn University, Graduate School of the International Program of Architectural Heritage Management and Tourism, 2006). Bangkok: Silpakorn University.
- Fine Arts Department. (2012). *Ayutthaya Historical Park*. [brochure]. Bangkok: Fine Arts Department.
- Ministry of Culture, The Fine Arts Department. (2012). *Chao Sam Phraya National Museum*. [brochure]. Bangkok: Ministry of Culture, The Fine Arts Department.
- Sunanta Chutinan. (2008). *Cultural Heritage, Interpretation, Management and Promotion: Phimai Historical Park* (Doctoral Dissertation, Silpakorn University, Graduate School of the International Program of Architectural Heritage Management and Tourism, 2008). Bangkok: Silpakorn University.
- Tourism Authority of Thailand, Phra Nakhon Si Ayutthaya Office. (2012). *Ayutthaya Tourism Centre*. [brochure]. Phra Nakhon Si Ayutthaya: Tourism Authority of Thailand, Phra Nakhon Si Ayutthaya Office.
- _____. (2012). *20 Things to do in Ayutthaya*. [pamphlet]. Phra Nakhon Si Ayutthaya: Tourism Authority of Thailand, Phra Nakhon Si Ayutthaya Office.
- _____. (2012). *Ayutthaya: World Heritage Site by the River*. [videorecording]. Phra Nakhon Si Ayutthaya: Tourism Authority of Thailand, Phra Nakhon Si Ayutthaya Office.

Electronics Media

Google Maps. Ayutthaya World Heritage Site. Retrieved July 18, 2018, from

<https://goo.gl/maps/viY5K9Ukbr62>

International Council on Monuments and Sites. (2008). The ICOMOS Charter for the Interpretation and Presentation of Cultural Heritage Sites. In the ICOMOS International Scientific Committee on Interpretation and Presentation of Cultural Heritage Sites (Ed.), *the 16th General Assembly of ICOMOS, Quebec, Canada* (4 October 2008). Retrieved September 9, 2011, from http://www.international.icomos.org/charters/interpretation_e.pdf

Jokilehto, J. (Ed.) (2005). *Definition of Cultural Heritage*. Retrieved 21 May 2011, from http://cif.icomos.org/pdf_docs/Documents20on20line/Heritage20definition.pdf

Korea Tourism Organization. Cultural Heritage Site. Retrieved July 18, 2018, from http://english.visitkorea.or.kr/enu/ATR/SI_ENG_3_2.jsp

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, World Heritage Centre. *Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention*. Retrieved February 2, 2018, from <http://whc.unesco.org/en/guidelines/>

_____. *Convention Concerning the Protection of World Cultural and Natural Heritage 1972*. Retrieved January 15, 2012, from <http://whc.unesco.org/en/conventiontext>

_____. *26COM 9 Budapest Declaration on World Heritage*. Retrieved February 8, 2012, from <http://whc.unesco.org/en/decisions/1217/>

_____. *Convention for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage 2003*. Retrieved January 15, 2012, from <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001325/132540e.pdf>

_____. (2012) *Historic City of Ayutthaya – Map of the inscribed property* [Map]. Retrieved June 23, 2013, from http://whc.unesco.org/en/list/576/multiple=1&unique_number=681

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หลักเกณฑ์การประเมินคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากลในการขึ้นทะเบียนมรดกโลก (Criteria for Assessment of Outstanding Universal Value)

- (i) เป็นตัวแทนของผลงานชิ้นเอกที่แสดงอัจฉริยภาพแห่งการสร้างสรรค์ของมนุษย์
represent a masterpiece of human creative genius;
- (ii) เป็นพัฒนาการด้านศิลปะสำคัญที่ทรงคุณค่าของมนุษย์ในช่วงเวลาหนึ่ง หรือในพื้นที่แหล่งวัฒนธรรมแห่งหนึ่งของโลกเพื่อพัฒนาสถาปัตยกรรมและเทคโนโลยี ศิลปกรรมทางด้านอนุสรณ์สถาน การวางผังเมืองและการออกแบบภูมิทัศน์
exhibit an important interchange of human values, over a span of time or within a cultural area of the world, on developments in architecture or technology, monumental arts, town-planning or landscape design;
- (iii) การแสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ที่หาได้อย่างยิ่ง หรือเป็นพยานหลักฐานแสดงถึงขนบธรรมเนียมประเพณีหรืออารยธรรมที่ยังคงหลงเหลืออยู่หรืออาจสูญหายไปแล้ว
bear a unique or at least exceptional testimony to a cultural tradition or to a civilization which is living or which has disappeared;
- (iv) เป็นตัวอย่างที่โดดเด่นของลักษณะทางสถาปัตยกรรมหรือภูมิทัศน์ ซึ่งแสดงถึงเหตุการณ์ที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ในยุคหนึ่งหรือหลายยุคของมนุษยชาติ
be an outstanding example of a type of building, architectural or technological ensemble or landscape which illustrates (a) significant stage(s) in human history;
- (v) เป็นตัวอย่างของที่อยู่อาศัยของมนุษย์ที่มีลักษณะอันโดดเด่น ซึ่งเป็นตัวแทนของวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่ง (หรือหลายวัฒนธรรม) โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อสถานที่แห่งนั้นได้รับความเสียหายจากผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงที่ไม่อาจจะทำให้กลับคืนได้ดังเดิม
be an outstanding example of a traditional human settlement, land-use, or sea-use which is representative of a culture (or cultures), or human interaction with the environment especially when it has become vulnerable under the impact of irreversible change;

(vi) มีความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์หรือประเพณีที่ยังคงปฏิบัติกันอยู่ หรือเกี่ยวข้องกับความคิด ความเชื่อ หรือเกี่ยวข้องกับศิลปะและวรรณกรรม

be directly or tangibly associated with events or living traditions, with ideas, or with beliefs, with artistic and literary works of outstanding universal significance. (The Committee considers that this criterion should preferably be used in conjunction with other criteria;

(vii) เป็นตัวอย่างโดดเด่นที่แสดงถึงยุคสำคัญของประวัติศาสตร์ความเป็นมาของโลก
contain superlative natural phenomena or areas of exceptional natural beauty and aesthetic importance;

(viii) เป็นตัวอย่างโดดเด่นที่แสดงถึงกระบวนการต่อเนื่องที่สำคัญของวิวัฒนาการและพัฒนาการทางระบบนิเวศวิทยา

be outstanding examples representing major stages of earth's history, including the record of life, significant on-going geological processes in the development of landforms, or significant geomorphic or physiographic features;

(ix) ประกอบด้วยแหล่งของสภาพทางธรรมชาติที่มีความเป็นเลิศหรือเป็นพื้นที่ที่มีความงดงามเป็นพิเศษ

be outstanding examples representing significant on-going ecological and biological processes in the evolution and development of terrestrial, fresh water, coastal and marine ecosystems and communities of plants and animals;

(x) เป็นแหล่งของถิ่นที่อยู่อาศัยทางธรรมชาติที่สำคัญและโดดเด่นที่สุดเพื่อการสงวนรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ

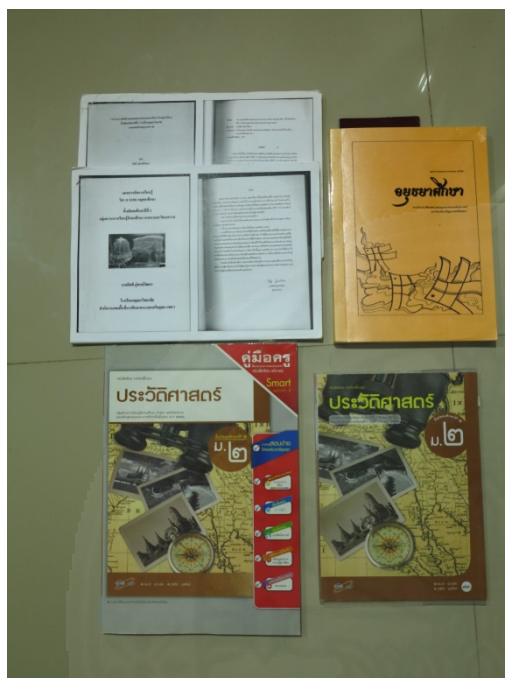
contain the most important and significant natural habitats for in-situ conservation of biological diversity, including those containing threatened species of Outstanding Universal Value from the point of view of science or conservation;

ภาคผนวก ข
แนวคำถามสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

ประเด็นคำถาม	คำถาม	กลุ่มตัวอย่าง
1.การสื่อความหมาย “มรดกโลก” เพื่อ การศึกษา	1.1 นิยามคำว่า “มรดกโลก” คืออะไร 1.2 แหล่งมรดกโลก นครประวัติศาสตร์อยุธยา สามารถเพิ่มการเรียนรู้ได้อย่างไร 1.3 ปัญหาและอุปสรรคใดบ้างที่พบจากการสื่อ ความหมายในแหล่งมรดกโลก	กลุ่มที่ 1,2,3
2. การสื่อความหมาย “มรดกโลก” เพื่อความ บันเทิง	2.1 นิยามคำว่า “มรดกโลก” คืออะไร 2.2 แหล่งมรดกโลก นครประวัติศาสตร์อยุธยา สามารถให้ความเพลิดเพลินอย่างไร 2.3 ปัญหาและอุปสรรคใดบ้างที่พบจากการสื่อ ความหมายในแหล่งมรดกโลก	กลุ่มที่ 1,2,3
3.การสื่อความหมาย “มรดกโลก” เพื่อการ อนุรักษ์อย่างยั่งยืน	3.1 นิยามคำว่า “มรดกโลก” คืออะไร 3.2 แหล่งมรดกโลก นครประวัติศาสตร์อยุธยา สร้างความรู้สึกรักต่อการอนุรักษ์แบบยั่งยืนอย่างไร 1.3 ปัญหาและอุปสรรคใดบ้างที่พบจากการสื่อ ความหมายในแหล่งมรดกโลก	กลุ่มที่ 1,2,3

ภาคผนวก ค

ตัวอย่างข้อมูลในการวิเคราะห์และประเมินเนื้อหาการสื่อความหมาย

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ นางสาวพรลภัส อุณาพรหม
 วันเดือนปีเกิด 25 มีนาคม พ.ศ. 2528
 วุฒิการศึกษา ปีการศึกษา 2550: อักษรศาสตรบัณฑิต
 มหาวิทยาลัยศิลปากร
 ตำแหน่ง เลขานุการโครงการอาวุโส
 บริษัท เพอร์ เอ็นเนอจี จำกัด

ผลงานทางวิชาการ

- เจษฎาพร ศรีวิชัย, และ พรลภัส อุณาพรหม. (2555). นโยบายการจัดการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้: การศึกษาเปรียบเทียบประเทศไทยและประเทศลาว. วารสาร *CITU Review*, (10), 1-3.
- พรลภัส อุณาพรหม. (2556). บทบาทการสื่อความหมายมรดกทางวัฒนธรรม แหล่งมรดกโลก นครประวัติศาสตร์อยุธยา. วารสาร *CITU Review*, (1), 1-4.
- พรลภัส อุณาพรหม. (2556). การสื่อความหมายเนื้อหาแหล่งมรดกโลก นครประวัติศาสตร์อยุธยา. ใน มหาวิทยาลัยมหิดล, สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย, *อาเซียนในมิติวัฒนธรรม: การประชุมวิชาการระดับชาติ ภาษาและวัฒนธรรม (น.1-13.)*. นครปฐม: มปป.
- พรลภัส อุณาพรหม. (2557). การจัดการพื้นที่มรดกโลกอยุธยา: ข้อขัดแย้งเชิงกฎหมายในบริบทการบริหารงานวัฒนธรรม. วารสารวิชาการ *อยุธยาศึกษา*, 6(2557), 18-25.